

România literară

„AM SOCOTIT CĂ E DE
DATORIA MEA SĂ INTRU ÎN JOC”

(Paginile 12—13)

Nu iubeau cărțile...

ÎN vara anului 1969 a fost cerut, la stațiunea Eforie Nord, filmul lui Lucian Pintilie „Reconstituirea”. Pe atunci, Neptunul nu se constituise încă sub formă de reședință oficială. Proiecționistul, trimis de noi (relațiile interumane erau mai simple), a luat rolele cu el și, tot din gura lui, am aflat, la câteva zile, că după primele două bobine, marele cinefil a ieșit din sală supărat, rostind câteva cuvinte în fața asistenței formată din mărimi de gradul întâi, câteva observații care aveau să marcheze ulterior cinematografia definitiv. Desigur, *omul* fusese montat, limba lungă a delațiunii i-a servit, încă înainte de a se derula primii metri de peliculă, explicații tendențioase ce nu intraseră în intențiile autorilor. Nu, nimeni n-a dorit fătîș să-l compare pe suveranul în devenire cu vreunul din personajele de represiune din film : un ofițer și un subofițer de miliție, toropiți de căldură, pasivi la un proces de reconstituire, cu semnificații umane adinci și urmări tragice. Din ziua cu pricina, și timpul avea s-o adeverească mai elocvent decât aș fi crezut, filmul românesc, chiar hulit, născuse o pasiune și un jandarm care i-au însoțit stagnarea și regresul pas cu pas. *Omul* iubea filmul. Dovadă simplă, să-lile mai mari sau mai mici aflate în fiecare palat sau palătel rezidențial. Cinematograful era la el *acasă*, intrat umil, ca un întemnițat, în săli de catifea, sorbit sau suduit, în funcție de... dar cite nu se pot inventa atunci cînd iubești sau urăști ceva. Un film se vizionează în două ore, chiar mai puțin, altfel n-ar fi apărut dispoziții de neîncălcăat privind necesara lungime a unui lung metraj. O carte, însă, și mai ales proza, se citește al dracului de greu, și dacă mai are și mărimea unei cărămizi... Lectura solicită nu numai ochii și urechile, nu se poate face lectură în colectiv, iar în materie de timp, de, se știe, timpul nu le era la îndemînă.

La două luni după proiecția de pomînă, am fost „ajutat” să părăsesc cinematografia. Știam, filmul intrase într-un con de umbră din străfundul căruia ochiul neiertător al multiplexelor cenzuri avea să vegheze cu sîrg. Dacă cinematografia, ca artă, a fost tot mai năpăstuită, în schimb proza, deoarece despre ea vreau să vorbesc, a scăpat din obiectivul strict al supravegherii. Dar nu numai din această cauză la începutul anilor optzeci, și mai apoi, a fost posibilă apariția unor romane cu implicații politice profunde, rostind adevăruri și supunînd cu curaj radiografiei sociale realități de negîndit să apară pe marele sau micul ecran. Lipsa de plăcere pentru lectură n-a fost singura determinantă a apariției unei literaturi catalogată ca făcînd parte din obsedantul deceniu, Zic catalogată, pentru că n-am alimentat teoretic nici termenul și nici circumscrierea lui în limita unui timp anume. Iată, viața ne-a dovedit că toate deceniile sînt obsedante, unele chiar mai obsedante decât celelalte. Literatura a fost favorizată și de o complicitate ascunsă a factorilor de decizie. Să nu uităm cine conducea pe atunci, pe linie de partid, cultura. Cînd la fruntea ei se află un om care compune și el cărămizi politice — timpul va dovedi că nu sînt chiar de înlăturat, atunci cînd se va scrie o istorie adevărată a literaturii — se creează, printr-o specioasă fraternizare de breaslă, un climat propice nedefăimării. Critica vremii a lăudat fără exagerări apariția noului romancier, iar romancierul, la rîndul său, a închis ochii la celelalte apariții, nu puține la număr. Explicația pentru potențați că romanele în cauză critică trecutul apropiat nu putea decît să convină celui ce începuse deja să-și ridice monument în propriul său prezent. Aceste mici adevăruri, în urma cărora literatura și-a putut continua destinul, erau cunoscute și de „lucrătorii cenzurii, deveniți mai apoi colaboratorii noii cenzuri desființate, printre ei oameni de bine, care uneori i-au și învîțat pe scriitori (experiență aveau) cum să evite capcanele mari, împingînd atenția spre cele mici, dosnice, adesea greu de descoperit. Există un consens tacit. Personal l-am simțit la fiecare carte, dincolo de certurile reale, mutilatoare sufletește, socotite „trecătoare”, atunci cînd îți vedeai parte din viața spirituală ajunsă la lumină.

Apariția romanului politic și împingerea lui, în ultimă

În acest număr, reproduceri după lucrări de TUDOR BANUȘ

instanță, spre parabole din ce în ce mai sofisticate se dă-torează în parte și „indrumării”, scriitorului rămînîndu-i greaua indeletnicire de a se mișca „în voie” în propria lui celulă artistică, tot mai largă ca sensuri, pe măsură ce spațiul ei vital se micșora prin condensare într-o formulă indescifrabilă pentru cei care ar fi avut curajul și nevoia lăuntrică să-și confrunte conștiința cu sutele de pagini, în formule alambicate, în planuri suprapuse sau subînțelese, cu adevăruri ce bîntuiau prin catacombe slab luminate de mintea puțină a celor ce se considerau cei mai mîntoși dintre mîntoși.

Curiozitățile ulterioare, ivite după ce palatele au devenit spații vizionabile de către muritorii de rînd, descoperă cu urlașă stupefacție lipsa oricăror biblioteci, cit de modeste, de literatură contemporană și asta nu numai la diriguitorii „aleși”. Literatura română a ultimului sfert de veac s-a născut nu numai în afara cerințelor oficiale, dar chiar în contradicție cu ele, nesupunîndu-se lor, înșelînd

ochiul vigilent al cenzorului și profitînd de celălalt, închis în mod voit tot de el, convingînd și unii și alții că fără „excese” putem viețui împreună. Cinematografia, cu foarte mici excepții, a fost sufocată. Păzitorii ei de frunte, cunoscînd pînă și nerostitele dar posibilele observații ale cuplului tot mai fotogenice, pe măsură ce îmbătrînea, omorau din fașă și cele mai palide încercări de adevăr. Istoria, desigur, nu-i va uita nici pe ei. Cert este însă un lucru : literatura ar fi putut suferi același tratament vitriolant dacă, doamne ferește, în familia domnitoare ar fi viețuit cele mai vagi tendințe de lectură. Sutele de televizoare color, de aparate video cu tot tacîmul, au făcut posibilă, s-ar putea spune, supraviețuirea literaturii. Cred că e momentul ca literatura, la rîndul ei, să dea acum necesarul sprijin celei de-a șaptea arte, ca aceasta să-și descrețească fruntea umilită cu un cinism și o invergunare rar întîlnite.

Petre Sălcudeanu

Ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor

● VINERI, 23 februarie a.c. a avut loc ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor. Ordinea de zi a fost următoarea: 1 — Prezentarea activității curente a Comitetului provizoriu de conducere, de la ultima ședință a Consiliului; 2 — Data și ordinea de zi a Adunării Generale a scriitorilor; 3 — Problema pensionării unor scriitori înaintea limitei de vîrstă.

La primul punct, Mircea Dinescu a adus la cunoștința Consiliului mai multe informații îmbucurătoare. A fost obținută aprobarea pentru vilele casei de creație a scriitorilor de la Sinaia (Economatul și alte două vile). A fost preluată casa „Vernescu” de pe Calea Victoriei, unde se va muta sediul Uniunii, urmînd ca în încăperile eliberate de la etajul Casei „Mihail Sadoveanu” să se amenajeze un club pentru scriitori și artiști. Problema aprovizionării cu hîrtie este pe cale de a fi rezolvată: „Pentru scriitori nu va mai fi criză de hîrtie în România”, s-a zis. Sperăm să fie așa! În curînd vor fi perfectate formalitățile necesare afilierei Uniunii Scriitorilor la organizații scriitoricești internaționale. Va fi reactivată secția din România a Pen-Club-ului și vor fi reluate relațiile și schimburile culturale cu țările vecine. A fost propusă, totodată, restabilirea, înmulțirea și diversificarea relațiilor dintre revistele literare din țară și cele din străinătate, cu schimburi de experiență între colectivele redactionale.

Laurențiu Ulici a prezentat apoi Consiliului proiectul privitor la organizarea Adunării Generale a scriitorilor, proiect elaborat de o comisie desemnată în acest scop. Consiliul a luat în discuție propunerile acestei comisii privind data Adunării Generale, modalitățile alegerii candidaților pentru viitoarele organisme de conducere de către secțiile și asociațiile Uniunii, ordinea de zi a Adunării Generale. În urma dezbaterilor s-a ajuns la concluzia că data de 20 martie, propusă inițial pentru începerea Adunării Generale, este prea apropiată, neoferind posibilități suficiente de rezolvare a problemelor organizatorice. S-a optat, în consecință, pentru prima decadă a lunii aprilie, în luna martie urmînd să aibă loc, în cadrul secțiilor și asociațiilor, desemnarea candidaților pentru organele de conducere. Secțiile și asociațiile vor înlocui în urma votului secret, liste de propuneri proporțional cu numărul de membri. Pentru a fi statutare, aceste ședințe va fi necesar să întrunească cel puțin două treimi din efectivul membrilor. În Adunarea Generală se vor putea face de asemeni propuneri, din sală, pentru completarea listelor de

candidați. S-a propus ca reprezentarea în noul Consiliu să fie de 121 de membri — adică un raport de 1 la 12.

Privitor la ordinea de zi a Adunării Generale s-a făcut observația că nu mai este cazul să fie prezentat un referat despre „starea literaturii”, deoarece Uniunea Scriitorilor a încetat să tuteleze, să „îndrume” creația scriitorilor. În cadrul dezbaterilor din Adunarea Generală, s-a spus desigur că vorbitorii se vor referi, din unghiuri personale, la un aspect sau altul al stării de lucruri din literatură.

Ca urmare, după cuvîntul de deschidere rostit de Președintele Comitetului provizoriu, se preconizează a fi prezentat un raport despre „starea Uniunii Scriitorilor”. Se vor prezenta apoi, în capitele separate, proiectul noului Statut al Uniunii și un proiect al legii drepturilor de autor. Acestea urmează să fie materialele supuse dezbaterilor din Adunarea Generală. Vor urma, ca punct final al ordinii de zi, alegerile pentru Consiliul General.

A fost prezentat apoi un proiect privitor la structura organizatorică a

Uniunii Scriitorilor. Organul de conducere între adunările generale ar urma să fie Consiliul General al Uniunii Scriitorilor, ales de Adunarea Generală. Din cadrul Consiliului s-a propus să fie aleasă o conducere operativă formată din Comitetul Director și Consiliul de administrație, cu unsprezece comisii coordonate de secretari. S-a formulat propunerea ca membrii acestor colective să fie reconfirmați la doi ani.

În continuare s-a discutat pe marginea proiectului viitoarei legi a drepturilor de autor, propunîndu-se soluții pentru mărirea acestora: noi baremuri pentru tirajele de calcul, nelimitarea reeditărilor, a tirajelor, fixarea unor tarify minime etc.

S-au mai purtat discuții, în cadrul Consiliului, despre unele probleme specifice ale secției de dramaturgie sau despre situația foștilor membri ai Fondului literar.

A fost adoptată, în unanimitate, propunerea ca o delegație a Consiliului să ceară C.P.U.N. ca arhiva fostei securități privind scriitorii să fie încredințată Uniunii Scriitorilor.

În cadrul ședinței Consiliului a fost citită o scrisoare a mai multor scriitori

prin care se cere Comitetului provizoriu să-și precizeze poziția față de ceea ce se consideră a fi, în momentul de față, o problemă gravă a societății noastre: începutul unei rupturi, cu adînci consecințe negative, între intelectualitate și muncitorime. S-a decis ca scrisoarea să fie dată publicității.

Ultimul punct de pe ordinea de zi, referitor la pensionarea scriitorilor înainte de limita de vîrstă, a fost discutat din două perspective: a scriitorilor care lucrează în cadrul Uniunii Scriitorilor sau al altor instituții, și aceea a scriitorilor care nu sînt salariați. S-a precizat că Uniunea are latitudinea de a decide independent în problemele pensionărilor, deoarece, în legislația actuală, scriitorii sînt asimilați persoanelor care au contract de muncă. Hotărîrile care vor fi luate trebuie totuși să țină seama de situația financiară la zi a Uniunii, de fondurile de care ea dispune la un moment dat. S-a aminorat pentru următoarea ședință a Consiliului (marți 6 martie a.c.) luarea unei hotărîri în privința pensionărilor pentru ca, între timp, problemele concrete să fie temeinic studiate.

Rep.

55 DE SCRITORI AU ADRESAT O SCRISOARE COMITETULUI DE CONDUCERE AL UNIUNII SCRITORILOR

DATA fiind evoluția situației politice din România și mai ales felul cum sînt manipulate masele de „muncitori” împotriva intelectualității și a partidelor, deci împotriva posibilității de manifestare a democrației reale, cerem insistent ca U.S., prin conducerea sa, fie și provizorie, dar legitimă, să-și precizeze poziția printr-un text care să fie dat publicității, pentru a împiedica, dacă se mai poate, adîncirea scîndării societății românești, scîndare de care noi intelectualii sînt vinovați.

(Radu G. Teposu, Ioan Morar, Ștefan Agopian, Ioana Crăciunescu, Angela Marinescu, N. Manolescu, Daniel Vighi, Ferenc Szuszana, Helmut Britz, Friederich Schuster, Eugen Negrici, Gabriel Lilieanu, Dolna Uricariu, Paul Drogeanu, Dan C. Mihăilescu, Ioan Buduca, Mircea Horia Simionescu, Nicolae Prelipceanu, Marian Drăghici, Corneliu Buzinschi, Vasile Petre Fatî, Domnița Petri, Laurențiu Ulici, Petru Creția, Mihai Giugariu, Radu Călin Cristea, Toma Roman, Denisa Comănescu, Valeriu Pantazi, Constanța Buzea, Daniela Crăsnaru, Nicolae Ioana, Vasile Vlad, Ion Iovan, Valeriu Sirbu, Mihai Gramatopol, Bogdan Ghiu, Eugen Suciu, Alexandru Mușina, Cristian Teodorescu, Val Condurache, Florin Iaru, Ioan Groșan, Mircea Ciobanu, Octavian Stoica, Vasile Popovici, Mircea Mihăieș, Cristian Moraru, Mircea Sintimbreanu, Emil Brumar, Florin Mugur, Mircea Zăciu, Petre Sălcudeanu, Alexandru Dobrescu, Gabriel Dimisianu)

OCHIUL MAGIC

● Revistele culturale sînt tot mai bînuite de duhul politicii. Mai ales unele conduse de tineri afirmă răspicat că trăim într-o eră a politicii și că a mai paria pe estetic, în aceste condiții, este o lașitate. Strada ar fi luat locul mesei de scris. În fața acestei radicalități, care ne va lăsa foarte curînd fără hrană literară, ne revine în minte o epistolă alarmată trimisă în 1870 de la Paris de către Alecsandri lui Iacob Negruzzi: „Nebunia politică a smîntit la noi cei mai mulți creieri, epidemia e generală! Cînd dar în mijlocul unei asemenea triste epidemii se găsesc tineri ferici de dînsa și care conlucrează serios la o operă de regenerare a minților, acei tineri păsesc pe adevărate cale, ce duc la un viitor ferice și glorios pentru ei și pentru țara lor”. ● *Expres* (nr. 3) ne anunță că d. Ion Cristoiu este responsabilul Școlii de presă înființată pe lingă ziar și care se deosebește de aceea de jurnalistică din cadrul Universității București într-un punct esențial: cursanții vor deveni gazetari din mers (fără săli de curs, tablă și profesori). Nu credem că îi va merge d-lui Cristoiu nici de data asta. ● Ne cade în mină, dintre tot mai numeroasele gazete (zilnice, săptămînale, bilunare, lunare și nu mai știm cum), „Dreptatea socială” a Partidului Socialist Democrat Român. Poate că nu ne-am fi oprit asupra acestui *Săptămînal al opiniilor noastre* (ale socialistilor democrați, nu ale... noastre), dacă redactorul-sef, d. Ion Horia Gliniastei n-ar fi, măcar în intenție, poet. În nr. 3 din 21 februarie, d-sa ne întîmpină din prima pagină cu o poezie, intitulată *Sechele*, atît de proastă, încît devine sublimă. Rugăm a nu ni se lua în nume de rău gluma: o poezie pur și simplu proastă e un lucru așa de banal, că nu merită osteneala unei mențiuni; poezia d-lui Gliniastei e dincolo de baremul banalității, e, ziceam, sublimă. Cităm finalul: „Rar de tot ne mai pîndim / pe la cotitură / Boicotînd contemporanii / sistematic și cu ură // Vindecăți dar cu sechele / palid alarmiste / Traversăm plîndit tribut / divergențe-antagoniste”. Înțelegem că *Sechelele* batjocoresc spiritul de răzbunare meschină care îi animă pe unii dintre noi, astăzi, după Revoluție. Foarte frumos! Dar ce să-i faci: nu doar iadul, ci și poezia proastă se face cu bune intenții. Din păcate, nu putem vorbi de bune intenții ci de procese de intenție, în scrisoarea semnată Nip și adresată „doamnei C”, din același nr. 3. Adresanta este, neîndoielnic, doamna Dolna Cornea. Scrisoarea este, înainte de toate, de o grosolanie fără margini. Doamna D.C. s-ar fi retras din C.F.S.N. (afirmă Nip) din pricină că acesta lua decizii în ritm prea rapid pentru judecata ei cam molcomă, dacă nu cumva „judecata dînsui trecea pe la Paris... și atunci... de la mină pînă la gură”? Înșinuarea

este reprobabilă și, de altfel, nu se oprește aici: „Stimată doamnă, v-ați creat un renume, ați devenit un simbol al opoziției române în primul rînd prin buna reclamă pe care v-au făcut-o rudele din străinătate. Dizidenți ca dv. sau chiar care au suferit mai mult, (stilul e absolut autentic, ca și virgula dintre subiect și predicat — n.n.) au fost destui în România, unii au plătit chiar cu viața. Dar ghinionul lor, ei nu aveau neamuri la... Paris”. Este inadmisibil ca Nip, despre care nu știm unde, cînd și cum și-a manifestat curajul civic în defunctul regim, să murdărească în acest mod eroismul doamnei Cornea, unul dintre simbolurile rezistenței noastre morale. Ne-am aruncat privirea și asupra celorlalte semnături din „Dreptatea socială” și (poate sîntem noi ignoranți) nici una nu ne-a evocat o persoană cunoscută pentru lupta ei contra dictaturii sau pentru alte merite. În schimb, stilul vehement, amenințările, propunerile de „ștergere din controalele Națiunii Române” a celor de altă opinie (fie și greșită) ne-au evocat clar o mentalitate pe care o credeam apusă. Socialismul democratic al publicației de care e vorba nu este decît o mască pentru stalinismul cel mai represiv. Tragăm nădejde, domnilor redactori, că un partid ca acela pe care-l susțineți nu va mai veni niciodată la putere în România. Noi nu votăm cu dv. ● Oare de ce „Viața Capitalei” (nr. 7) reproduce tocmai acum un articol al lui Mircea Eliade intitulat *De ce sînt intelectualii români lași?*, apărut în 1934 în „Criterion”? Primele fraze din articol sînt edificatoare: „Ați văzut vreodată un intelectual în timpul unei crize politice sau unei prefaceri internaționale? Nu numai că e uluit și neinforma, asta încă n-ar fi rusine prea mare. Dar e de-a dreptul înspăimîntat, este copleșit de frică, e paralizat de panică”. Revista primăriei de București se rialiază în fond atitudinii celor care, la 28—29 ianuarie, au făcut să răsune sloganul „Moarte intelectualilor!” și se folosește în acest scop de vechiul articol al lui Eliade. Redactorii ei cred probabil că o revoluție fără intelectuali ar fi nu numai cu puțință, dar preferabilă. Este în definitiv opinia patronului lor, F.S.N.-ul. Știînd noi toți cîți dintre intelectualii acestei țări s-au născut printre rezistenții față de regimul dictatorial — plîndind unii cu lungi interdicții și grele suferințe — nu ne surprinde totuși că foștii colaboratori ai „Săptămîinii” se dovedesc astăzi la fel de oportuniști ca și ieri. Împrejurările s-au schimbat, domniile lor rămîn aceiași. Vorba lui Ibrăileanu: e naiv să te miri, dar ar fi cinic să nu te indignezi. ● Presa ne aduce la cunoștință că la Casa Studenților din București doi cunoscuți oameni de literă au fost întîmpinați de directorul instituției, care este scriitorul Laurențiu Toma. Ce o fi scris d. L. T. n-avem idee. Literatură, în nici un caz. ● Doamna Cristina Tacoi cere (în „Dreptatea” din 24 februarie) să lase spună cine anume din fosta redacție a fostei reviste „Lucaferul” i-a înlocuit în ianuarie 1983 două versuri dintr-o poezie, așa încît publicată în noua formă, poezia să devină un omagiu adresat Elenei Ceaușescu. Poezia cu pricina a fost apoi

reprodusă, fără ca autoarea să fie măcar încunostîntată, necum să i se solicite acordul, în cîteva volume omagiale. Se pare că ambele practici erau curente. În criză de material, redactorii ai revistelor și editurilor mistificau astfel opinia publică, bătîndu-și totodată joc de unii scriitori. E la fel de important să cunoaștem numele abuzivilor cum e să-i știm pe toți cei care ne-au denunțat securității în defunctul regim. Doamna Tacoi are dreptul moral la răspuns. ● Noul președinte al RTV, d. Răzvan Theodorescu a declarat trimisului special la București al ziarului „Le Monde” (22 febr.): „Mi-am asumat funcția cu melancolia și interesul istoricului de artă care sînt! O dată alegerile trecute, mă voi întoarce la catedra mea universitară. Nu vreau să afirm, ci să demonstrez că sînt liber și independent. Am permis televiziunii să vorbească despre problemele armatei, ceea ce predecesorii mei n-au ccutezat să facă. Am hotărît să aibă loc alegeri libere la toate nivelele televiziunii, în următoarele două sau trei săptămîni. Voi lansa concursuri pentru noi apariții pe micul ecran, voi aduce tineri care au participat la evenimente”. Incurajator!

N.M.

Telegramă trimisă de scriitorul Elie Wiesel, colectivului Teatrului Evreiesc de Stat din București

Vouă, tuturor celor care jucați în idiș în plesă scrisă după romanul meu, vă declar bucuria și recunoștința mea. Tema este cea care domină întreaga mea operă: Memoria. Fără ea, nici o creație nu este posibilă. Fără ea, omul este condamnat la singurătate iar evreul la disperare. Iată de ce memoria este cea pe care dictatorul, pretutindeni, și în România, încerca să o mascheze, apoi să o mutilizeze, apoi să o reducă la tăcere.

Scăpînd de tiranii săi, poporul român și-a regăsit speranța și onoarea.

Fie ca porțile noastre ale pădurii să se deschidă asupra unei umanități conștiente de destinul ei.

ELIE WIESEL

15.II.1990

Cincinnatus

SIRUL nenorocirilor a început cu foametea, deoarece recolta fusese din cale afară de proastă în urma secetei, dar și din pricină, poporului, plăcându-i să se lină numai de întruniri, lăsase baltă muncile agricole, povestește Titus Livius în *Ab Urbe Condita* (IV, 12), referindu-se la circumstanțele rechemării la Dictatură a octogenarului Quintus Cincinnatus Lucius. În caleidoscopul imaginației lui Dumnezeu, repetabilitatea se mai desemnează uneori și prin revenirea la o anumită „poziție a stelelor”. În acei ani din secolul al cincilea î. d. n. e. dinaintea erei noastre, astrele s-au așezat într-un mod aparte, la care au revenit — vai! — atât de rar...

Cincinnatus mai fusese dictator cu douăzeci de ani în urmă și, ceva mai devreme, consul. Atunci invinsese într-o singură zi pe aequi, chemarea sa la postul decizional exclusiv fiind impusă de faptul că patria fusese amenințată de dușmanii din afară. Roma înțelesese că în istorie există momente când pentru perioade limitate, diversitatea de păreri nu are răgazul să ajungă la acțiune. În for, printre alți patrii limbuși, Tullius Severus critica orice inițiativă: „Cetățeni, fiți vigilenți!” Cei doi consuli — mențiți a se controla reciproc —, precum și celelalte pirghii ale democrației Republicii, s-au dovedit insuficiente în clipa cind vrăjmașii, imposibili la disputele interne, se apropiu cu argumentele armelor. Soluția, de atâtea ori falimentară în istorie, întrucât salvatorul de azi a devenit mai întotdeauna tiranul de mâine, s-a dovedit viabilă în cazul lui Cincinnatus — omul care nu numai că a rezolvat într-un timp record o situație dramatică, dar a și renunțat, cu aceeași repeziciune, la prerogativele sale, revenind la coarnele plugului, de unde nu l-au mai răpit decât evenimentele grave prin care trecea din nou patria. Nici măcar Tullius Severus nu apucase să se revolte împotriva lui.

A fost Cincinnatus un om sau un sfânt arhaic? un sfânt al unei civilizații pierdute, desigur, întrucât zeii tradiționali s-au născut după chipul și asemănarea oamenilor, iar aceștia, la rândul lor, au fost zămisliti în prealabil după înfățișarea unor demiurghi uitați. Mai este om cineva lipsit de orgolii, de patimi, imun la linguseli și la beția fălarnică a puterii? Ce om mai ținea minile rețele simplă a fericirii, rețetă care prevede întâi de toate eliminările succedute ale unor ingrediente dăunătoare, rețetă pierdută nu numai pentru contemporanii dictatorului reîntors de bună voie la plug, ci și pentru semenii celui ce așterne acum aceste rânduri pe hirtie.

Unul dintre ultimii posesori ai rețelei miraculoase, Cincinnatus, îmbătrânit în seninătate. Anonimatul în care s-a retras devenise o legendă netulburată de nici o intervenție de a sa și, deci, cu atât mai imaculată.

INTORCÎNDU-NE la citatul din Titus Livius, în anul 439 î. e. n., în Roma a apărut un personaj dispus să soluționeze cu generozitate grava criză alimentară ce conturba patria. Bărbatul se numea Spurius Maelius, făcea parte dintre plebei, însă era putred de bogat și, spre deosebire de alți cetățeni avuți, se arătase dispus să cumpere o mare cantitate de grâu pentru a-l împărți poporului. Numai că Maelius nu cunoștea taina rețelei ce-l făcuse pe Cincinnatus să se întoarcă fericit la ogorul său. Darnicul bogăției era ros de ambiție. El nu putea fi senin și darurile lui nu reprezentau decât emanațiile unui suflet dorișor de putere lumească. N-a fost prima și nici ultima oară în istorie cind cineva și-a dat seama că norocul lui se poate naște din nefericirea celor din jur, la fel cum soarele răsare din noaptea. Mulțimea satisfăcută, după ce a răbdat atita foamă, s-a arătat încântată și i-a recunoscut oare celui ce a hrănit-o. Era exact prețul sperat de Maelius. Regatul, prezent încă în memoria directă a bunicilor, reprezenta moneda recunoștinței dorite de el. Generozitatea plebeului ambițios începea să prindă contururi precise. Nimeni n-ar fi fost atât de naiv încât să pledeze la Roma, fără o pregătire foarte amănunțită, abolirea celei mai mari mândrii a patriei: Republica. În for, Tullius Severus, după ce, inițial, îl lăudase pe Maelius, revenea la vechea-i frază: „Cetățeni, fiți vigilenți!”

Dar în timpul siestei mult așteptate după atita foamă, idealurile se mai estompează. Odată cu piinea, oamenilor li s-a dăruit și uitarea. Ceea ce pentru toată lumea ieri ar mai fi părut cel mai grav sacrilegiu, încetul cu încetul începea să se insinueze drept o posibilitate ca oricare alta.

Pe nesimțite, oamenii au început să se obișnuiască în așa măsură cu ceea ce le pregătea Maelius, încât pentru multă lume devenira pur și simplu suspecte vorbele celor ce atrăgeau atenția cum că bogătașul n-a făcut decit să cumpere poporul cu banițele lui de griu. O amnezie profundă acoperi spiritele, coșmarul foametei părind să fi stins cu totul idealurile de democrație. Devenise periculos să fii vigilent pe cont propriu. Și, atunci, providența îi făcu pe oameni să-și amintească de octogenarul Cincinnatus.

Bătrînul se lăsă cu multă dificultate înduplecat să plece de lângă plug. Ogorul său — nici măcar foarte mare — reprezenta un Eden suficient pentru a-l face să nu mai dorească ale orizonturi. Se lăsă greu convins, însă, odată lămurit, preluă cu hotărîre funcția de dictator, cea de care se despărțise atât de senin cu douăzeci de ani în urmă.

Primul lui gând fu acela să numească un om de încredere în fruntea cavaleriei. Îi găsi pe Servilius Ahala și-l însărcină să i-l aducă pe Spurius Maelius.

La fel ca și cu aequii, Cincinnatus a procedat și de data aceasta cu maximum de operativitate. Lovitura neașteptată își făcu efectul scontat: bărbatul, care se aștepta să fie chemat spre a reîntruchipa prin persoana sa regalitatea, se pomenea trezit din superbul vis în modul cel mai brutal cu putință. Luat pe nepregătite, Maelius gafă: ceru ajutorul mulțimii, iar mulțimea, simțindu-l slăbiciunea, îl părăsi. Odată dislocată, stîncă începu să se prăvălească tot mai repede la vale. Iluziile spulberate îl transformară pe fostul candidat la regalitate într-o figură jalnică. Servilius Ahala n-a avut decit să-l pecetluiască soarta: fiindcă Maelius a refuzat să se prezinte spre a se disculpa de acuzații, l-a omorît pe loc, fără ca acei ce-l văzuseră încă puțin timp în urmă drept suveran să fi intervenit în vreun fel. Încă înainte de a fi fost răpus, Maelius încetase să mai existe.

Cincinnatus și-a făcut din nou datoria în modul cel mai operativ cu putință. Acum nu-i rămânea decit să-și justifice acțiunea. Previțiunea viza istoria, contemporanii nemaifiind necesar să fie convinși în privința destinului lui Maelius. Dar viitorimea nu trebuia să califice acțiunea lui Ahala drept crimă. Dictatorul vorbi și lămurii poporul lămurit. Însă era conștient că nu se obosește de pomană. Executarea trădătorului se constituia într-un exemplu pentru cei ce ar mai cădea în ispită. Acțiunea energică a lui Ahala dorea să trezească obște din amorteală. Ea nu trebuia disculpată, ea reprezenta o lecție. „Nu cine are prea puțin, ci acela care dorește mai mult este sărac”, va spune peste cinci secole Seneca. Cincinnatus s-a reîntors la plug. „N-au trecut decit șaptezeci de ani de la abolirea regalității”, striga Tullius Severus, agitindu-se din nou în for. Pentru Cincinnatus episoadele fostei sale puteri au trecut în amintire. Văzînd senin ce a fost, își permițea prezent lipsit de nori: fără regrete, fără suferințe, fără încercări inutile de a-l reînvia.

UN Cincinnatus lucrîndu-și ogorul a devenit simbolul moralizator al unei povești exemplare. Un Cincinnatus perseverînd într-o cîrmuire oricît de glorioasă s-ar fi aliniat în cel mai bun caz în galeria unor conducători luminați. Biografia i s-ar fi umplut de date, în vreme, ce, golindu-se de evenimente, viața eroului se restrînge în simbol. Tipetele vigilențe din for se sting în depărtare, în timp ce retragearea lui Cincinnatus la coarnele plugului a reușit să se ridice pînă și deasupra acuzațiilor firești, atribuite de contemporani tuturor celor ce abia au părăsit puterea. Nu poți fi invidios pe cineva apt de a face gesturi de care tu însuși n-ai fi în stare nici măcar teoretic, al căror model îți rămîne străin. Tie, om cuprins de patimi.

Morala acestei fabule nu mai trebuie comentată.

Gheorghe Schwartz

Ceremonie

1.

Ceremonia era foarte tristă
La difuzor se dădea muzică de gazare.
Ne iscăleam fiecare pe o batistă
Și-o înminam arhivelor statului, spre
consolare.

Murise, după o îndelungată și grea
suferință,

Însăși speranța în viitor
Și oamenii, plini de amară căință,
Dădeau din cap și se suspectau de
omor.

Ei nu văzuseră speranța la față

Știau că există, dar n-aveau acces
La ea, — pînă în această dimineață
Cînd, sub flori, se prezenta sub formă
de deces.

2.

Și deodată a-nceput iarmarocul
Și s-a oprit muzica de gazare:
Noua speranță, care-i luase locul,
Declara că vom fi fericiți în continuare.

Vibra de speranță în viitor difuzorul
Se bucura alături de ea soborul...
Și-am înțeles din acea dimineață
Ce-nseamnă schimbarea la față.

(1983)

Marin Sorescu

„La telefon, moartea“

AM avut întotdeauna oroare de titlurile senzationaliste. Le-am suspectat mai ales pentru că, de cele mai multe ori, se dovedeau o trădare a așteptărilor. O mistificare liminar anunțată. Cu toate acestea, nu am găsit un titlu mai potrivit pentru puținele rânduri ce urmează și care nu se vor, în fond, decit dilatarea unui semn de exclamație (și totodată de întrebare). Despre ce este vorba? Întii de toate, despre sentimentul unei ciudate continuități între o stare de fapt (efectiv) trecută sau pe care o crezusem, oricum în curs de eliminare (căci nu-mi puteam și nu-mi pot îngădui iluzii prea mari), și una prezentă. Insuportabil, intolerant de prezentă, așa spune. Am aflat, cu mai bine de două luni în urmă, cu întîrziere despre ceea ce se petrece la Timișoara iar date cit de cit precise nu am reușit să obțin decit și mai tîrziu. Același lucru mi se întîmplă și acum, de unde și această senzație de continuitate într-o izolare care, dacă cîndva era lucid provocată și diabolic întreținută, acum nu mi se mai pare de nimic justificată. Și iată că totuși, din nou, cu zile și săptămîni întîrziere, aflu, nu din ziarele de negăsit ale Timișoarei, nu de la televizor și nici din alte surse, ci prin contacte personale mai mult sau mai puțin ocazionale, lucruri cel puțin stranii, neli-nișitoare. De fapt, acestea, în tot spectaculosul lor cit și în dificultatea cu care acced la cunoașterea publică, sînt perfect analoge impenetrabilității atîtor mistere ce chinuie atîtea conștiințe de pe malurile Begăi. Conștiințe obsedate, și nu fără îndreptățire, de aflarea adevărului în atîtea și atîtea privințe. Timișoara este în momentul de față, o spun cu toată convingerea, un imens dosar cu mii și mii de file al căror scris revelatoriu, în loc să fie descifrat pen-

tru a face definitiv lumină, pare a se volatiliza peste noapte. Iar cei ce încearcă să „fixeze” această cerneală atît de puțin simpatcă, în fond, căci a fost diluată cu mult, foarte mult singe, primesc incurajatoare amenințări cu moartea. Mama tinărului scriitor Daniel Vighi a rămas stupefiată, cu receptorul în mină, atunci cînd a aflat că fiu ei este căutat la telefon chiar... de ea, moartea. O altă mamă, a unui alt prozator, Viorel Marineasa, a trebuit să se interneze în spital, nesuportînd starea de tensiune creată după ce fiul său a publicat un simplu (dar revelator) articol de ziar. Amenințări mai mult sau mai puțin tonifiante au primit (rezumîndu-mă numai la scriitori): Adriana Babeți, Vasile Popovici, Gh. Secheșan, Doina Pașca, Lucian Vasile Szabo ș.a. Ele sînt însă cel mai ferm argument pentru caracterul bine orientat al căutărilor acestora, al întrebărilor pe care ei le pun. Privirea iscoditoare, spiritul justițiar, obsedat de adevăr, dorindu-l precum aerul, adică pur și transparent, au atins — sau sînt pe cale de a o face puncte vitale. Nu putem porni mai departe cu balastul interior al atîtor incertitudini, al atîtor necunoscute ce angajează mai întotdeauna fapte tragice și oameni ce ne-au decis și (din nefericire, probabil) ne mai decid încă soarta. Aflăm, deci, că mulți dintre colegii și prietenii noștri timișoreni angajați pe acest drum spre inima nopții (acolo unde, ca o promisiune, se lasă bănuț adevărul), în loc să fie ajutați să avanseze cit mai rapid, poartă conversații telefonice cu moartea. Îi rog să nu-și piardă încrederea și să nu se sperie de adîionale. Sîntem cu inima lîngă ei.

Cristian Moraru

Din junețea bucureșteană a lui EUGEN IONESCU

PE Eugen Ionescu l-am cunoscut cam din ultimul an de școală. Deși în licee diferite, eu la Spiru Haret și el la Sfântul Sava, ne întâlneam uneori în calitate de colaboratori ai revistelor pe care le redactam sau de frecventatori ai cinaclurilor literare ale liceelor noastre. Dintre cei pe care i-am cunoscut atunci de la Sfântul Sava imi mai amintesc de Constantin Fântăneru, Mircea Grigorescu, Horia Roman, Alexandru Sahia. Cunoștința noastră a fost desigur superficială și fugitivă. Ne-am reîntâlnit în facultate după 1929. Cu unii dintre aceștia am legat durabile prietenii, și cu Eugen am fost cîțiva ani în șir nedespărțiți. Nu era zi de la Dumnezeu să nu ne vedem. Curind prietenii lui au devenit prietenii mei, iar prietenii mei, prietenii ai lui. În acea vreme el locuia împreună cu mama lui, divorțată de tatăl său și cu sora lui Marilena, într-un apartament destul de încăpător de pe șoseaua Bonaparte (casa mai există și astăzi pe Ștefan cel Mare nr. 52, nu departe de sediul pompierilor de la Intersecția cu strada Căderea Bastiliei, fostă Cometa). În acea casă — prin bunăvoința mamei, împovărată de toate grijile creșterii a doi copii mari, ne-am întâlnit deseori o șleahtă întreagă umplind casa cu tropotul, strigătele, cîntece și ciornăviele, toată larma unei tinereți generoase în revărsare. Acolo ne-am văzut, de numeroase ori, Emil Botta, Lucia Demetrius și Tilda Radovici, Edgar Papu și Letitia Papu, Luca Dumitrescu, Mircea Nădejde, Lila Teianu și Ion Zurescu, Constantin Fântăneru și surorile Enăceanu (Mimi și Puica) etc.

Dar nu numai la Eugen acasă ne întâlneam ci și la Edgar Papu, într-o încăpăre scundă, veche, cu fresce de pictorul Bob Bulgaru (mort în plină tinerețe) pe pereții odăii lui Edi din strada Polonă, dar și la Luca Dumitrescu (pe strada Tunari) sau la Mircea Nădejde, aproape de Cotroceni, și foarte des la primul automat devenit Herdan (unde fusese înainte sala de pictură Mozart), pe Calea Victoriei, între bulevard și palat; unde cercul de mai sus se mărea cu Radu Popescu și Ghiță Ionescu, Alexandru Sahia, Corneliu Temenschi, Alexandru Robot, Pericle Martinescu, Alfons Adania, Lucian Boz, Victor Valeriu Martinescu, Petre Boldur, Ștefan Băciu, Vintilă Horia, Badea Marinescu, Andrei Tudor, Eugen Jebeleanu, Virgil Gheorghiu, Horia Stamatu, Horia Groza, violonistul Popovici (fratele lui Luca Popovici), mort de cancer în plină tinerețe etc.

Alt loc de întâlnire era Biblioteca Fundației Carol unde — după orele de lectură — tălăsuim cu Eugen Ionescu, Emil Cioran, Octav Șuluțiu, Feni Arnottă, Mircea Nicolau etc. împreună cu unul din dirigintii bibliotecii, poetul Mindru, simpatic și tare guraliv. Mai tirziu, aproape în fiecare zi, ne vedeam la Rodica Burileanu, pe strada Progresului, pe lângă Piața Kogălniceanu și Cismigiu. Pe Rodica, fiica gazetarului Burileanu, am cunoscut-o la Facultatea de Drept unde eram colegi. Micuță și deșteaptă, Rodica te cucerea și prin înfățișarea ei aidoma

unei păpuși japoneze de porțelan, cu ochi și cap leit de niponă. Curind ea a devenit soția lui Eugen Ionescu.

Prin intermediul lui Barbu Brezianu, Eugen și cu mine am intrat într-un cerc de politicieni liberali, fără să ne înscriem în partid, deși eram întruna momiți s-o facem. Liberalii umblau atunci cu limba scoasă după tineret și în acest scop ne-au pus la dispoziție paginile revistei „Fapta” ca să scriem ce vrem. Atit Eugen, al cărui tată nu catadicsea să-l ajute deși era bine rostuit, cit și eu o duceam foarte rău cu banii. Ceea ce ne-a atras — în afară de tentația de a publica — au fost și săptămânalele reuniuni cu gustări prodigale, saturante în casele marilor, pontifi liberali, reuniuni în care verva lui Eugen Titeanu — spumoasă și nesfârșită — ne dădea posibilitatea să ne regalăm din bunătățile servite fără să fim luați la ochi. Problemele politice în discuție — la care participau Radian, Patrușiu, Păncu, Angelescu — etc. nu ne interesau în nici un fel. Singurii cu care comunicam, într-un fel, erau Emanoil Ciomac, poet, dramaturg și muzicolog, și Radu Patrușiu, amindoi împătimiti de carte și de faptele de cultură, dar, trebuie să recunosc, toți se arătau foarte atenți și foarte îndatoritori față de noi.

„Tineretul liberal” n-a fost singurul cerc cu care Eugen și cu mine am avut legături. Au mai fost, în epoci diferite, revistele „Floarea de Foc” a lui Sandu Tudor, „Familia” lui Samarineanu „Axa” (neaxată la ora aceea și neangajată), „Ulise” a lui Lucian Boz, „Discobolul”, „Ideea Românească”, a lui Costin Deleanu, tot reviste și reviste cu viață trecătoare. Eugen era desigur mult mai activ decit mine, ba chiar îmi reproșa tindeala și lenea. Dar timpul cel mai prețios ni-l petreceam, Eugen și cu mine, singuri, sporovăind despre cărți, despre moarte, despre fete, despre sărăcie noastră căreia nu-i găseam ac de cojoc, despre proiectele și visurile noastre, schimbind păreri despre toate cele ce ne impresiunau și ne inflăcărau, la el acasă și adeseori la mine, care ajunsesem într-o perioadă de mutări, rind pe rind pe Mihai Bravul, vizavi de Cimitirul Iancu Nou, apoi pe strada Transilvaniei într-o dărăpănătură de casă a cărei proprietară — o scorpie — ne-a evacuat într-o bună zi pentru că întîrziase să plătim chiria, nimerind după aceea în str. Căpitan Preoteșcu nr. 32, căsuță cu o grădină enormă de caiși, mic paradis, care mai tirziu a devenit stradă și unde mă pomeneam foarte des cu Eugen, cu Emil Botta și cu Octav Șuluțiu (care în fiecare duminică mă vizita ca să jucăm table în grădină, între caiși).

Prietenia mea cu Eugen s-a adîncit an de an cu toate fleacurile de ficte zi care fac intimitatea unei amicitii, cu confidențele sentimentale și cu drame sau pseudo-dramele noastre metafizice, pe care, de pildă, Constantin Noica le privea cu superioritate și dispreț filozofic, taxindu-le drept adolescentine întîrziate.

Eugen Ionescu era pe atunci (1929-1933) un neostenit îndrăgostit, cam urltel, dar prea deștept ca să facă un com-

plex de inferioritate din asta. Sentimental la culme, despiciind firul de dragoste în 4, 8 și mai departe, întorcînd pe față și pe dos fiecare vorbă, interpretînd, cu subtilități proustiene, fiecare gest, fiecare schimă, fiecare suris al iubitei, Eugen îmi împărțea tot. Omul acesta lucid, caustic, mi se părea uneori melodramatic în dragoste, el care detesta melodrama ca pe un gest bun pentru emoționarea norodului sentimental. Ștînd însă că o adevarată prietenie nu poate fi viabilă dacă nu suporti și slăbiciunile prietenului, imi interzisesem unele sincerități care poate l-ar fi supărat (Pină la urmă însă tot l-am supărat și a trecut oarecare timp pînă să ne împăcăm).

Precum se vede și eu eram sentimental în felul meu. Altcum nu ne-am fi căutat unul pe altul cu atita asiduitate și insațietate. Eugen era un copil bun, ireproșabil de cinstit sufletește, oropsit (cauza: părinți despărțiți tocmai în anii de creștere și formație ai copilului), înzestrat cu o vie, strălucitoare inteligență, fidel în prietenie, credincios în dragoste și împătimit de carte, de frumos, de poezie, suferind crunt de sărăcie în tinerețe, cu o temeinică și vastă cultură literară, tobă de carte. Auroral și, pe alocuri, nespus de original în Elegii pentru flinte mici, corosiv, plin de damf, desfător în Nu, ba chiar belicos ca un mușchetar al criticii literare împungînd cu dezinvolură în dreapta și stînga, fără cruțare, cu o vervă îndrăcită, demascînd cabotinismul, pedantismul, farsa și mediocritatea oriunde puteau fi depistate, demonstrînd micimea corifellor, ca și valoarea lor calpă, nu fără a recunoaște cu obiectivitate și rectitudine critică ceea ce e valoros și rămîne în opera lor. El reușea să facă în acest pamflet, reportaj, studiu critic și jurnal filozofic, un fulminant rechizitoriu și caracterizarea unui moment literar. Totul cu talent și acuitate critică, iar pe deasupra cu capacitatea de a sonda realitățile în adîncime (vezi scurtele intermezzo-uri despre mirare).

Cartea aceasta însă a fost socotită o carte de scandal. De aceea și Comisia de premiere a scriitorilor tineri de sub auspiciile Editurii Fundațiilor Regale n-a catadicsit s-o înglobeze în colecția scriitorilor tineri premiați, dar nici n-a putut trece peste ea eliminînd-o. Editura a finanțat tipărirea lui Nu într-o tipografie particulară, la „Vremea”, și în felul acesta Comisia și-a făcut datoria față de posteritate, fără să se angajeze oficial prin premiarea ei. Eugen și-a spus în cartea sa tot oful, denunțînd turpitudinea unora, găunoșenia altora, bîrfa cafenelelor literare (Capsa, Royal, Corso etc.) și sfărșirile pontifilor literari, incitînd prin conspirația tăcerii organizată spontan și prin consensul tacit al tuturor celor scărmanăți, cartea a fost tacit pusă la index, fiind condamnată unei foarte reduse publicități. Dar în pofida acestei conspirațiuni, cartea aceasta a rămas valabilă nu numai prin acea plastic de cuprinzătoare caracterizare a unei epoci de istorie literară, ci și prin acele accente

umane și metafizice ce subîntind, întemeiază și transfigurează acest rechizitoriu literar care este Nu.

Deși autorul unei cărți care a făcut vilvă, Eugen Ionescu a continuat să face sărăcie. El era incîntat cînd unul din noi avea mai mulți bani ca să luăm cîte gustare de 7 lei la Herdan sau — cînd eram întîmplător mai avuți — o friptură sau niște mici cu un kilisior de vin să bere la Viticola pe strada Cîmpinean sau la restaurantul Aro.

Frinturi dintr-un vechi jurnal al meu

26 august 1931

Am trăit puțin. Inexistent. Am lucrat însă hotărîri, care n-au rămas numai hotărîri. Nu rămîn pentru asta mai puțin un leneș. N-am trăit cu o trepidanță voioasă, ori cu o măcinătoare tristețe, ci de pildă acest vesnic îndurerat, torturat prieten Eugen. Mă cuprîndz uneori că dura de viață a acestuia. Rămîn totuși, în afară de cîteva momente frumoase de comuniune, un singuratic. Și cu acestea nu sînt singur. Mai bine zis, singurătatea mea nu e singură. Fiecare și are pe a lui. Și Eugen și-o are pe a lui. În clipele de revelație ulți cu drag ești singur. Ieri am fost din nou înfiorat și vrăjit de vorba vorbită. Eugen și Edgar Poe contopiți, suspendați într-un același răsuflet viu, vibrant. Cît de minunat se realizează sensibilizarea tristeței aceleia fluide și vapoaze, totodată muzica aceia interioară de dizolvare în vis, atmosfera de mister transfigurată, conștiința morții de alături, a morții apropiate în unele poeme ale lui Poe! Cît trebuie să fi suferit acesta ca să poată scrie ceea ce a scris. Poate și Mallarmé ca să traducă așa cum a tradus.

...Eugen: minunat de verde sinceritate. Față de el însuși, față de lume. Literatura îl cam trivializează.

...Eugen ieri: „Dacă-ai fi numai spirit m-aș sinucide”. Da, firește, adică nu dacă-ai fi numai spirit, n-ar mai fi nevoie să te sinucizi, poate chiar n-ar mai fi posibil.

3 august 1932

Iar n-am învățat nimic... O întind pînă la Eugen, care m-a invitat la el. Nu-găsesc. Credeam c-o să aibă bani și erincîntat. Eugen, cum îi e obiceiul, nu

9 august 1932

Vine Costică (Fântăneru). Îmi spune că Eugen i-a spus despre „Jurnalul” meu ce am constatat și eu mai sus, undeva: „Rezolvă probleme care trebuiau demul soluționate”. Ca și cum există probleme definitiv soluționate... Recunosc că logic rațional se pot soluționa într-un fel sau altul problemele. Dar ele rămîn deschise în ciuda soluționării și incitat de viață mă văd constrîns să le reiau în cercetare spre o nouă soluționare.

18 noiembrie 1932

Seara. Lucian Boz. „Ulise”. Eugen pachet de nervi... Barbu (Brezianu), Eugen și eu. Nebunii.

23 noiembrie 1932

...Pe Cale (Victoriei): Costică F., afeurat, preocupat de destinul cărții lui („Interior”). Cu Horia, cu Emil Botta, Robot, apoi Eugen... Pe străzi cu Eugen prin ploaie: constatăm devenirea noastră, trecerea noastră prin lumi, nepermanentă nimicurilor care constituie viața noastră. La Edi (Papu): glume, glume. Dueluri cu bastoane. Actorie. A trecut încă o seară.

24 noiembrie 1932

Mă duce Eugen la „Cocaina”. Un film admirabil. O aventură polițistă oarecare Minuat pus la punct, realizat artistic. Nimic deplasat. Nimic inutil. Marcell Chantal: minune excitantă.

30 noiembrie 1932

La Corso. Motu — cerc filozofic, anecdote, amintiri (despre Iorga, Maiorescu etc.). Cu Brucăr, Titel Comarnescu, Mircea Vulcănescu, Dinu, Eugen, Costică mergem la Mircea Eliade unde e „chefu în toi”. În biblioteca mansardei, înfășată se spun povești. În odăita alăturată se încinge o discuție cu furie, cu urlete. Sorana Topa face procesul lui Titel. Schimb brutal de crude sincerități. Cioran înervine viu, impresionant de direct, d

SEMNAL

● E. Lovinescu — OPERE. VIII. Ediție îngrijită de Maria Simionescu și Alexandru George în colecția „Scriitori români”. (Editura Minerva, 584 p., 33 lei).

● Gala Galaction — PAPUCHI LUI MAHMUD. ROXANA. DOCTORUL TAIFUN. Cele trei romane apar în colecția „Biblioteca pentru toți”; prefată și tabel cronologic de Teodor Vărgolici. (Editura Minerva, xxx+170+264 p., 14 lei).

● Șerban Cioculescu — ITINERAR CRITIC. Vol. V. (Editura Eminescu, 584 p., 25 lei).

● Henriette Yvonne Stahl — FRATELE MEU, OMUL. Romanul apare cu o prefată de Cristian Moraru. (Editura Minerva, 280 p., 16,50 lei).

● Zoe Dumitrescu-Bușulenga — EMINESCU: VIAȚĂ, CREAȚIE, CULTURĂ. Studii și eseuri. (Editura Eminescu, 516 p., 40 lei).

● Gheorghe Grigoreu — DE LA MIHAI EMINESCU LA NICOLAE LABIȘ. Eseuri. (Editura Minerva, 472 p., 23 lei).

● Mihai Giurgău — DESTINE. Roman. (Editura Cartea Românească, 344 p., 16,50 lei).

● Eugen Uricaru — „LA ANII TREIZECI...”. Roman. (Editura Cartea Românească, 288 p., 14 lei).

● Ecaterina Tarălungă — DIMITRIE CANTEMIR. Contribuții documentare la un portret (Editura Minerva, 426 p., 24,50 lei).

● Aurelian Trandafir — LINIȘTEA. Roman. (Editura Albatros, 144 p., 10 lei).

● Mircea Parachevicescu — COLOC-VIU CU ZIMBETUL. Versuri. (Editura Litera, 56 p., 10 lei).

● Mihai Mănguileu — INTRODUCERE ÎN OPERA LUI ANTON HOLBAN. (Editura Minerva, 240 p., 8 lei).

● Mircea Damaschin — LAMURA. Versuri (Editura Cartea Românească, 88 p., 8,75 lei).

● Angela Traian — ÎNAINTE DE CĂDEREA NOPTII. Povestiri. (Editura Junimea, 172 p., 11,50 lei).

● Valeriu Stancu — FIINȚA DE VIS. Versuri. (Editura Junimea, 72 p., 7,75 lei).

● Platon — OPERE. VI. Ediția îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica reunește dialogurile Parmenide, Theaitetos, Sofistul și Omul politic. Introducere la dialogurile logice de Al. Surdu; traduceri, lămuriri preliminare și note de Sorin Vieru, Marian Ciucă, Constantin Noica și Elena Popescu. (Editura Științifică și Enciclopedică, 488 p., 39 lei).

● Goethe — OPERE. VIII. Ediția critică Goethe cuprinde în acest volum poemele epice Reineke Vulpoiul, Hermann și Dorothea, Ahlesea. Studiu introductiv, note, îngrijire de ediție de Jean Livescu; traduceri de Iulia Murnu, Laura Dragomirescu și Grete Tartler. (Editura Univers, 208 p., 24 lei).

LECTOR

„Revista literară”
a liceului Sf. Sava
apărea bilunar sub
îngrijirea lui Mircea
Grigorescu și îl nu-
măra printre cola-
boratori pe Eugen
Ionescu.
În reproducerea
din dreapta —
Eugen Ionescu în-
tr-o sculptură de
Ion Vlad

conform cu sine în replici, atitudini, de o sinceritate a la longue, cam tipătoare, sărind și el peste gard, deși tocmai asta este ce-i rezonează Soranei Topa. Fiecare cade în păcatele pe care le condamnă la celdălt. E o amefitoare atmosferă de bravadă, de nuda sinceritate. O bătlăie de idei și sentimente, mai ales de vorbe, violent deslănțuită. În fond toți sint de acord, pentru că fiecare își dă seama de păcatele pentru care e judecat. Fiecare însă se justifică, se apără, altindu-se provizor cu cei care procedază la fel cu ei și rezezind, asmutindu-se în contra acelor care iau sau afectează atitudini deosebite ori contrarii. Se face rind pe rind procesul lui Titel, lui Dinu, lui Cioran, lui Eugen, Soranei Topa, procesul meu. Se face procesul femeii pe care Mircea o denușește admirabilă mlaștină și despre care Cioran spune cu duritate că nu trebuie să se amestece în cele ale spiritului etc. Noapte (pînă la 4 jumătate dimineața) de tumult verbal, de vană și coraghiușă încrucișare de săbii. Din acest vocarism asurzitor evadează năucii Lăly Popovici, Marieta Sadova, H.H. Stahl, Ilaiș și alții.

3 decembrie 1932

E vorba să mergem la Papu unde ar fi zălatet. Refuz să merg din timiditate, nu de altceva. Cu Cioran și Costică F. la Herdan și apoi vorbind despre moarte, depresiuni și de ale vieții ajungem tot la Papu. Se sărbătorește desigur ceva. Ce? Nu știm. Băieți simpatici, fete drăguțe, agreabile. Eugen e în mediul său natural: argint viu. Îl imită pe Iorga, pe Vianu, pe Stan (actorul de cinema). Hăr-mălate, aiureală. Nimeni în fond nu știe ce vrea. Glume. Vin. Pian. Radio. Strigăte. Tipete. Tinerete cheștie din te miri ce, silit și sumbru cheștie la unii. Rodica Burileanu, un ghem de felișcană, inteligentă și nespuse de simpatice. Fântă-neru trist fără motiv, ursuz fără să vrea, trouble-fête cum l-a etichetat Eugen. Zurescu, care îmi face niște considerații asupra artei plastice de la noi, considerații pe care încerc să le urmăresc ca să le discut fără ca pînă la urmă să reușesc a-mi limpezi obiectul discuției sfîrșită în gălăgie. Mircea Nădejde îmi face declarații de afecțiune. Cioran și cu mine, spectatorilor și „filozofie” a vieții, ne facem autocritica, ne mărturisim bucuria irizată de melancolie că facem și noi parte din cercul acesta nebunatic, pe care-l denumim „nimic simpatice”. Prezent și Luca Dumitrescu, poet și roman-cier care ne face impresia unui mascul robust. Mai sint o sumă de băieți și du-dui, dăntuitori și dăntuitoare dintre care se detașează frumoase, dulci, animate și animind domnișoarele Puica și Mimi Enă-ceanu.

EUGEN Ionescu prin 1934—1935, autor a două cărți cu oarecare ră-sunet în lumea scriitorimii, pe care o cam trecuse prin furcile causticității sale, continua să impuște francul, nu puțin și din vina tatălui său, om înstărit, cum am mai spus, avocatul cu același nume Eugen Ionescu, foarte zgircit în ajutorarea fiului. Iată-l acum pe autorul lui Nu în ipostază de ostaș așa cum apare în jurnalul unei fete de 18 ani care-și dădea examene în parti-cular și urma să fie mai târziu o talen-tată regizoare de teatru, moartă prema-tur: Jeni Arnotă.

„Am citit ieri Nu de Eugen Ionescu. Sint citeva capitole teribil de bune. Un tip al dracului de inteligent și pe dea-supra cu vervă și tupeu. Cînd a venit ul-tima oară pe la noi, era încîntat de car-tea sa. Pentru prima oară vîd un om care crede în inteligența sa și în talentul său, fără să fie un infumurat. Teribil de simpatice și odată cu asta urît foc. O ast-fel de vervă că în scurt timp uiti de uri-

tenia lui sau mai bine zis nu îl se mai pare deloc urît. Își face serviciul mili-tar și povestea o anecdotă cu cartea sa. Aflind că i-a apărut o carte, plutonierul major îl felicită și dă ordin sergentului să-l invoiască 24 de ore. Sergentul care auzise ceva apro-p de o carte și care nu înțelegea precis despre ce era vorba, îl ia pe Eugen de o parte și începe urmă-torul dialog:

— Mă! Da ce-i cu cartea aia? Ești ti-pograf?

— Nu. Am scris o carte, adică am scris ce e în lăuntru cărții.

— Aha! Da, da, da... ce scrii pe-a-colo...

Eugen, foarte serios: — Fac o criti-că a criticilor.

Sergentul: — Ha! Ha! Ha!

Eugen: Scriu despre sensul tragic al existenței.

Sergentul: — Ha! Ha! Ha! Ha!

Sergentul ridea de se prăpădea. După un timp — calmindu-se și lămurindu-se — el îl bătu amicalmente pe umeri pe Eugen și cu tonul omului pe deplin edi-ficat i se adresă:

— Mă, dar timpit ești, mă!??

Merita să-l vezi pe Eugen imitînd ri-sul sergentului. Am făcut mare haz. Cu-noșteam destul de bine verva caustică a lui E.; Nu mă îndoiam nici de talentul lui scriitoricesc, cartea asta sint foarte sigură că e o carte bună dar trebuie să recunosc că nu mă așteptam la filonul tragic din Intermezzo no. 1 și 2 și Iti-nerar“.

Aceeași fată (1916—1958) la vîrsta de 19 ani notează în jurnalul ei la 11 martie 1936, scriind de astă dată în franțuzește (făcuse citiva ani de școală la „Notre Dame” și-și nota unele însemnări într-o limbă pe care n-ar fi vrut s-o uite):

„Un beau jour (beau c'est une manière de parler car il se pourrait très bien qu'il ne le soit pas beau) je mourai. Moi je mourai. Il ne s'agit pas de quelqu'un d'autre. Remarque que je ne trouve rien d'extraordinaire à ce que tout le monde meure. Tout le monde va mourir et tout le monde peut mourir. Ceci est très accessible à mon intelligence. Mais moi je mourai, moi, moi. Il m'est absolu-ment impossible d'envisager cela abso-lument. Et pourtant c'est la seule chose sûre que nous sachions. Et ceci est ainsi pas seulement pour moi. Il n'y a pas à chercher loin. Eugen (Ionescu) qui dit: «Mor, Moor, Mooor. Imposibil» dit la même chose et il n'est pas le seul. Tant d'autre.”

Aceeași tînără Jeni Arnotă, tot la vîr-sta de 19 ani, studentă la Facultatea de Filozofie, evocă o altă întîlnire cu Eu-gen Ionescu la data de 16 august 1935 în același jurnal din care am citat mai sus.

„Eugen est venu juste quant j'écrivais. Ar. n'était pas à la maison, alors il est resté avec moi. On a joué avec le chat. Il a fait des vers fous sans queue ni tête. Il m'a récité, puis il m'a lu des «Fleurs du mal». Il lit bien. C'est rare. Et il les sent ce qui est encore plus rare. Après une des plus belles strophes qui respi-rent la mort je demande:

— Pourquoi est-ce que dans les mo-ments où on voit clairement on souffre?

*) „Într-o bună zi (bună e un fel de a vorbi căci s-ar putea prea bine ca să nu fie bună) voi muri. Eu voi muri. Nu e vorba de un oarecare altul. Constatare pe care n-o găsesc extraordinară, de în-dată ce toată lumea trebuie să moară. Acest lucru e foarte accesibil inteligenței mele. Dar eu voi muri, eu, eu. Mi-e ab-solut imposibil să-mi înfățișez asta în chip absolut. Și totuși faptul nu e valabil numai pentru mine. Nu e nevoie să mă uit prea departe. Eugen zice: «Mor, Moor, Mooor. Imposibil». Și el zice ace-lași lucru și nu e singurul. Mulți alții spun la fel”.

Eugen: Parce que l'on a peur de la mort.

Jeni: Mais justement pourquoi a-t-on peur? Ça n'a pas de sens. Puisque l'on voit clairement la vie et la mort. L'une avec son inutilité et toutes les deux avec leur mystère. Surtout la vie, avec l'in-utilité de tout geste, de toute action de quel fait que ce soit. Pourquoi souffre-t-on quand nous saisissons cela. Faudrait au contraire être impassibles, calmes.

Eugen: Parce que avant la mort com-plète il y a quantités des morts. Que nous voyons mourir. La mort de l'espé-rence etc. etc. Alors on souffre. C'est ma métaphysique à moi. Valable rien que pour moi probablement!

Il dit cela simplement, avec un ton de voix allègre tout en feuilletant le livre. C'est ce qui m'a frappé. Giraudoux dit D'après la façon de résumer, l'idée et aussi la manière confuse de la phrase je saisis aussi qu'il a peur d'entrer dans une discussion. Paresse probablement. D'ailleurs moi non plus n'avais envie. Moi parce que je sais que ça ne mène à rien. On est là à tourner autour du pot sans aucun résultat. Quel résultat vou-lez vous qu'il y est? “**).

Aceeași Jeni Arnotă la data de 11 oc-tombrie 1935 notează ca o completare la discuția de mai sus cu Eugen Ionescu: „Je lis «Combat avec l'ange» de Jean Giroudoux, qui écrit:

«Il était même curieux de voir com-ment toutes ces petites morts successives vous entraînaient, vous préparait à la mort». A peu près même phrase, mais ils veulent dire des choses différentes. C'est ce qui m'a frappé”. Giraudoux dit ça pour les synopses. La phrase est quand même belle.”**)

CITIND Journal en miettes de Eugen Ionescu am fost impresionat de acuitatea frămîntării acestui literator care reușeș-

**) „Eugen a venit tocmai cînd scriam. Ar. nu era acasă și atunci el a rămas cu mine. Ne-am jucat cu pisica. El a făcut versuri năstrușnice, fără cap și coadă. Mi-le-a recitat și apoi mi-a citit din «Flo-rile răului». Citește bine, ceea ce este cam rar. În plus el trăiește versurile, ceea ce încă e și mai rar. După ce mi-a recitat una din cele mai frumoase strofe în care e vorba de moarte eu întreb:

De ce, în momentele în care vedem clar, suferim?

Eugen: Pentru că ne e frică de moarte. Eu: Dar tocmai de aceea, de ce ne e frică? N-are nici un sens. Doar vedem clar viața și moartea. Una cu inutilitatea ei și amîndouă cu misterul lor. Îndeosebi viața cu inutilitatea oricărui gest, al ori-cărei acțiuni, indiferent care. De ce su-ferim cînd ne dăm seama de asta? Ar trebui dimpotrivă să fim impasibili, li-niștiți.

Eugen: Pentru că înainte de a muri de-plin premurg nenumărați morți. Pe care-l vedem murind. Moartea speranței etc., etc. Atunci suferi. Asta e metafizica mea. Probabil valabilă numai pentru mine!

El spunea asta cu simplitate, cu o voce normală în timp ce răsfoia cartea. E ceea ce mă surprinde în primul rînd. În felul în care își rezumă ideile și tot-odată expresia confuză a frazei, îmi dau seama că-i e teamă să lungească discu-ția. Probabil din lene. De altfel nici eu n-aveam chef pentru așa ceva. Ar fi să ne învîrtim, pe loc fără nici un rezultat. Ce rezultat ai aștepta să fie?”

**) „Citesc «Lupta cu ingerul» de Jean Giraudoux, care scrie:

«El era chiar curios să vadă cum toa-te aceste neînsemnate morți succesive te obișnuiau, te pregăteau pentru moarte». Cam aceeași frază, dar care exprimă lu-cruri diferite. E ceea ce m-a impresio-nat. Giraudoux se referă la sincope. Fra-za este totuși frumoasă”.

te să fie un autentic metafizician (mai autentic după mine decît cei de profesie, așa-zîși „veritabili”), căci spune lucruri-lor pe nume și pe înțelesul tuturor, nu numai al inițiatilor. Eugen Ionescu vor-bește și scrie neîncîrat, simplu și direct despre evanescența lucrurilor omenestî și pămîntestî, ca și despre mirarea care ne locuiește sau ar trebui să ne locuias-că în fața creației. Autorul lui Nu a scris chiar în această carte de tinerete despre anxietățile, angoasele, frica de moarte ce-l terorizau și-l terorizează și astăzi la vîrsta senectuții, negăsind leac ororilor lumii, privind însă tot zbuciumul ome-nesc cu ochi de mirare. Rod al unei ex-periențe limită, mirarea e și izvor al cu-noașterii din care sorb copiii spre a se descurca în lume punînd întruna întrebări și așteptînd răspunsuri pe care u-neori nu le obțin.

Am citit undeva că Brăncuși îl pri-mea cu drag în vizită pe Eugen Ionescu în atelierul său din Impasse Ronsin no. 11. Despre ce-or fi vorbit ei nu știu. Pe-tre Pandrea, într-o carte despre Brăn-cuși (1967), citează, printre altele, aceste două aforisme care-l apropie spiritua-licește pe dramaturgul francez de origi-ne română de marel nostru sculptor care spunea: „Artistul care nu se mai simte copil încetează de a mai fi artist” și „Atunci cînd nu mai ești copil, ești ca și mort”. Copiii se tot miră. Nu știu, zău, ce s-ar mai putea adăuga mai cu miez — ca să nu zic esențial — la aceste sobre cuvinte ale făuritorului Coloanei infinite, ca și la nenumăratele mirări ale lui Eu-gen Ionescu, ce-l apropie pe acesta de Absolut.

Arșavir Acterian

Fotografie de ION CUCU

Ana Blandiana

Fără un gest

Fără un gest, cu ochii-nchiși,
Lăsind să cadă peste mine timpul
Ca o insultă binemeritată —
Pentru că sint în stare să-nțeleg
De tot ce înțeleg sint vinovată.

O neputință care urcă-n sensuri
Până le depășește risipind
Bobi de mercur otrăvitor —
Știu că nu pot nimic și umilită
Pe treptele batjocurii cobor.

Nu frică, oboseală că-i zadarnic,
Durere că-i tirziu, dispreț de sine
Și scrișnetul de dinți ritmat
cuminte —
Cern semnele vieții și găsesc
O grămăjoară neagră de cuvinte.

Ca valurile

Ca valurile monotone care cad
Pe-același loc, ca să revină iar,
Aceleași crime, în același iad
Se tot reiau la nesfârșit și chiar

De ritmul e încetinit puțin,
Călăul plictisit, jefța complice,
E-același joc mecanic și meschin
Fixat în ale lumilor matrice

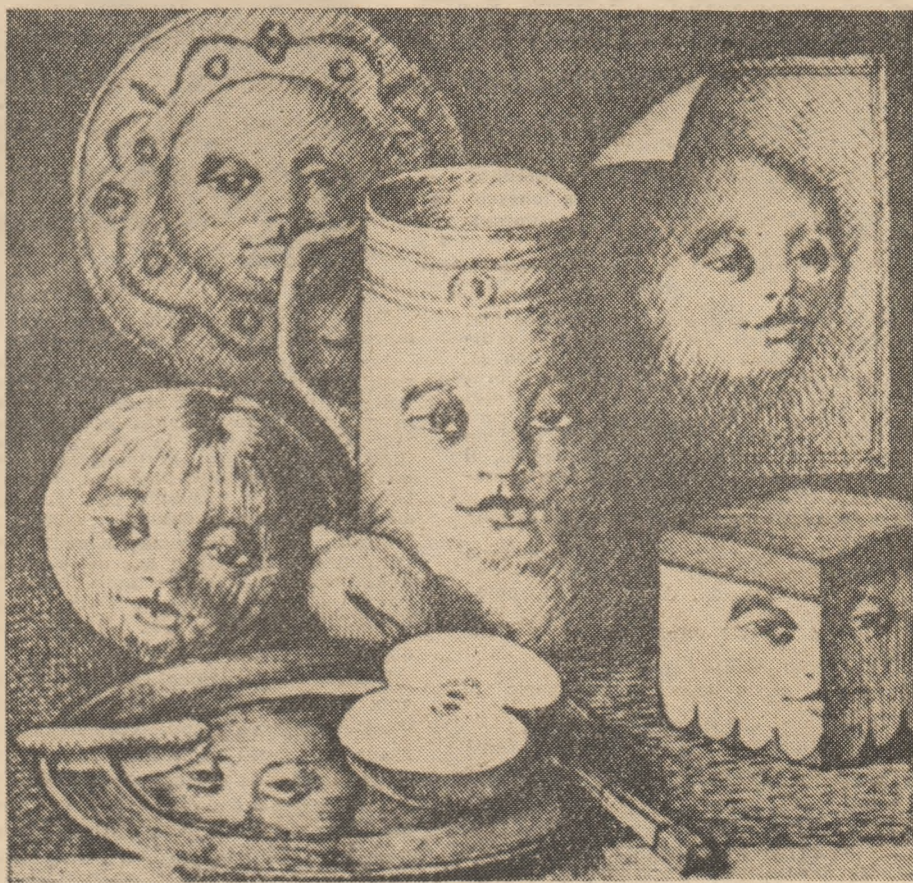
Și funcționând isterizat în plin,
Alimentând motoarele puterii
Cu singele ce-adapă stele și-n
Care se întunecă imperii,

Ca totul să se mai repete-odată
Cu victime de sens contrar,
Ca valurile monotone care cad
Pe-același loc, ca să revină iar.

Cîntec

Ars moriendi, înțelepciune
A lunecării încete
Pe lungile pante-ale serii,
Te-am învățat pe indelete
Ca pe o rugăciune
Din copilărie,
Ca să nu mă sperii
Cînd vine timpul
Să mă îmbie,
Ca să nu-mi pară rău
Și să nu mă scumpesc
La prețul nimbului, exorbitant,
Cerut de călău
Și adăugat atitor dureri,
Schingiuri, umilințe, profanări și
incendii

Vălurind de departe,
Din nenumăratele ieri
Salvate prin tine,
Cîntec curgînd fără rușine
Spre moarte,
Ars moriendi...

De dragoste

Nu mă lăsa, așează-mi-te-alături
Și ține-mi capul strîns să nu tresar
Cînd somnul bont la care-s
condamnată

Se-ascute, răsucindu-se-n coșmar ;

Cuprinde-mi tîmplele în palme-așa
Cum ții să nu se verse un potir
Și pune-ți gura peste gura mea :
Inspiră țipătul care-l expir,

Să nu se-audă hohotul de plîns
Ce-și hotărăște trupul meu

contur ;
Îmbrățișează-mă să nu mă ducă
Valul de spaimă care crește-n jur

Și sfarmă totul, și în urma lui
Rămîne doar moloz și ghilimele,
Și se chircesc bolnave și se sting
Și soarele și celelalte stele...

Sub insultă

Nu știm nici cine, nici cum
Ridică pe valuri de ură
Gunoaiele strînse în drum
Pe care curentul le fură

Le face-mpărați de o clipă
Spumei murdare din vîrf,
Apoi le răstoarnă în pripă,
Redîndu-le marelui stîrv

Al timpului. Taci și ascultă
Minciuna vîind în statui.
Îngenunchiași sub insultă,
De ce, pînă cînd și a cui...

Dimineață cu temple

Nostalgia arhitecturii
Într-un peisaj de chirpici,
Nostalgia munților
Printre coline de apă —
Cine-ar putea să priceapă
Tot ce se năruie-aici ?

Înțelepciune dospită
Din bălegar și noroi,
Muruită pe crengi încă vii,
Delirantă,
Împletind în aceeași ispită
Arhitravele moi
Și coloane cioplite-n paiantă.

Visul pietrei visat
Într-un somn de pămînt
Șiroind de-arături și de ploaie,
Dimineață cu temple
Ce rodesc vinovat
Și bătute de vînt
Se îndoiaie.

În jar

Ardeți satele, strigă Crișan,
Ardeți satele care nu se ridică,
Faceți-le holde de foc
În stare să rodească neascultarea
prin vreme,

Să mistuie ultimul simbur de frică,
Înălțați biserici de flăcări în loc
Și cîntați în ele blesteme !

Ardeți satele, strigă Cloșca,
Ardeți satele care nu se răscoală,
Să se mistuie toată răbdarea din
ele,

Nici un simbur de spaimă să nu
mai poată-ncolți,
Înălțați din flăcări pînă la nouri
castele

Și locuiți-le cu îndrăzneală
În veacul veacurilor vii !

Numai Horia tace și se uită în jar :
Nu poate fi în zadar, în zadar, în
zadar...

Cursa

Așa o să fac :
În loc de piatră, oglinda.
Și-n loc de nume,
O oglindă de asemenea.
Va fi ca o cursă
În care veți cădea
În sfîrșit.
Ce-mi pasă că nimeni nu va
mai ști

Unde-mi este mormintul,
Cînd voi vă veți apleca peste el,
Curioși să vedeți
Al cui poate fi
Și vă veți vedea
Pe voi înșivă.

Alexei Mateevici

TOT studiind viața și opera lui Stere, investigațiile mi s-au extins, firesc, spre scrierile literare ale poetilor basarabeni din acea perioadă. Sint, s-o spun din capul locului, modeste. Și așa ni se înfățișează și în antologia din 1936 (**Poeți basarabeni**) a lui Ion Pillat. Har cu adevărat, dar neajuns să se manifeste la plenitudinea înzestrării, a avut Al. Mateevici. Dar a murit, din păcate, prea tânăr, la 29 de ani, fără a fi apucat să se fixeze strălucit într-una din multele chemări spre care se simțea atras (proză, poezie, folcloristică, filosofie, teologie, activism politic). Norocul nu l-a ocolit, totuși. Pentru că în 1917, la cîteva luni înainte de a muri, scrie, pentru o intrunire a învățătorimii basarabene, și apoi publică în „Neamul românesc“, o poezie menită să devină celebră, **Limba noastră**. Recitindu-i opera întreagă, destul de subțirică în întindere, rămiu nu cu impresia ci cu certitudinea că această poezie e singura lui creație cu adevărat relevabilă în sensul înalt al termenului. Ultimul e-ditor al lui Mateevici, Ion Nuță, îl ase-muie, din acest punct de vedere, cu Al. Negruzzi, Al. Davila, Mateiu I. Caragiale. Cred că mai îndreptățită e apropierea cu Andrei Mureșanu care, și el, a rămas pe vecie întipărit nu numai în memoria literară, dar, mai ales, în conștiința publică, prin celebra **Deșteaptă-te române. Limba noastră** a lui Mateevici este și ea o poezie manifest, căpătînd, cu trecerea vremii, o înaltă valoare de simbol care transgresează, indiscutabil, zonele liricii.

Poetul s-a născut în 1888 în județul Tighina și, cum provenea dintr-o familie de preoți, părinții îl îndreptară spre studii teologice. În 1902 era elev la Seminarul teologic din Chișinău, pe care îl va absolvi în 1910. Aici fiind, asistă entuziasl la curentul redeșteptării conștiinței naționale în provincia natală, unde C. Stere făcuse să apară, în martie 1906, publicația „Basarabia“. Mateevici colaborează aici din chiar primul an al apariției acestei gazete, care avea să rămînă un moment însemnat în revitalizarea conștiinței naționale din Basarabia. În octombrie 1906 îi scria lui Ion Pelivan, unul dintre redactorii gazetei: „Imi permit să vă încredințez că sint în curentul evenimentelor vicții contempo-

*) Al. Mateevici, *Scrieri* — Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, variante și bibliografie de Ion Nuță, Ed. Junimea, 1989.

Biblioteca Academiei Române

O victimă a dictaturii

BANCA de tezaurizare și de evidență a culturii noastre, prin sir-guința și devotamentul generațiilor de intelectuali și de ctitori-donatori, a fost, concomitent cu instituțiamată, Academia Română, una din victimele vizate de la începutul luării puterii prin forță, de către regimul dictatorial postbelic.

Fiind vorba de o instituție de cultură cu un prestigiu absolut, desfigurarea și distrugerea ei s-a operat sub masca unei perfidii propagandistice, așa cum desființarea propriu-zisă a Academiei Române, prin instituirea unei „noi“ Academii a R.P.R., invoca o listă a nedreptățiilor la fotoliul nemuritorilor de sub Cupolă (academicienii post-mortem, în frunte cu Eminescu și terminînd cu Neculuță), recupe-rați, propagandistic, de dictatură, și abandonați de același regim în deceniile ceaușiste ! În cazul Bibliotecii Academiei Române s-a lansat ideea transformării ei într-o bibliotecă „de masă“, populară, cu normă de cititori, pentru a-și justifica „eficiența“ ! Dintr-o bibliotecă-tezaur, administrată după principiul acumulării și păstrării averii spirituale a poporului român, Biblioteca Academiei Române a devenit treptat o bibliotecă publică nediferențiată de restul instituțiilor de profil, ignorîndu-i-se cu dispreț specificitatea și importanța. Rezultatul ! O catastrofă culturală. Fondurile de ziare și reviste, cele mai multe unicate naționale, lipsite de protecție și ferite de procesele fizice de deteriorare inerentă a hirtiei au ajuns înconsultabile, transformate, pur și simplu, în mormane de hirtie zdrențuită. Zeci și sute de ziare din istoria presei au fost pierdute pentru totdeauna. Și aceea, pentru că nu i s-a aprobat (din lipsă de fonduri !?) înființarea unui laborator de recondiționare și de fotografiere a tuturor colecțiilor marilor cotidiane, organizarea unei săli dotate cu aparatură adecvată pentru microfilme (cea actuală folosește cîteva aparate tip 1950, impo-rtate din R.D.G., devenite piese pentru cimitirul tehnicii).

rane ce se petrece în Rusia și la noi în Basarabia, cu toate că nu trăiesc acum la Chișinău, ci în Zaim (satul natal, n.n.), inima Bugeacului. La Chișinău voi fi la 20 octombrie curent“. Avea atunci, cum îi arată biografia, numai 18 ani. Urmează, dată fiind marea-i înzestrare intelectuală, treptele superioare ale învățămîntului teologic, devenînd, în 1910, student al Academiei Teologice din Kiev. Patriotismul continuă să-l insufletească, întemeînd aici societatea „Deșteptarea“ care cerea, firesc, introducerea limbii moldovenești (cîtește românești) în școlile primare basarabene. Pentru lucrarea de diplomă se gîndește, mai întîi, la un subiect de folcloristică, voînd să elaboreze studiul **Momente religioase ale folclorului românesc**. Cere în țară lui Bianu și Artur Gorovei bibliografie, elaborează o parte din lucrare (din care avea să publice un fragment inconcludent) dar apoi, brusc, își modifică intenția. Ambția urcă mai sus, pînă spre zonele filosofiei, elaborînd un masiv tom (de 800 pagini) : **Concepția religioasă și filosofică la Fechner**, marele, atunci, fondator al psihofizicii. Solida lucrare avea să rămînă nepublicată, cu excepția unui capitol final, apărut, postum, tocmai în 1988.

Cu studiile încheiate, e hirotonisit preot, se căsătorește, devenînd profesor de limba greacă și teologie la Seminarul din Chișinău. Dar vine războiul și timpul se iuștește și pentru el. Se înrolează preot militar, la început pe frontul din Galiția, apoi cere să fie trimis, firește cu trupele rusești, în România. Mai vechile sale sentimente naționale capătă aici amplitudine și consistență, luînd contact cu marile personalități românești, cu deosebire cu N. Iorga, aducînd de aici în Basarabia cărți. Aici, în mediul cultural românesc, trăiește stări sufletești extraordinare : „Și mai mult simt — scria atunci — o oarecare năvală de vioiciune și de puteri creatoare. Ceva s-a trezit în mintea mea gata să adoarmă, ceva îndeamnă la muncă literară. Parcă nu-mi aduc aminte ca vreodată scrisul să-mi fi curs de sub condei cu atîta ușurință“. Într-adevăr, aici, în transeele Mărășeștilor, scrie, într-un carnetel, diferite compoziții, cu deosebire poezie originală. De aici, de pe front, pleacă în cîteva rînduri la Chișinău, participînd la manifestări politice și culturale menite să pregătească marea unire cu țara din martie 1918. La una dintre acestea, în iunie 1917, la un congres al învățătorilor moldoveni, compune ad-

hoc și citește, într-o atmosferă entuziasmantă, **Limba noastră**. Va fi capodopera sa, publicată, cum spuneam, de îndată în „Neamul românesc“. În august al aceluiași an e răpus de tifos exantematic. Avea numai 29 de ani.

ACEASTĂ poezie manifest avea să-i aducă o meritată notorietate, intrată în antologii (inclusiv în aceea a lui Pillat și Perpessicius din 1928) și manuale, recitată mereu și transpusă pe muzică. Indemnurile și întelesurile ei înfioară și astăzi : „Limba noastră-i o comoară / În adîncuri înfundată / Un sirag de piatră rară / Pe moșie revărsată // Limba noastră-i foc, ce arde / Într-un neam, ce fără veste / S-a trezit din somn de moarte, / Ca viteazul din poveste... // Inviați-vă dar graiul / Rugînit de multă vreme / Stergeți slimul, mucegaiul / Al uitării-n care geme... / Răsări-va o comoară / În adîncuri înfundată / Un sirag de piatră rară / Pe moșie revărsată“. Poezia acosta simbol încâlzește și azi sufletele, și socoț că, datorită crezurilor ei, un vestit cenaclu din Chișinău (mai mult decît cultural) poartă numele lui Alexei Mateevici. Din păcate, alte poezii ale acestui autor, de prin 1907 (deci anterioare capodoperei sale), sînt remînescențe și îndatorate fie lui Coșbuc, fie lui Goga. Un segment din **Tara** e edificator : „Cit ești maică, tu de mare / Gemi tot în nevoi amare, / Cit ești de nemărginită, / Tot atît și necăjită / Veneticii, țară dragă / Te mîنینcă toți la clacă / Îți iau bogățiile / Și-și lățesc moșiile“. Versurile sale, mai toate, au, prin idee și son, un accentuat și anacronic caracter sămănăto-

Trapez

CCCIV

1493. Nu leoaica își apără cu cea mai mare înverșunare puii, ci cloșca.

1494. Scara pe care am coborît din maimuță, mulți o folosesc acum spre a face drumul invers.

1495. Caracatița : ipostază acvatcă a zeului Shiva.

1496. Boturi. Botul de ied, botul de miel, botul de vițel. Le mingiam cu tandrețe. Și tot pe atunci am descoperit botul de locomotivă.

1497. Plingea, dar nu se plingea.

1498. Oricite lumi ar fi să descoperim în mileniiile următoare, niciodată în viața omenirii nu se va mai repeta clipa în care marinarul de pe corabia lui Columb a strigat : — Pămînt ! Pămînt !

Geo Bogza

rist. Prezența lor în volum e justificată numai de existența amintitei capodopere, **Limba noastră**. Prozele sale, puține, sînt timide și nesemnificative. Ca și traducerile.

Cea mai cunoscută editie din scrierile lui Al. Mateevici este aceea, din 1928, a lui Petre V. Haneș, acel vrednic istoric literar pe nedrept uitat. (Au mai fost și altele, publicate, între timp, la editurile din Chișinău, la care cititorii noștri nu au avut acces). Noul editor, Ion Nuță *), a procedat cu totul altfel decît P. V. Haneș și, mi se pare, decît editorii din Chișinău. Mai întîi ediția sa este selectivă (a lui Haneș era integrală), întrunînd poezii, proză, folcloristică și folclor, corespondență. Poeziile socotite nereprezentative estetic nu au fost reținute. Ca text de bază au fost folosite publicațiile unde au apărut inițial și grupajele din ediția Haneș. Ultimele zece poezii au adoptat ca text de bază un caiet manuscris păstrat în țară, la care editorul a avut din fericire acces. La variante se fac mențiuni privind modificări (uncle semnificative) față de textul acelei vestite poezii apărut în alte ediții. De acum încolo, orice reproducere a acestei poezii va trebui să fină seamă de textul din ediția lui Ion Nuță. As adăuga că, în general, aparatul critic (note, variante ca și prefață) este bun. De mare utilitate este și Bibliografia, cuprinzînd deopotrivă scrierile lui Mateevici (în periodice și volume), ca și referintele critice.

Ediția lui Ion Nuță din opera lui Al. Mateevici este un act de dreptate și o restituire așteptată.

Z. Ornea

me fuseseră sechestrate și, în fond, aruncate în bezna tiraniei. Tot nu a fost deajuns ! Biblioteca Academiei Române rămînea posesoarea celui mai mare fond istoric documentar din țară. De la Odobescu pînă la Iorga și Gheorghe Brătianu, Biblioteca Academiei slujise ca principal și indispensabil fond documentar pentru scrierea istoriei românilor. Iată că acum se ivea un pretext — „legal“ — pentru ca 600 000 (rețineți, șase sute de mii !) de documente, hrisoave, peceti să fie răpite unei instituții-posesoare, angajată și prin clauze testamentare să nu le înstrăineze. N-am să uit acele zile cînd se încercau în dube arhivele istorice de la Academie. Ne simțeam devastați și deposeđați de identitatea noastră. Nu pot uita cum pe ploaie și zloată erau mutate în zor stivele de colecții de vechi cărți din casa Bellu, demolată în pripă, deși se arătase că era o vestigie rară pentru calea Mogoșoaiei. Trebuia să dispară. Era prea la stradă, cu ferestre periculoase pentru securitatea ceaușestilor. Funcționarii transformați în salahori, făcînd șir indian pentru a degaja cit mai repede clădirea. Într-o parte a ei se demola, în alta se scoteau fondurile de carte ! Dar depozitele de carte și de periodice ale Bibliotecii, rezerva și rezervoarele de cultură națională, păstrătoare ale dubletelor ? Acestea au fost întîi la Băneasa, de unde, prin extinderea aeroportului, au fost mutate la minăstirea Văcărești. Demolîndu-se și aceasta, au fost mutate în strada Dristor, — demolîndu-se și aici, s-au transportat în clădirea Teatrului „Tănderică“, în coasta Comitetului Central ! Peste tot, umezeală, întuneric, nu mai vorbesc de gradul de periculozitate prin amenajarea forțată a unei hale de cărți în centrul Capitalei !

Și nici atîta nu a fost destul ! S-a preconizat chiar și deposeďarea Bibliotecii Academiei de fondul de stampe (o avere compusă din zeci de mii de gravuri, litografii, desene, agonisită din donații). Probabil, un act de răzbunare din partea tiranilor, intrucît din aceste colecții nu se puteau scoate piese pentru decorarea palatelor desfriului.

Apoi, prin anii '82—'83, Bibliotecii Academiei i s-au blocat fondurile bănești pentru achizițiile, prin anticariatul de stat, din sectorul particular, și i s-au tăiat fondurile valutare pentru comenzile de publicații în Occident. Nu se mai primea

nici măcar „L'Humanité“ al „pretinului“ Marchais ! Dar nici așa, Biblioteca Academiei Române nu putuse să fie anulată. Cititorii continuau să-i fie fideli. Ce se citește ? Cu ce scop ? Lumea se putea înfilni, ieși în parc, discuta. Ce se vorbea ? Paza și apărarea tiraniei ceaușiste inventează o ultimă măsură decapitantă : tăierea gazelor necesare încălzirii complexului bibliotecii. În depozite, la Manuscrise, în sălile de lectură, temperatura... ca afară, dacă nu și mai coborită. Sălile de lectură rîmin goale ; colecțiile de manuscrise, incunabule, stampele riscă să se facă praf și pulbere din cauza diferenței de temperatură de la iarnă la vară. O crimă anticulturală cu bună știință ! Se avertizează asupra pericolului, se cere ca măcar în depozitele tezaurelor să se asigure o temperatură constantă, nimic, direcția instituției „respectă“ ordinele. De fapt, se căuta a se face din Biblioteca Academiei, situată în plină Calea Victoriei, „pe trasoul“ tiranilor, o instituție ca și moartă. Ce mai conta o bibliotecă, cînd Academicii Române i se luase dreptul de a arbora doliul în stradă, pentru a nu-i indispune pe tirani, la trecerea lor spre „cabinete“ !

De necrezut și spre aducerea amînte a generațiilor viitoare, în marea sală de lectură, în toamnele și iernile „iepocii de aur“, luminatul sălii, invocîndu-se dictatul economisirii de curent electric, era supravegheat, pentru a nu se deconspira că acolo se citea și se învîța, pentru a nu speria pe supraveghetorii tiranului de pe Calea Victoriei, că acolo erau oameni periculoși. Citeau și învățau.

Marin Bucur

Imperative urgente :

1. Reîntregirea fondului național al Bibliotecii Academiei Române prin retrocedarea colecțiilor de numismatică, documente istorice, filatelie.

2. Preluarea imobilului din apropiere (casa general Rosetti) și folosirea lui pentru dezaglomerarea depozitelor bibliotecii.

3. Construirea unei anexe-depozit, al cărei proiect și deviz au fost abandonate după '70, ceea ce însemna, de fapt, desființarea tacită și treptată a Bibliotecii Academiei, prin transferarea fondurilor la Biblioteca Națională !?

(17 aprilie — 22 decembrie 1989)

A doua poliție

Recitindu-mi jurnalul, am avut tentația să revin asupra unor afirmații, poate prea rigide, să le nuanțez. Dar ce valoare mai are un jurnal „revăzut”? În cele din urmă, m-am hotărât să-l las cum este, pentru a nu-i strîbi caracterul de document sufletec. Îi rog, de aceea, pe cei care citesc aceste fragmente să țină seama de faptul că „a doua poliție” nu este o teză, ci o obsesie, și să mă judece nu după ce am notat într-o zi sau alta. În volum, se va vedea că m-am contrazis adesea și, în măsura în care un astfel de jurnal nu poate fi decît un calvar logic, orice judecată parțială ar fi nedreaptă.

28 aprilie

Au trecut de atunci aproape patru ani. Seara, cînd m-am întors acasă, Măara mi-a făcut semn să mergem la bucătărie. Am urmat-o intrigat. După ce a închis ușa, mi-a explicat ce se întimplase: „Aud soneria. Mă duc. Credeam că era funcționara de la gaze. Dar în fața mea au apărut doi bărbați. «Bonsoir, madame», a zis unul dintre ei. Am înlemnit: «Bonsoir, monsieur». Și am așteptat. «Aici locuiește domnul Octavian Paler?» «Da, aici». Erau doi ziariști francezi, de la «Le nouvel Observateur», care vroiau să discute cu tine. Le-am spus că nu ești acasă. M-au întrebat dacă pot să-ți lase câteva rînduri. Și, zicînd asta, mi-a întins o foaie de matematică, format redus, ruptă dintr-un bloc-notes, pe care era scris cu pixul: «De la part de P. B., journaliste. Nous sommes passés mardi. Nous passerons jeudi à 17 heures». Și urma iscălitura. În noaptea aceea am adormit ceva mai greu. Mă frîmintam: «Ce să fac? Cu siguranță, sint urmărit. Și dacă-i întîlnesc... În plus, ce rost ar avea o discuție în care să nu spun exact ce gîndesc? Dar dacă spun exact ce gîndesc...». Întîi m-am decis să nu-mi pese: «În definitiv, mă consider un om liber». Nu eram, totuși. Au intervenit imediat temerile. Aveam manuscrisul unei cărți (Un muzeu în labirint) în tipografie. Îmi părea rău să nu văd cartea tipărită. Sinceritatea mi-ar fi luat orice șansă de a mai publica. Și nu eram pregătit pentru această renunțare. De mințit, nu vroiam să mint. Pînă la urmă, m-am hotărît să le las celor doi ziariști o scrisoare. Îmi ceream scuze că procedam astfel și le explicam, cu franchețe, situația. Le mărturiseam că, deocamdată, nu puteam să renunț la șansele de a publica în țara mea și că speranțele mă obligau la rușinea de a-i evita... Așadar, tot ce am reușit a fost să amin interdicția. În final, tot acolo am ajuns.

Aceeși zi, seara

E ridicol, poate, dar nu-mi mai las manuscrisul jurnalului pe masă, alături de celelalte. Îl ascund, în fiecare seară, cu grijă, într-un dulap, printre topurile de hîrtie albă. Mă îngrozește gîndul că mi s-ar putea face o percheziție. Și n-ar fi exclus. Orice e posibil acum.

29 aprilie

M-am gîndit că ar trebui să-i trimitem lui D. R. Popescu a doua scrisoare. Să vedem ce vor spune și ceilalți. Hăulică e încă la Paris. Ieri am aflat că și la „Familia” un interviu al meu a fost „aminat”, adică scos din pagină. Se pare că situația se limpezește și că sintem, într-adevăr, interziși oficial. Încep să mă simt ca o insectă fixată pe lama microscopului și urmărită de un cercetător răbdător și atent.

Ca să-mi ridic moralul, mă înversunez să lucrez. Uneori, seara, mă întîlnesc cu Eugen Simion, unul dintre puținii scriitori care mă mai caută. Mergem cam o oră de-a lungul cheiului, discutăm (adesea, după o schemă fără ieșire: el reproșându-mi, cu argumente serioase, că nu prețuiesc cum se cuvine rezistența prin cultură, eu, fără să-l contrazic în principiu, dar incapabil să-mi scot din cap ideea că într-o dictatură nu există abțineri; dacă vrei să te abții, ești printre cei care o aprobă), după care ne despărțim. Se pare că o urgie istorică se definește nu numai prin fărâdelegile pe care le săvîrșește, ci și prin dilemele pe care le pune.

30 aprilie

Nu mă mai feresc să-mi recunosc spai-mele. Sint în pericol chiar să-mi exalt slăbiciunile, să văd în ele principala forță de care sint capabil. Și poate că trufia de a fi slab e la fel de periculoasă ca trufia de a fi puternic. Ea mă ajută, totuși, să nu cîntăresc fiecare frază pe care o scriu și să-mi pese din ce în ce mai puțin de impresia pe care aș lăsa-o unui cititor indiscret. Nu mă tem decît de indiscreția Securității și de sireticurile egoismului, în stare să facă și din sinceritate o pavăză. Îmi pregătesc relativ ușor „improvizațiile” pentru Cele zece porunci ale înțelepciunii tocmai fiindcă am acceptat, fără părere de rău, că nu sint înțelept. Regret, dimpotrivă, că n-am putut să duc nici o nebulie pînă la capăt; că m-am rezumat la nebunii modeste, ne-avînd, poate, lipsa de măsură necesară

pentru lucrurile ieșite din comun. N-am sentimentul că bravez în vreun fel în ceea ce va fi una din ideile călăuzitoare ale cărții: că nu înțelepții, mereu inclinați să drămuiască, să invite la prudență se află la originea măreției îndrăzneliilor omenestii, ci „neînțelepții”, care au dorit, au iubit și au crezut fără măsură. Și, pentru a reveni la ceea ce mă interesează aici, nu pot înțelege realmente graba de a te retrage într-o liniște olimpiacă cînd în jurul tău, și în tine, totul se degradează.

Sigur, e foarte firesc să nu ții să mergi pe mărăcin. Nici eu nu țin. Și, apoi, e dreptul fiecăruia să stabilească unde începe pentru el inacceptabilul. Dar de ce nu recunosc oare înțelepții, pur și simplu, că le e frică? De ce vor neapărat să-și innobileze teama, să-i dea un fundament teoretic? Le reproșez, în sinea mea, și un pesimism inacceptabil. Din punctul lor de vedere, acest coșmar va dura destul de mult pentru a administra cum vrea eternitatea, refuzînd-o disidentilor, neadaptabililor și distribuînd-o celor care „n-au ridicat probleme”; sau pentru a generaliza „omul nou”, pe care dictatura vrea să-l generalizeze, inclusiv cu ajutorul literaturii; un om care nu gîndește, care n-are nici o părere personală, care aprobă tot ce i se cere să aprobe și infierează tot ce i se cere să infiereze, gata să spună azi că 1+1=2, pentru a recunoaște a doua zi, cu seninătate („așa sint indicațiile”) că s-a înșelat.

Dar să nu-mi dau aere de clarvăzător. Nu o dată, constat că logica mea arată ca un vas spart, care nu poate păstra multă vreme ce am turnat în el. Uneori îmi spun că ar trebui să-mi asigur o bătrînețe cu pierderi cit mai mici și să mă mulțumesc cu atât. De-acum înainte trebuie să mă aștept la semne de uzură, la neplăcerile fizice inerente vîrstel. Îmi va fi din ce în ce mai greu să nu-mi pese de urmările unor eventuale imprudențe cită vreme pînă și posibilitatea de a-mi îngriji sănătatea depinde de cei care au în mină totul. Altfel, mă cert. Acum e singura mea șansă de a nu mai pune prudența deasupra lucrurilor în care cred. Mai tîrziu s-ar putea să fie prea tîrziu. În tînerete și într-o parte a maturității mi-am putut îngădui să aspir să fiu înțelept. La cei aproape șizeci și trei de ani ai mei, acesta ar fi un lux sinucigaș. Cînd să mai regret că n-am avut „nebulia” unei sincerități fără măsură? Mi-ar fi plăcut enorm să nu mă opresc la jumătatea drumului. Am încetat să mai vreau să fiu înțelept, fără să pot trece, pînă acum cel puțin, dincolo de acest eșec... Singura mea șansă sigură, se pare, este o anumită rigiditate pe care altădată am blestemat-o, dar a venit momentul s-o bîncuvințez. Există o limită sub care nu pot să cobor, orice s-ar întîmpla, iată ce-mi dă o relativă liniște. Dacă nu mă simt în stare să spun acum cu precizie ce vreau, în fond (să trimit acest manuscris în străinătate? să-mi descarc sufletul? să-mi exorcizez frica?), știu foarte bine la ce nu pot adera sub nici un motiv. Sint adevăruri care seamănă cu stelele. Pe măsură ce coboară noaptea, se văd mai bine.

1 mai

Îmi vine în minte povestea discului îndrăgît de Stalin, unde am citit-o oare? E vorba, dacă am reținut bine, de concertul nr. 23 pentru pian de Mozart, interpretat la pian de Maria Iudina. Stalin îl ascultase la radio și îi plăcuse. A telefonat la Radiodifuziune întrebînd dacă au acest disc. Concertul fusese transmis în direct din studioul, dar directorul Radioului n-a avut curaj să-i spună lui Stalin „nu, n-avem discul”, iar Stalin l-a cerut. Panică la Radio. A fost chemată în aceeași seară Maria Iudina, s-a strîns orchestra și s-au luat măsurile necesare pentru a se imprima pînă dimineața un disc. Dar toți tremurau de frică. Primul dirijor a trebuit să plece acasă, nefiînd în stare să dirijeze. A fost adus al doilea dirijor. Dar și acesta tremura ca varga. Mai mult incurca orchestra. Abia al treilea dirijor a reușit să-și păstreze cit de cit cîmpulul și s-a reușit ca dimineața să fie imprimat discul, dar cu o interpretare care suferea din pricina panicii, a fricii... Întîmplarea aceasta ilustrează foarte bine adevărul că un dictator poate obține orice, cu excepția normalului. Ceea ce se vede și cînd trec „ei”. Întreg traseul e împinșit în prealabil de agenți în civil (plus cei în uniformă) care su-praveghează orice mișcare, considerînd fiecare pieton un posibil atentator. Mașinile sint izgonite pe străzi laterale, ca traseul să fie „curat”. După care apare, cu sirena în funcțiune, o mașină a miliției. La cinci minute, alta. Urmează o mașină neagră, probabil a Securității. Și din nou o mașină a Miliției. Abia peste o jumătate de oră, sau mai mult, se iveau în acest pustiu înarmat cortegiul oficial, în timp ce strada întreagă incremeneste într-o ură neputincioasă. Dintr-o mașină, se văd boturile unor cîini. Sint, se pare, singurele ființe în care dictatorii au încredere.

Seara

Mă chinule prostata în continuare. Mă

tem că înghit degeaba cantități imense de ceai de ghimpi. Și că nu voi scăpa de operație. Dar altceva vroiam să notez. „România literară” nu va mai publica, am aflat, tradiționalul calendar de aniversări și comemorări. Poate că și această dispoziție e legată de din ce în ce mai multii scriitori interziși. Pentru ca nici acolo să nu le mai fie pomenit numele.

2 mai

Noi nu sintem Tudor Vladimirescu, am auzit zicîndu-se. Revolta deschisă nu e treaba noastră. Rostul scriitorului este să scrie. Să creze cultură și să o ofere celor care, dacă nu mai pot să suporte, ei da, să devină ei Tudor Vladimirescu. Iar dacă suportă să nu ne acuze pe noi! Un scriitor își face scriind datoria. Cîntărînd cărțile rămase din aceste vremuri, posteritatea va pricepe, cu siguranță, că am vrut să ne salvăm șansa de a crea în continuare cultură în condițiile unui asalt fără precedent împotriva culturii... Și totuși, „să supraviețuim” mi se pare prea puțin pentru aspirațiile unei culturi. Între noi și tradițiile pe care le continuăm se ridică molozul bisericilor dărîmate. Cărțile noastre cenzurate, mutilate, scoase pe hîrtie proastă, cu mii de umilinte, plă-tite mizerabil, cărțile noastre, unele admirabile, scrise cu talent, n-ar trebui să fie o scuză, ci, dimpotrivă, un punct de plecare...

3 mai

Ce se poate face cu o mașină de scris, și aceea înregistrată la poliție, împotriva unui sistem de represiune care nu se dă înapoi de la nimic? Mai am atîta bun simț încît să nu mă amăgesc prea mult nici în privința mea, nici în privința dictaturii. De fapt, știu că pot fi strivit în orice moment într-o confruntare inegală, care nu poate fi decît inegală, iar în astfel de momente pînă și tristețea intră în cea de a doua poliție. Ar trebui să nu-mi pese de ce mi se întîmplă, ca să nu particip în nici un fel la mecanismul dictaturii. Și nu pot. În parte, fiindcă nu prea mai am frumoasa nepăsare de odinioară în fața anilor. Pînă la sfîrșitul dictaturii poate veni. Doamne ferește, sfîrșitul nostru. Mă încearcă, în plus, senzația că timpul, nu numai slăbiciunile noastre, lucrează în favoarea „lor”. Am observat o oboseală și în protestele de peste hotare. Occidentul a început să-și dea seama că vorbește, ca și noi, unui dea. În aceste condiții, e mai simplu să trăiești cu sedative și cu idei false. Și e normal să ne căuțăm justificări.

Unii inclină să creadă că resemnarea tine de ființa noastră istorică sau că este un fel de rău metafizic de care suferim. Alții sint convinși că acest rău este exclusiv rezultatul dezastelor prin care am trecut de la o vreme încoace. Cel mai multu spun că n-am avut noroc, că soarta ne-a fost mai ostilă decît altora. „Nu avem, ca polonezii, un papă”, auzi. Sau: „Represiunea, mai dură ca oriunde în Est, explică totul”. Sau: „N-avem o Biserică în măsură să ne sprijine pe ea”. În momentele de exasperare, ne încearcă uneori pornirea de a ne autoflagela singuri, de a declara, cu un sarcasm negru, că avem ce mîrîmă, că asuoritorii noștri sint creația noastră, imaginea cea mai teribilă a defectelor noastre, că așa ară-tăm în realitate, nu e cazul să ne facem iluzii. Apoi, trecem în cealaltă extremă. E de ajuns o aluzie la vinovăția de a îndura pentru a stîrni un val de întrebări iritate. Vasăzică, noi suferim și tot noi sintem de vină? Nu e suficient să trăim tot ce trăim? Între atîtea umilinte, mai e nevoie de una în plus? Opinia că sintem și noi răspunzători de suferințele noastre li se pare onura o insultă.

4 mai

Frica de ce i se poate întîmpla fiului meu mă macină mai rău decît frica de ce mi se poate întîmpla mie. Cînd e vorba de mine, îmi spun: trag consecințele pentru ceea ce am decis eu. Și cu aceasta îmi regăsesc liniștea. Pe cînd în cazul lui Sandu, mă tulbură întrebarea: ce drept am să fac rău cuiva pe care-l iubesc? Bineînțeles, imorală este puterea care pedepsește copiii pentru faptele părinților, dar aceasta nu mă scoate din

impas. De ieri, de cînd m-am hotărît să trimit acest manuscris cînd voi spune ce am de spus, trec pe lângă Sandu cu un sentiment apăsător de vinovăție, pe care nu i-l pot divulga. Și, parcă pentru a-mi îngreuna situația, el nu-mi reproșează nimic. I-am propus să se delimiteze de mine. M-a privit și mi-a zis doar atît: „Fii serios”.

5 mai

„Ce să sperăm? Important e să nu murim de foame acum sau de frig la iarnă”, îmi spune un profesor pensionar. Cu cit sintem mai stresați de frică, de teroare, de umilintele zilnice, de mizerie, cu atît sintem mai apți pentru a doua poliție. Degradarea societății distruge și criteriile cu care gîndim, slăbește puterea de a decide să nu ne lăsăm călcați în picioare. Continua degradare la care sintem supuși zilnic sfîrșeste prin a se alia cu „ei” împotriva noastră. Cu cit facem mai multe compromisuri, cu atît devenim mai slabi. Fiecare cedare va constitui cauza unei cedări și mai mari. Degradarea noastră se întoarce împotriva noastră, determinîndu-ne să conștințim la degradări și mai inacceptabile.

Seara

Mi-ar prinde bine puțină filosofie chinăză. Chinezii cred că nimic nu e linear. Cînd e bine, ei se pregătesc să întîmpine răul, iar cînd e rău sint convinși că nenorocirea nu poate dura la nesfîrșit. Viața, zic ei, e un drum cu succese urcușuri și coborîșuri. Ce mult aș vrea să mă pot gîndi acum serios la binele inevitabil! Dar, din acest punct de vedere, încă mai sint un european. Nu pot ieși din logica europenilor pentru care răul nu anunță decît mai răul. Într-o țară care trece printr-un proces grav de dezeuropenizare, îmi păstrez neputința europeanului de a fi liniștit într-o groapă de nisip unde pe măsură ce te agiți mai mult, te afunzi mai mult.

Și cum să evit evidența că, pe măsură ce dictatura devine mai brutală, sintem din ce în ce mai singuri? Legăturile dintre noi se rup, se subrezesc, se des-tramă, ne izolăm, ne retragem în cochilie, în cercul de foc și de gheață al singurătății, pe deplin convinși că numai astfel ne putem apăra. Instinctul de conservare e mereu în alarmă, sintem atenți ce spunem și cui, iar unele lucruri nu le discutăm cu nimeni, le păstrăm pentru noi. Niciodată, probabil, n-au fost mai mulți oameni singuri în această țară. Îmbuleala din autobuze, din metrou, conversațiile, chiar petrecerile, cite mai sint, sint înșelătoare. Se discută orice în afară de ceea ce îl frîmintă pe fiecare cel mai mult. Cit va mai dura nebulia? Înteleg acum că, în Polonia, „Solidaritatea” nu e un simplu sindicat. E o filosofie, singura posibilă împotriva totalitarismului. Dictatura nu poate strivi decît oameni singuri. În fața solidarității umane, trebuie, mai devreme sau mai tîrziu, să cedeze. Dovadă ce se întîmplă în Polonia. Noi, însă, din păcate, ne călăuzim, se pare, după o altă filosofie. Și am putea forma un sindicat care să se cheme „Singurătatea”. Dăm cel mai prost răspuns dictaturii, ne apărăm în singurul mod în care n-avem nici o șansă, prin singurătate. Instinctul nostru de conservare ne învață rău, să incurajăm dictatura să ne strivească. Nu cîrțăm nici un prilej pentru a fi prudenți, pentru a nu risca și astfel, pas cu pas, cedăm terenul dictaturii care profită de pasivitatea noastră pentru a deveni și mai agresivă. Ne urmărește parcă un blestem. Rarele încălcări ale resemnării generale sint, adesea, înăbușite chiar de victime. Înainte ca Securitatea să-și facă oribila ei treabă, se declanșează represiunea psihologică din partea celor care sint prietenii, colegii, celui devenit suspect. Îl ocolesc, nu-l mai caută la telefon, îl întorc spa-tele, de teamă să nu pătească vreun rău din pricina lui. Și, astfel, „neînțeleptul” devine o pradă ușoară. Înainte ca el să intre în ghearele primei poliții, este victima celei de a doua poliții. Este victima noastră. Acest paradox grotesc aș vrea să-l lămuresc aici.

Octavian Paler

Ultimul Cioculescu

LA 15 aprilie 1988, Șerban Cioculescu preda Editurii Eminescu 71 de texte, provenite în marea lor majoritate din *Breviarul* pe care-l învâlmă săptămânal în pagina a șaptea a „României literare” și constituind sumarul unui nou volum, al cincilea, din seria celor intitulate *Itinerar critic*. Nu cunosc motivele care au întârziat apariția volumului și nici cine a adăugat în sumar două texte, pe care autorul a mai apucat să le tipărească în revistă (la 21 și la 23 aprilie), plus un al treilea, nedat, și în legătură cu care n-am verificat dacă este credit sau nu. (În volum se mai află și alte texte nedatate. Ordinea ascultă în general de mai multe criterii deodată și devine pe alocuri greu de justificat: de exemplu, cele șase articole despre Codru-Drăgășanu merg așa zicând după o numărătoare inversă, până la un punct, răsturnată apoi în cronologia firească, sau de ce al patrulea articol consacrat lui Iorga e despărțit de alte trei etc.?). Articolele au fost scrise în ultimul deceniu de viață al criticului. Le putem însă examina prin această prismă. Nu este aici o diferență între ele și cele care le-au precedat în *Itinerarii*. De multă vreme Șerban Cioculescu adoptase o anumită manieră de comentariu și frecvența anumite cărți și anumite subiecte. Înainte de a spune ceva în această privință, să reamintesc că el știa că imeni altcineva în deceniile din urmă să umble cu manuscrise și cărți vechi sau rare. Își făcuse obiceiul de a sta zilnic câteva ore la B.A.R. (unde fusese director) și de a, cum să zic, scotoți. Urmărea să se tipărească (aproape toate articolele din *Itinerar* pornesc de la o apariție recentă), însă plăcerea lui era de a ieși în întâmpinarea cărților cu informațiile cele mai neașteptate, culese din raidurile lui cotidiene prin bibliotecă. La aceasta, trebuie adăugate întințirile de la Muzcul Literaturii, pe care le prezida, și care erau niște suete superioare pe tema cite unui scriitor, prilejuate de regulă de aniversări. Oprindu-te în stradă, în curtea B.A.R. sau în cea de alături a Uniunii Scri-

Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*. ▼ (ultimul volum), Editura Eminescu, 1989

Demolare

Zăpada mieilor e la-nținire dar streșina, dar plinsul ei? Să fie pleoapa dulce-a casei o stafie? Zăpada mieilor e prea subțire. Molozul o străpunge fără milă. A singe și a praf miroase totu. Un ciine flămînzit și-arată botul. La zid șezum și plinsem, plinge o filă.

Maria Banuș

Către redacția revistei

„România literară”

■ În virtutea dreptului la replică, drept mare a calomniilor proferate la adresa mea în pagina a 2-a, nr. 7, joi, 15 februarie a.c., vă rog cu tot respectul să publicați următoarele:

1. În legătură cu afirmația că aș fi fost disc-jockey oficial al U.T.C. (oare la ce instituție aș fi putut lucra fără să fiu blamat acum?) doresc să precizez că exercit această a doua profesie avînd un atestat de liber profesionist, că Stațiunea Costinești a aparținut și aparține de B.T.T. și că am lucrat acolo în calitate de colaborator în perioada 1971-1979 (cu cîteva întreruperi) și apoi din 1983 pînă în prezent. În 1985 sint angajat al B.T.T., instituție de prestigiu, care funcționează și astăzi, și data aceasta sub egida Ministerului Culturii, unde servește interesele tineretului. Deci am fost la Costinești mult înaintea lui Nicu Ceausescu să devină secretar al C.C. al U.T.C. și am rămas și după plecarea sa la Sibiu, fiind realizator de programe la Radio-Vacanța Costinești, la discoteca „Vox Maris”. Pînă în 1985 am făcut nava la Alexandria unde am lucrat ca psiholog.

2. În privința „fetițelor” pe care le-aș furnizat lui N.C. — acuzație gravă și ridicolă — mi se pare suficient să spun că, prin natura relațiilor de serviciu, l-am

itorilor, Șerban Cioculescu avea totdeauna o descoperire de comunicat, pe care o debita depele, într-un monolog fermecător, fără replică deobicei, devenită practic imposibilă din pricina unei surzenii care însă nu-l făcea, ca pe alții alții, nici morocănos, nici absent. Bibliofil, erudit al cărții, pe care o aprecia adesea și ca pe un obiect fizic (numai el păstra deprinderea de a-și ține cititorii la curent cu formatul cărților sau cu alte detalii tipografice). Șerban Cioculescu se „desfăta” (e cuvîntul lui) adesea minuind o raritate în materie, cum ar fi o traducere a *Istoriilor* lui Herodot din 1645, sau „ofta” după un dicționar ca acela latin-francez al lui Quicherat. Avea cu cărțile un raport de afecțiune și, cînd le *coup de foudre* se producea, putea, tot vorba lui, Chiar felul lui de a citi dobîndise, la bătrînețe, unele proprietăți remarcabile. Și cu aceasta mă întorc la maniera de comentariu și la subiectele preferate. Să „tăinuiesc zile întregi” în compania cine știe cărui exemplar descoperit întâmplător sau conservat ca prin minune.

În fapt, cred că Șerban Cioculescu citea cu creionul în mînă, după ce în prealabil însă își vira nasul (să mi se ierte expresia) între file. Nasul lui era un *coupe-papier* dotat cu un detector. Există în Șerban Cioculescu o curiozitate de copoi literar. Era un Sherlock Holmes în meseria noastră, care căuta totdeauna ceva, se afla neconștient în urmărire unor piste sau în reconstruirea unei filiere. Și cînd asta nu era posibil, se mulțumea să vineze greseli, inconsecvențe ori chiar bizarietăți. Pentru editori, un comentariu al lui Șerban Cioculescu putea deveni un cosmar. Nici cea mai îngrijită ediție critică nu ieșea cu fața curată din investigațiile lui. Citiți articolul *Considerații metodologice* despre corespondența dintre Maiorescu și primii săi discipoli (Minerva, 1978) și veți vedea (p. 205-207) că nimic nu scapă comentatorului: erori de tipar sau de lecțiune, cuvinte în limbi străine transcrise greșit, nume proprii încorect redactate, note insuficiente sau imprecise, date greșite ș.a.m.d. Biografiai avocau și ei de ce să se teamă. Șerban Cioculescu identifica instantaneu „can-doarea” unor supoziții sau ipoteze. „În orice caz — scrie bunăoară comentatorul pe marginea cărții lui G.C. Nicolescu despre Alecsandri — căsătoria proiectată în 1858 nu putea fi cu Paulina, așa cum credea sau dorea să creadă biograful său, spre a face din eroul său un perfect cavalier și în ale dragostei” (p. 88-89). În stilul lui Ș. Cioculescu este și ironizarea subtilă a „pudorii” cite unui biograf sau editor, care, ca Marta Anineanu, evită numele Lukasiewicz al Paulinei, zicîndu-i Alecsandri chiar și în lunga perioadă în care nu era căsătorită cu poetul, sau o numește pe fiica lor Maria Bogdan, după numele celui de-al doilea soț al ei, înaintea cu mult ca Maria să se fi aflat la vîrsta mariajului, și asta tot spre a evita s-o numească Lukasiewicz. Sau iată acest comentariu savuros la o notă a celeilalte editoare a corespondenței poetului: „O mică observație finală la adresa primei note, la iniția scrisoare ce o adresează poetului, în 1859, contesa d'Agout: „...celebră prin prietenia sentimentală cu Liszt”. Atît de sentimentală, că a dat naștere a două fete, una măritată cu

politicianul francez Emile Ollivier, cealaltă cu Wagner, și poate și unui fiu, după revendicările zgometoase ale urmașilor acestuia: d-rul Carol Davila! Să nu mai crezi *ab imo* (din adîncul inimii) în roadele „prieteniei sentimentale”.

IN fond, articolele lui Ș. Cioculescu sint altceva și decît critică literară, și decît istorie literară, dacă luăm termenii în sens strict. Nu contin, în prim plan, aprecieri de valoare, nici interpretări, nici idei generale; pe de altă parte, nu reprezintă contribuții documentare (decît, uneori, în subsidiar și, fără excepție, în probleme de amănunt) și nu se referă la context decît aruncînd, cel mult, o privire asupra lui. Le putem considera glose filologice. Doar Perpessiciu în ultimele sale mențiuni mai proceda într-un mod oarecum asemănător. Termenul însuși de *mențiune* ar fi potrivit aici (Ș. Cioculescu scrie și el un soi de mențiuni), cu condiția de a-l înțelege exact. *Mențiunea* rezultă din glosarea îndelungă și meticuloasă pe marginea textelor și are cîteva particularități: privilegiază detaliul în detrimentul ansamblului; este o formă, la originea vechii critici filologice, în care aspectele de lexic (și de istoria lui) pre-cumpănesc; cu toate acestea insistența pe acest unic nivel al textului nu exclude un curios dezinteres totmai pentru text considerat în autonomia lui, preferîndu-i-se sursele și circumstanțele istoricobiografice. M-a frapat la cititori precum Perpessiciu și Cioculescu, ultimii, în fond, moliciunii ai generației de critici estetici din epoca interbelică, această pacifizare de la bătrînețe cu biografismul. Este ca și cum ei n-ar mai fi avut plăcerea de a citi operele scriitorilor, întorcîndu-le spatele, și ar fi fost în schimb atrași de viețile lor. E destul să cercetăm global sumarul acestui ultim *Itinerar* ca să observăm ce fel de cărți rețin pe autor: culegeri de corespondență și de documente, ediții, biografii. Pînă și atunci cînd are sub ochi o culegere de studii critice despre un autor (*D. Anghel interpretat de...* de pildă), nu ideile critice ori evoluția receptivității îl interesează, ci „tabelul cronologic”, prilej de a discuta unele momente din biografia poetului. Rareori studiile abordează opera (cele despre Macedonski și Coșbuc) și atunci sint cu mult mai puțin valoroase. S-ar părea că Ș. Cioculescu pierduse, intrat în vîrstă a treia, atît gustul lecturii poeziei ori a romanelor (nici un singur roman nu face obiectul atenției sale), cit și capacitatea analizei compelte a unui text. Observațiile sale se îndreaptă spre *aspecte* sau spre amănunte, par accidentale, ocazionale.

Firește, ele nu sint lipsite de valoare critică și nici de savoare. Glosele lui Ș. Cioculescu au expresivitate artistică. E peste tot un deliciu al amănuntului, un pitoresc al secundarului și o mare vigoare polemică pusă în slujba unor cauze derizorii. Să adăugăm și frecvențele referințe autobiografice sau amintiri, presărate de anecdote și portrete (Iorga, Kirilescu). N-are vrea să se creadă că observațiile mele sint obiectii sau că urmăresc să minimalizez contribuția ultimă a lui Ș. Cioculescu. Pur și simplu constat o formulă și, cum nu mai cred

tului prezentator am primit-o personal de la domnul George Limbășanu, colegul de emisiune al dispărutului.

5. Absolvent al secției de psihologie în 1974, nu puteam fi coleg cu C. V. Tudor, care a absolvit secția de Sociologie cu 3 ani mai devreme. La revista „Săptămîna” aveam amîndoi statutul de colaboratori externi.

6. Privind „nelegiuirile” mele, pe care încerc să le aflu de acum încolo, probabil că se referă la sacrificiile de timp și financiare, pe care le-am făcut pentru a menține constant singura rubrică de top străin, în condițiile rigurilor impuse de dictatură. Dealtfel, pentru asemenea „nelegiuiri” am fost interzis la radio și TV. suferînd și pentru „vina” de a fi cetățean de naționalitate maghiară și pentru „dosarul” meu, din care reieșea că am o soră emigrată în S.U.A. Nu mai vorbesc despre anchetele securității din București, Alexandria și Constanța pentru preocupări „cosmopolite și relații dubioase cu străinătatea”. Se vede însă că securitatea lucrează în continuare, furnizînd date despre mine „unui tînăr care lucrează la serviciul tehnic al R.T.L.” (nu știu ce grad are!). Lăsînd amănuntele la o parte, mă gîndesc la o chestiune de principiu: cum e posibil ca o revistă prestigioasă ca „România literară” să încurajeze apetitul unora pentru înlocuirea unui dialog real cu niște denunțuri incalificabile, care urmăresc compromiterea și, la urma urmei,

de mult că formula face critica, nu exclud deloc posibilitatea ca glosa, marginaliile critice, să fie și utile, și frumoase. La experiența lui Ș. Cioculescu, aflat în jurul vîrstei de 80 de ani, e și normal ca textele lui să ne impresioneze indiferent de temă și manieră. Autorul pare a ști totul. Competenței lui universale nu-i scapă nimic. E un filolog, un lexicograf, un istoric al limbii, un istoric al civilizației și un biograf. Ține permanent în mînecă un as cîștigător. Informația excepțională nu înlătură jocul intelectual. Aici este un punct forte al metodei lui Ș. Cioculescu. Multe din descoperirile sale n-au valoare decît dacă le restituim unui spațiu ludic intelectual, acolo unde știința serioasă e neputincioasă și unde doar spiritul pur trăiește. N-are probabil cine știe ce însemnătate pentru latinistii revelarea de pildă a unui vers din Vergilius (și încă în dicționarul lui Guțu) — „colori versibus incompitis ludunt” — din care s-ar putea trage concluzia că poetul latin avea ideea de existența unei poezii populare pe vremea sa. Dar ca efect de joc și surpriză, revelația este agreabilă. Priceperea în materie de limbă e considerabilă și iată o mostră (e vorba de o notă a lui Corneliu Albu la ediția Drăgășanu):

„Testul înțelegerii filologice a textului este nevinovată și foarte limpedea sintagmă: «băi de aur californice». Editorul traduce în notă: «Băi de apă caldă». Care va să zică, epitetul californice i s-a părut a fi un derivat de la adjectivul latinesc *calidus*, a, um! Era însă clar că epitetul derivă din toponimul California, iar băile pentru cine știe românește, mai înseamnă și minele, de unde, în țara noastră, *Baia de Aramă* etc. Ca ardelean, C.A. putea să fie la curent cu sensul toponimelor și ca atare să înțeleagă că acele «băi de aur californice» erau pur și simplu minele de aur ale Transilvaniei, tot atît de bogate ca și cele din California...” (p. 146).

Între critica nolingvistică, de inspirație croceană, a unor Lovinescu și Călinescu, și aceea lingvistică, fie în sensul tradițional de la Vianu, fie în acela mai nou al stilisticii structurale, glosele lui Cioculescu și Perpessiciu ocupă un loc mijlociu, ele continuînd spiritul filologiei și erudiției clasice. De aici farmecul desuet, de aici expresivitatea.

Nicolae Manolescu

■ Pentru a saluta reapariția revistei „Secolul 20”, va avea loc o întîlnire cu presa și televiziunea, joi 1 martie, ora 11 la Casa Scriitorilor „Mihai Sadoveanu”.

moartea civilă a unor publicști?! În felul acesta, oricine poate spune orice despre toată lumea, fără un elementar bun-simț și fără teama de a fi tras la răspundere, la adăpostul anonimatului, pe care vîd că îl practică și autorul incitantei rubrici „Ochiul magic”.

M-ar fi interesat dacă autorul scrisorilor ar fi pus în discuție competența mea profesională dar acest subiect, se pare, nu-l interesează.

Doresc să mulțumesc revistei „România literară” pentru faptul că mi-a acordat atenție, alăturîndu-mă atîtor nume sonore din paginile sale, aducînd în discuție astfel și probleme legate de muzica tinerilor, pe care am slujit-o cu credință de 20 de ani și o voi face și în continuare.

16 februarie 1990

Cu mulțumiri,
Andrei Partoș

Nota redacției: Noi am publicat extrase dintr-o scrisoare referitoare la d. Andrei Partoș. Felul în care domnia-sa se justifică, nu ne clatină din convingerea că autorul scrisorii (pe care d. Partoș îl consideră securist, numai și numai fiindcă și-a exprimat un punct de vedere) are, cel puțin în anumite privințe, dreptate. Tot ce putem face pentru el e să-i acordăm dreptul la replică.

R.L.

Fragmente critice

CITESC în continuare pe tinerii poeți deși mai ispititoare este în aceste zile publicistica decît poezia. „Cum, îmi zice un amic, bun cititor altminteri de literatură, nu te-ai plictisit? Poeți buni, nimic de zis, tinerii tăi, dar prea seamănă între ei; formează un excelent Cor Madrigal, dar unde sînt soliști, individualitățile ireductibile?“, încheie sceptic amicul. N-am timp să-l contrazic și, apoi, am învățat un lucru simplu: dacă unui om i-a intrat în cap o idee, cu greu i-o scoți. I-am dat amicului în cauză să citească cele 250 de pagini despre optzeciști din Scriitori români de azi, IV, le-a citit cu atenție, mi-a spus câteva amabilități despre critica mea, dar nu și-a schimbat prea mult impresia inițială. Continuă să creadă că poezia tină ră cultivă un stil uniform și, apoi, spune el scandalizat: „ce-i invazia asta de prozaism, unde-i nota specifică, înaltă, ireductibilă a versului?!... Mi-e dor, domnule, de muzicalitatea poeziei. Vreau poemul memorabil, unde mai găsești azi o strofă pe care, cutremurat de emoție, s-a transcrie în jurnalul tău intim? Stilul parodic m-a obosit. Lăudici dumitale dau semne că se repetă și cine se repetă în poezie pierde. Poezia, domnule...“

Nu mai ascult urearea, amicul meu a devenit patetic și nemulțumirea lui merge spre indignare. Nu-mi plac oamenii indignați cînd e vorba de literatură. Așa că-l părăsesc rapid pe vechiul și bunul meu amic... Rămăs singur, mă uit printre cărțile intrate în ultima vreme în „Camera de așteptare“ (așa-i zic eu unui vestibul în care se îngrămădesc într-o alarmantă dezordine ultimele apariții) și aleg două volume de versuri scrise, se înțelege, de tineri ludici și postmoderniști... N-am regretat încăpăținarea mea. Doi poeți interesați în felul lor și, chiar dacă ei nu schimbă stilul generației, îl nuanțează prin câteva elemente. Poezia este, în fond, o artă o nuanței.

VALENTIN PETCULESCU nu-i chiar atât de tînăr. A debutat în Desant '83 cu două fragmente de proză dintre care unul (Vacanță) este remarcabil. Este, deduc din fișa lui biografică, compozitor (n. la 27 februarie 1947, în București) și predă muzica într-o școală generală. A scris, ne avertizează Ov. S. Crohmălniceanu, și piese de teatru și publică, acum (la 43 de ani) în regie proprie, o carte de poeme

Jurnalul liric

ludice, biografice, realiste și nu prea *). Este un spirit ironic, dar cu măsură, este incisiv, vorbește în poem despre tehnica poemului, este realist și face dezvăluiri cronice ale faptelor mărunte, dar, cînd pare mai bine fixat în cotidianitate, mișcă, „aiurește“ (vorba lui) desenele și poemul intră atunci în alt registru liric. Bogdan Ghiu îl pune (Contrapunct, nr. 8) în descendență vag suprarealistă, ramura grațioasă, aeriană, nu cea demonică. Relația poate fi acceptată, deși mă întreb dacă poate fi vorba de suprarealism acolo unde nu este dicteul automat, stupefiantul numit imagine, delirul oniric și un demonism al coincidențelor imposibile. Dintre aceste elemente, Valentin Petculescu folosește cu abilitate doar pe ultimul. Evită limbajul metaforic, nu pune preț pe imaginea-obiect și, în genere, își ordonează bine discursul. Fantezia lui nu bate spre iraționalitate. Poemele formează, repet, un jurnal infidel al existenței cotidiene, cu micile și neînsemnate ei momente: trezirea de dimineață, micul dejun, ultimele informații-instrucțiuni de la radio, coborîrea în stradă... Poetul are o muză, Tereza, și un prieten (V.) căruia îi trimite scrisori în stilul ironic munteneș al lui Geo Dumitrescu din Libertatea de a trage cu pusca: „Spune-mi / îți mai amintesti de Gina dintr-a VII-a? / fata cu pulpe transparente prin care priveam la / tablă? / îți mai amintesti de Bihoi care venea la școală / cu o rablă în care ne suiam vreo 20 de maimuțe / trăznind a transpirație? / îți mai amintesti de lecțiile / lui Marc despre levitație? / îl mai stii pe Schiau tinu / care minca pe ascuns cretă pe proful de muzică poreclit „Ope-retă“ și cînd a intrat el în clasă și era deschis / la probă? / mai stii cînd mestecam zile întregi poemul ăla / de Labis deși ne părușe mai slab? / îți amintesti cînd am întins harta cerului pe jos / ca să facem dragoste cu tovarăsa Suzana de la bucătărie? / îți mai amintesti de mansasardă? de kalokagatie?“

Poemul erotic este scris în același mod tandru-tăgăduitor, cu o imaginație potolită, cu fine aluzii livrești și notații despre bucuriile secrete ale conjugăității: „Las-o mai moale cu băutura iubită / Nu sîntem în malca Rusiei / N-avem fâl-

*) Valentin Petculescu: *Orasul fără ieșire la mare*, Editura Litera, 1989.

cile încețate de ger / Nici manșetele apretate de brumă / N-o ținem pe fecioara din Kazan la capul patului / Nu ne cunoaște plita de jar / Și nici nu ne bolborosește în piept / Vreun pui de samovar / Iar pe Esenin știi bine / L-am citit doar în limbi levantine / Acum liniștește-te / Lasă-te în fotoliul adînc / Cu brațe moi de tigresă / Numără pînă ajungi la cuvîntul iubire — / Am să-ți pun o compresă“. Tereza, muza, ronțăie nepăsătoare un piept de pasăre și poetul îi dedică un poem „sfios și crunt“. Cruzimea se vede mai rar, iar sfiala este și ea ingenios prefăcută în aceste discursuri întristate, transparente. Rareori limbajul este mai aspru și mișcarea ideilor mai rapidă, ca în aceste notații despre nastera poemului supravegheat de prea multe moașe: „Toată lumea are ceva de zis toată lumea are ceva de scos / O strofă un vers un cuvînt măcar / O imagine cit de mică asta echilibrează / Dă strălucire salvează poemul — Fiecare vede locul unde tesătura-i prea groasă / Sau prea subțire: uite se vîd prin ea coastele poemului / Fiecare vrea o tușă mai viguroasă / Sau dimpotrivă un sentiment cu surdina / O imagine în carouri cu gulerăș cu papion cu panama cu vestă / Și asta / Pentru binele poemului / Pentru binele tău ființă validă și nehotărîtă / Care nu vrei să știi ce e și cum se învață / Croitoria pe suflul deschis“.

În acest stil prozaic, dublat de un stil al reveriei cărturărești, sînt scrise poemetele din *Orasul fără ieșire la mare*. Unele fabule din interior par mai obscure, alte notații sînt discursive și, prin aceasta, irelevante liric. Valentin Petculescu este un scriitor de care, neîndoios, vom mai auzi.

TOT la editura Litera publică și VIRGIL PANAIT *Ora de poezie*. Din dedicația pe care mi-a dat-o, înțeleg că autorul este din Focșani, acolo unde trăiește poetul contestatar Liviu Ioan Stoiciu, ajuns, după Revoluția din decembrie, după cite sînt informat, șeful democrat al județului. Schimbare miraculoasă de destin.

Virgil Panait este un poet de tip ironic, foarte inventiv, cu un fond probabil sentimental, comparabil în unele privințe cu Ovidiu Genaru. *Ora de poezie* *) cuprinde 85 de definiții istete, întoarse uneori spre umor. Nota gravă nu se pierde în această inteligentă scamatorie: „eu sînt un poet trist însingurat și livid / ca o icoană urlînd într-o catedrală de vid / așadar ce-ar fi doamnă doamnă divină / să-mi închiriezi un sărut pînă la chen-zină“. Definițiile plac. Cele mai multe arată un spirit care își teatralizează melancoliile. Poetul întocmește un tratat de estetică a suferinței și din el reținem cîteva ferme cătoare enunțuri, parafraze bine potrivite: „alo domnule poet / sînt domnișoara melanholie și vă felicit / pentru poemul acela scurt unde spuneți / că sublimul rămîne totuși o stare o axi-omă“ sau: „dar cine ești tu m-a întrebat magnolia eu sînt / poetul i-am strigat eu sînt pustiu dintre / cuvinte (prin care hoinărește melanholia)“ și mai departe: „suav ca un fulger trece prin lume / poetul / și-n urma lui realitatea / (această culme a poeziei) / lătrîndu-l“ și: „dar ce vină am eu doamnă / că tu ești brună și eu trist / dar ce vină ai tu doamnă / că doar prin poezie mai exist / desigur desigur doamnă / vina n-o poartă niciunul din noi / vina o poartă pămîntul / că ne suportă măștile la amîndoi“.

Este stilul mai vechi al poeziei de album, reluat, rescris cu ironie și fantezie. Și, de cele mai multe ori, depășit în sensul unui joc superior al spiritului. Unele glose sînt remarcabile. Poetul?: „Cavalerul cerului de rouă“, „un profesor de melanholie interioară“. Visul lui?: „un tratat despre dialectica ninsorilor“. Viața?: „ea nu are studii de filozofie / ea deretică prin bucătăria melancolică / și se ocupă mai mult cu moartea în / rest e O.K., draga mea“.

Eugen Simion

*) Virgil Panait: *Ora de poezie*, Editura Litera, 1989.

Poezia

CÎND a citit primele poezii în Cenaclu, Mariana Marin a avut neșansa unei sedințe agitate (din cine știe ce cauze meteorologice), în care n-a fost luată mai deloc în seamă. La a doua lectură, veselia colegială a amuțit: apăruse o poezie adevărată. Cînd și cum s-a petrecut metamorfoza (dacă metamorfoză a fost) nu se știe. Cartea ei de debut debordează de talent. Versurile sînt plin, senzual, spontan, de o vitalitate secretă și deopotrivă manifestă. Aceasta este prezentarea pe care i-o făcea Marianei Marin criticul Nicolae Manolescu în prefața de la culegerea colectivă *Cînel* (Ed. Litera, 1982). Ea numai este azi, la cel de-al doilea volum al poetei, decît în parte valabilă. Mai putem subscrie doar la remarcă de ordin general privitoare la talent. Și, poate, la aceea ce consemna metamorfoza, ca posibilă iluzie, însă, aparținînd cititorilor.

În *Aripa secretă* versurile nu mai sînt chiar atât de plin, senzualitatea s-a modificat și ea, spontaneitatea cere nuanțări categorice, iar cit despre vitalitate, „secretă“ ori „manifestă“, ea a devenit strigăt de rezistență. Fără teama paradoxurilor, am putea spune că senzația de plin a versurilor se păstrează, concretetea, suportul real nemaifiind lumea în pozitivitate ei, ci însuși golul din lume, provocat de istorie: dispariția, absența, moartea. Spontaneitatea, la rîndul ei, nu mai este (dacă a fost vreodată în cazul de față) una a individului ca atare, ci a fondului ultim ce diferențiază umanitatea: conștiința morală. Cît privește ultima caracteristică, ar trebui poate să vorbim de un efect de vitalitate: versurile ei „negro“, monotone, grave, aplecîndu-se spre problemele asasinatului istoric și ale imposibilității morții morale, ale supraviețuirii în plan etic, ale rezistenței morale în istorie, ne dau sentimentul rezistenței ultime în condiții istorice de teo-rază, ne dau încredere în recuperarea la limită a individualității dezintegrate.

Individul este istoric fragil. Nu poți trăi în istorie pur și simplu, ca atare, natural. Din tine, ca ins, nu rămîne decît

„Dreptul cenușii“

amintirea ce devine pentru alții sprijin, model. Existența individuală anihilată de istorie trebuie preluată, prelungită de alții, de urmași, care trebuie să-și asume viața ta nedusă pînă la capăt. Să-ți trăiască latentele nemanifestate. Să te faci să renasți și să trăiești prin ei. Pentru a trăi conștient moral în istorie, nu ne putem „rezuma“ la viața noastră, avem datorită de a trăi viețile netrăite ale altora. Este, aceasta, cu spusele lui Mircea Eliade, o posibilitate de a „sabota Istoria“, de a ieși din timp fără a-l aboli, ci asumîndu-ni-l.

Tot astfel Mariana Marin „adoaptă“ pe fetița Anne Frank, dispărută la numai 15 ani sub cizma hitleristă, autoare precoce a unui *Jurnal* ce i-a asigurat posteritatea. Nu a avut viață, are numai posteritate. Trăiește fără să fi trăit. Poeta de azi se vede „somată“ de undeva din „groapa comună“ a istoriei de această nerealizată scriitoare. Se gîndește, probabil, la ea însăși, la ratarea căreia i-ar putea cădea victimă. Își regăsește, astfel, prin ocol temporal și prin izomorfism istoric, locul în timp și familia (cea spirituală, evident, prin analogie existențială însă, numai). Are loc un transfer reciproc, o „transfuzie“ o „intrajutorare“. De realizarea istorică a individuației, la ambele capete, nu poate fi „răz-bunată“ decît prin această individualizare supratemporală. Mariana Marin o va face pe Anne Frank să trăiască prin versurile ei, ea însăși aflîndu-și sprijinul în acea copilă precoce, rămasă viitor pur, căreia i s-a sustras prezentul. „Încremeneșc. // Fotografia fetiței de 15 ani îmi arde ochii. / Din hirtia lucioasă ea suride. // Voia să ajungă scriitoare. Era. Este. // Acum ar fi avut 55 de ani. / Mi-ar fi putut fi mamă. / Încremeneșc. // Eu nu trăiesc în Olanda / și peste 40 de ani aș avea aproape 70. / Am vrut să ajung scriitoare. Sînt? Voi rămîne? / CEA-DE-ATUNCI ar putea trăi în oricare țară a lumii. / Mi-ar putea fi fiică. / Nenorocitele mele de poeme i-ar putea salva o carte. // Suflul. // Viața. // Încremeneșc“ (Singură, liniștită, p. 73). Este în acest „joc“ (cu păpușile istoriei) de-a mama

și de-a fiica un profund protest al feminității și maternității singure în istorie, un protest și o afirmare a „vitalității“ fondului ultim de rezistență. Naturii contrazise i se opune conștiința scriitoricească, morală înainte de toate, menită a apăra și a reface integritatea individului amenințat.

„Refuzul de-a continua altfel specia. / de-a fi o casă a morții / într-o altă casă a morții“ (maternitate deturnată, negativizată), desolidarizarea de o natură imbolnavită („Dacă au semănat porumb, / de ce a ieșit atîta rapită?“), permeabilă la acțiunile istoriei atît în rău, cit și în bine („Mă gîndesc uneori la copacii / pe care Mandelstam își scria poeziile / în ultimii ani de viață. / Oare cum s-au integrat ritmului lor vegetal / după moartea poetului? Ce fel de frunze au dat? / Și scrisul, scrisul acela, cum l-au păstrat / pînă azi peste iarnă?“), obsesia permanenței în istorie a spiritului fragil, apoi „patetismul“ puțin „peste marginile admise“ și „Unde o fi generația / să-mi povestească / despre cum confund eu eticul cu esteticul?“, în care putem constata un reflex polemic la adresa semenilor în prezent, toate aceste probe, care ar putea fi ușor înmultite, nu își propun să aducă ceva nou din punct de vedere tematic ori stilistic în economia volumului. Ele acționează concentrat, avînd toate un unic denotat etic, pe care-l vizează nu atît obsesiv, cit din constatarea repetată aproape în fiecare text a preeminenței lui.

Formula lirismului Marianei Marin ar putea fi deci rezumată astfel. Mizînd pe o severă construcție a ideii, este un lirism, să-i spunem, teoretic, deloc abstract ori abstrac, cit vizînd în permanență o situație ale cărei straturi și implicații se multiplică halucinant: autobiografic, existențial, istoric, metafizic, toate derivînd dintr-un unic centru, pe care l-am putea numi denotatul etic constant al acestei poezii. Expresivitatea și tensiunea nu sînt atît ale textului, care mizează pe precizie și recomandă ca regulă de lectură literalitatea. Nu „conotațiile“ se multiplică aici. Surpriza vine

din aceea că, pe parcursul lecturii, textul aparent „neutr“ (cum credea, fals, Marin Mincu) ne înglobează încet-încet, pe căi ocolite secvențe labirintice provocînd analogii și izomorfisme de care la început nu-ți dădea seama. Un lirism de o incantație „rece“, ce-și compune revelațiile în trepte, acumulativ în esențial, fără a se dispersa, un discurs din ce în ce mai despuat, mai „alb“, în care poziția morală nu mai lasă nici un loc esteticilor „pure“. Un lirism, în fine, al responsabilității: „În creierul tău la adăpost credea că trăiești. / O, lumea de sub frunte, / tîntuie de oase puternice / pentru a nu ucide în afară!“.

„O tradiție mă leagă de tine, Anne“. Este tradiția feminității și suferinței gînditoare a secolului nostru. Alături de Simone Weil, Anaïs Nin, Sylvia Plath ori Ingeborg Bachmann, Mariana Marin confirmă forța și profunzimea acestei perspective feminine asupra istoriei. Cu lirismul lor căruia i-am spus referențial, immanent ori tematic, eficient prin simpla convocare a temei, dacă nu ar fi o probă a reflexivității morale, regăsînd prin analogie existențială, iar nu prin simplă „intertextualitate“, poetica expresionismului, singura, parcă, admisă în istorie, evoluînd spre literalitatea jurnalului ce nu face „decît“ să consemneze dezastrele din „textul“ lumii, poeziile Marianei Marin vorbesc și ele despre „manevra de toamnă a timpului“ (Ingeborg Bachmann). Enunțului categoric al acesteia despre „...Divinitatea noastră, / istoria, (care) o groapă ne-a tocmît, / din care nu-i rost de înviere“, Mariana Marin îi opune speranța ultimă a renașterii prin alții, în conștiință. Este, acesta, minimul „drept al cenușii“.

Bogdan Ghiu

Eseistul Alexandru Paleologu

Eseu

DEDICIND lui Al. O. Teodoreanu, în *Istoria literaturii române*, citeva pagini confortabile și două mari fotografii, G. Călinescu nu pare totuși să acorde prin aceasta deosebită importanță autorului unei opere minore, parcă ocazională și diletantică, excelind mai cu seamă în pastişă : **Hronicul măscăriciului Vălătuc** ; precum în atâtea cazuri similare, istoricul literar descrie această operă nu foarte importantă cu generozitate, menționind între altele, pe drept cuvânt, textele de critică ale lui Păstorel, pentru „umoarea” lor, pentru dispoziția lor parodică. Fără a-i da mai multă importanță și dezvoltând la rindul său, incitant și cu spumoasă și picanță acribie, o bibliografie de epicureu, Alexandru Paleologu tratează, în culegerea sa de eseuri și consemnări diverse **Spiritul și literatura** (1970), producțiile sprintarului poet și prozator, căutând a-i trasa un cit mai exact profil stilistic (l-a cunoscut bine de altfel și ca om, în adolescență) — și găsiindu-i afinități cu Odobescu : „Voluptatea erudită, gustul pentru digresiile savante de ordin gastronomic și oenologic, gustul pentru poezia și adagiile latinești, rafinamentul epicurian și boieresc, capriciile de umoare declarate cu autocomplăzență ironică, toate acestea le sunt comune” ; afinități deasemeni „cu Costachi Conachi și cu Văcăreștii, și mai departe, cu linia poezilor anacreontici și madrigaliști francezi, ca Philippe Desportes, Théophile de Viau, Saint-Aimant”. Relevante fiind apoi unele trăsături macedon-skiene, ținind de estetism : „panasul și mindra independență exprimate și în deviza în *vitam quod volo, in artem quod possum*, gravată în piatra de topaz orientală a inelului pe care îl purta” — iar ca încoronare a portretului lucrat într-un

veritabil mozaic de spiritualitate : „Inteligenta lui, despre care am spus mai înainte că nu avea vocație teoretică, nu era totuși lipsită de filozofie ; filozofia epicuriană din Lucretiu, din Horațiu, din Anatole France și cea senzualist materialistă a secolului al XVIII-lea, cind noțiunile de «filozof» și de «libertin» se suprapuneau”.

Am citat toate acestea, deoarece cu succes ar putea fi în bună parte folosite spre a portretiza intelectualitatea lui Al. Paleologu însuși, autor, și el pe urmele lui Odobescu, al unuia din cele mai strălucite eseuri din literatura noastră, **Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu** (1978). Spre a se potrivi unui asemenea portret, Paleologu nu scapă nici o ocazie de a-și declina competența, profesionalitatea în vreuna din ramurile domeniului de cultură ce conspectează — dar eseu dedicat lui Sadoveanu nu este deloc un „fals tratat”, ci o lucrare de specialitate nu numai delicioasă ci și de-a dreptul gravă, dusă la capăt cu aceeași conștiinciozitate cu care a fost conceput studiul lui Odobescu despre Tezaurul de la Pietroasa.

Din pregătirea sa academică, referințe face adesea scriitorul la disciplinele juridice : are și de ce, pentru că i-au înlesnit accesul la o lectură vrednică de a fi reluată spre îmbărbătarea minții mereu în viață : dreptul roman. Servește ca antidot și în cazul histrionismului, iar refuzul specialității poate fi luat și ca o modestie teatrală, mefistofelică, un histrionism existențial : „Eu bunăoară am unele automatisme verbale, mă entuziasmez ușor și exagerez ; îmi dau seama de aspectele mele ridicule dar rareori le exagerez. Le regret cind sunt din cale afară de compromițătoare, de penibile, dar în genere nu le regret pentru că mă amuză, mă distrez pe seama mea”. Eseistul și criticul literar mimează chiar, în activitatea sa publicistică, pe simplul amator, dînd paginilor lui scrise un aer de oralitate salonardă, în candoarea și forțuitul ce sunt proprii oricărui cauzerii, deși tema s-ăr părea că acuză cu totul altceva. În ultima-i operă, **Alchimia existenței** (1983), textul care poartă același titlu începe astfel : „Neavînd la îndemînă cartea și fiind în întîrziere cu articolul de față, nu mai am cum să verific dacă nu cumva mă înșală memoria, dar nu-mi amintesc de vreun pasagi din *Contre Sainte-Beuve* în care să fie vorba de Goethe” — ceea ce constituie evident o cochetărie, confirmată chiar de preluarea acestor rînduri în volumul în care ele nu mai aparțin unui „articol” scris în fugă, ci unui text „definitiv”. Cum altă dată, vorbind despre E. Lovinescu și „metoda impresionistă”, el zice : „cardinalul de Fleurv, dacă nu greșesc, i-a dat unui tînăr abate prea spi-

ritual următorul avertisment : «*Vous avez le temps d'avoir de l'esprit quand vous serez évêque !*» — pentru ca să se amendeze, pe loc acum, adică în momentul reluării în volumul **Alchimia existenței**, printr-o notă de subsol : „greșeam : e un sfat dat de contele Mosca lui Fabrice del Dongo, în *La chartreuse de Parme*”.

Ticuri stilistice care, fermecătoare sau poate tocmai de aceea, dau impresia de frivolitate, la un om de cultură și profund și temeinic, format nu fără sistemă, dacă avem în vedere că la baza cunoștințelor sale se află filozofia, iar dascăl i-a fost prietenul său mai mare C. Noica, un pedagog de clasă. Frivolitatea părînd așadar să plutească și asupra unui text al lui Al. Paleologu, atît de dramatic nu numai pe planul ideilor, atît de grav nu numai în zona sensibilității, precum **Despărțirea de Noica**, din culegerea intitulată **Ipoteze de lucru** (1980). Nu fără admirație față de poet, filozoful s-a despărțit de Goethe, căruia-i reproșă că nu e în stare să gîndească pur teoretic, socotind inteliecția lui intuitivă cam un fel de frivolitate genială. Acasă în filozofia secolului al 19-lea, adică la Kant și la romantici în frunte cu Hegel, la Kierkegaard, — Al. Paleologu l-a părăsit, tot cu admirație, pe Noica, probabil de dragul secolului precedent, secolul lui Montesquieu și al lui Goethe, filozofi cu gîndirea concretă, înrădăcinată în istorie, încercîndu-se la nivelul istoriei și nu luptîndu-se cu ea, ca să o părăsească și apoi s-o ignore. Această despărțire de Noica, de filozoful din afara istoriei, i-a impus însă lui Alexandru Paleologu o cunoaștere extraordinară a lui Goethe, ceea ce îi îngăduie să definească foarte pertinent cea mai vestită sa operă : „*Faust* este în fond un poem nu «filozofic» ci *hermetic*, adică urmărind stadiile transmutației alchimice a ființei interioare” și „numai cu această cheie *Faust* capătă unitate și coerență, pe totalitatea celor două părți, almintîri rămîne un soi de bazar heteroclit, de erudiție și drăconvenii, împănate cu multe frumuseți poetice parțiale”. Și cred că această înțelegere a lui Goethe cel din veacul lui Saint-Martin și Casanova, al lui Cagliostro și Linné, al lui Vico și Swedenborg i-au facilitat lui Al. Paleologu descoperirea adevăratului Sadoveanu — și el un fiu al timpurilor „frivole” în care s-a inventat francmasoneria.

Că nu este nicicum însă vorba de frivolitate în gîndirea, sensibilitatea și preocupările autorului **Treptelor lumii**, care a priceput bine ce este de priceput în secolul care a produs și muzica lui Haydn și Revoluția franceză, ne-o dovedește aprecierea entuziastă a **Jurnalului** lui Maiorescu ca un **bildungsroman**, ceea ce înseamnă a goetheaniza cu rost ; dură cum ne-o dovedesc astfel de rînduri din

Alchimia existenței, a căror actualitate e sinonimă cu autenticitatea lor : „Nu era posibil să se vadă de la început, în principalele cărți ale lui Sadoveanu, ceea ce vedem unii din noi acum. Asta nu înseamnă că ceea ce vedem acum e pus de noi și nu ar exista în operă. Implicațiile acestora există, unele puse deliberat de autor, altele prin imperiul poate nu totdeauna perfect conștient al viziunii intuitive. Ele sînt stratul de dedesubt al unui palimpsest pe care îl putem citi din perspectiva de acum, cu instrumentele și mai ales cu exercițiul de a percepție pe care ni le-au procurat sau impus mutațiile și traumele istorice prin care am trecut. **Coborirea în infern**, de pildă, adică **trecerea prin întuneric**, temă ascunsă dar esențială în opera lui Sadoveanu nu putea fi înțeleasă decît de niște reprezentanți ai unei generații pentru care «infernul», «întunericul» au fost în nenumărate cazuri o experiență directă, proprie, decurgînd dintr-o conjunctură istorică generală”.

Conjunctură care la rîndul ei și-a lăsat amprenta pe stilul lui Al. Paleologu, sub forma litotei politice, a formulei minime pentru realitatea maximă. De la expresia directă, nestînjinită, atunci cînd se referă la comportarea lipsită de civism a lui Nichita Stănescu, reproșîndu-i „mult prea dezamăgitoarele lui atitudini din ultimii 3—4 ani” la cea indirectă, ocolită cînd vizează prin numele a doi scriitori oroarea sisitemului în cauză : „Era vremea cînd atitudinea oficială față de Blaga era reprezentată de Beniuc”, s-a produs un salt stilistic. Bineînțeles, nu poate lipsi dintr-o atare modalitate expresivă nici ironia : „în 1959, cînd eu am trebuit să dispar din circulație” — ceea ce înseamnă ani de pușcărie nu glumă. Amara ironie din constatarea că lui Sergiu Al-Gheorghe „i s-a îngăduit a preda un curs la Universitate” sau că, la închisoarea Jilava, unde scriitorul se găsea împreună cu același amic, orientalist de renume, „salariații locului, în ciuda profesionalității lor, nu izbuteau să ne scadă sentimentul ce-l aveam, desigur prea vizibil, de libertate și forță” e de aceeași natură și se bazează pe ideea, expres consemnată de Al. Paleologu însuși, că libertatea nu se capătă ci se asumă și că **a-ți lua libertatea să faci ceva**, „nu înseamnă a putea să faci orice, ci a **nu putea** face sau accepta anumite lucruri. Dar nu din vreo interdicție externă, nu din obediență față de vreo constrîngere alta decît a conștiinței proprii, ci dintr-o implacabilă imposibilitate interioară”. Idee pusă în evidentă într-un comentariu la frecventa formulare lovinesciană „îmi iau libertatea să...”, dar care ține nu în mai mică măsură de esența filozofiei „frivole” a celui de al 19-lea veac.

Ion Negoîtescu

Promoția '70

Omul unei singure cărți

AUTOARE a unei singure cărți (Slavici, 1977), MAGDALENA POPESCU (n. 1942) ilustrează, s-ar putea spune, cazul scriitorului care-și epuizează în durata unei respirații întreaga combustie creatoare. O Margaret Mitchell în critică e, totuși, o întîmplare mai rară decît în beletristică, pentru motivul demn de luat în seamă că actul critic se bazează, de regulă, pe o sumă de atribute care, cel puțin teoretic, nu se epuizează „dintr-odată”, talentul critic fiind mai rezistent, prin aceea că nu e atît de determinat psihic, decît talentul poetic. Încît, în fața unor exemple de aparentă insularitate a actualizării potențialului critic, ar fi mai potrivit să vorbim nu de epuizare cit de opțiune, criticul, spre deosebire de majoritatea beletristilor avînd posibilitatea, o imanență de fapt, de a nu fi la cheremul inspirației și de a renunța atunci cînd el însuși convine la exercițiul critic, pe cînd poetul (scriitorul de ficțiune în genere) se poate doar iluziona cu o asemenea libertate, motivația psihologică a actului său creator dovedindu-se mai puternică decît eventuala motivație intelectuală a renunțării. E de crezut, deci, că oprindu-se la o singură carte, Magdalena Popescu a făcut-o dintr-un anume „interes” rațional iar nu din neputința continuării. Oricum ar fi, Slavici al său este o carte excepțională. Și nu numai pentru că e cea mai bună exegeză modernă a literaturii autorului **Marei** ci, lucru pe care comentariile dealtfel elogiogase nu l-au subliniat încăjuns, pentru că, exegeză fiind, este în egală măsură și o mărturisire critică, o meditație pe tema literaturii cum puține am întîlnit în spațiul apropiat. Chiar din capitolul introductiv această dublă situație, în

obiectiv și în subiectiv, a criticului ne apare ca programatică. „Un scriitor analizat e un scriitor sacrificat pentru cel care a întreprins analiza” afirmă cu subtilitate Magdalena Popescu, pentru ca, puține rînduri mai încolo să dezvolte pe un spațiu ceva mai larg o veritabilă teoremă a receptării critice în registru confidențial : „Pentru noi, fie-ne îngăduit s-o spunem, operele mari, și deci preferate (sau invers, preferate și de aceea mari), se împart în două categorii. Există creații dense de prezență personalității creatoare, ca emanații și exteriorizări materiale ale unui univers interior ce nu-și mai suportă propria abundență și se eliberează de sine expulzîndu-și produsul într-o operă conformă și similară aglomerării interioare care i-a stat la origine. Creația este atunci un proces psihic de eliberare, în care autorul se degajă de obsesiile sale, ba mai mult, le ordonează, le dă o desfășurare spațială și temporală, le distinge unele de altele, dobîndind astfel posibilitatea de a le contempla din exterior, ca nefiind ale sale. Exemplul suprem pentru această categorie de creatori este Dostoevski. Sint alții care creează și ei universuri spațioase, dar atît de vaste, de „aerate”, încît creatorul însuși vrea nu să le domine, ci să trăiască în interiorul lor, găsind un loc propriu sale personalității, pierdută în acest echilibru fictiv dar universal, pe care l-a creat singură. Acestea sînt universurile de compensare, concepute de obicei (nu e o regulă) într-o stare de spirit contrară celei pe care ele însele o emană. Slavici face parte din această a doua categorie. Atitudinea cititorului — cel puțin a cititorului obișnuit — e diferențiată în raport cu aceste două mari clase de opere empirice despărțite. Creația de uni-

vers „plin” o cauți în momentele de propriu gol existențial, atunci cînd o stare de atonie psihică și intelectuală pretinde compensație și hrană de la o lume obsesivă, invadantă, dominantă. Citești atunci pentru a-ți pierde sau uita propria individualitate, pentru a te lăsa substituit de voință, afectele și orientările imperative ale unei personalități devoratoare. Lecturile de univers „deschis” le cauți sau le regăsești în momentele de proprie congestie psihică, ca, printr-o contemplare estetică a echilibrului și o situare existențială între ipostaze comparabile, să ajungi la degajarea de propria densitate interioară. Slavici este un creator de spații vaste, logice, echilibrate, capabile să primească în domeniul lor psihisme derutate, agitate, lipsite de orientare, pentru a le liniști și a le induce o stare de calm relativ și siguranță”.

Asemenea „tușe” teoretice și confesive sînt răspîndite peste tot în materia critică. Iar ordonarea acestora din urmă se supune unui principiu metodologic perfect adecvat materiei narative expuse privirii critice. Pentru opera de început a scriitorului (**Popa Tanda**, **Scormon**, **La crucea din sat**, **Gura satului**, **Budulea Taichii**), Magdalena Popescu procedează la o analiză textuală și naratologică, revelînd printr-un „tehnicism descriptiv” sensurile coagulate la nivelele acțiunii, personajelor și istorisirii. Dacă analizele sînt totdeauna riguroase la modul științific, concluziile lor, virful de interpretare ca să zic așa, ancorează adesea în memorabil, cîzînd ca o sentență din teorematice în axiomatic. De pildă această „încheiere” vis-à-vis de **Budulea Taichii** : „Nu Slavici idealizează, ci personajele sale disimulează, iar instanța narativă

prezintă ca autentică deformarea. Ironia a fost definită ca exprimarea unei realități printr-o altă realitate, ca **citare**. **Budulea Taichii** e un lung citat, conținîndu-și atît sensul propriu, de ficțiune voit și conștient idealizată, cit și pe cel figurat, al negării ironice”. Pentru creația de după 1880 a scriitorului, pînă în 1885 (**Moara cu noroc**, **Pădureanca**, **Mara**), în fapt a marilor opere, autoarea exegezei apelează la interpretarea de tip filosofic, psihologic și sociologic, avînd în vedere mutațiile narațiunii, în primul rînd dilatarea prezenței problematizante a personajului. Din nou analizele sînt foarte pătrunzătoare urmate de sistematizarea „antropologiei și cosmologiei” slaviciene din etapa deplinei maturități literare. În fine, faza a treia a creației scriitorului (de la **Spiru Călin** la **Om de caracter**), lizibilă mai ales fragmentar, solicită Magdalenei Popescu capacitatea inductivă cerută de „convenționalizarea manieristă a unui limbaj literar, al cărui inventator și beneficiar exclusiv devenise scriitorul”, totul, adică partea analitică a exegezei operei literare propriu-zise, încheindu-se cu o observație integratoare (literatura lui Slavici este „dominată de o singură problemă — relația individului cu ceilalți — urmărită în cîteva dintre ipostazele esențiale : egoismul, iubirea, vanitatea”) urmată apoi de un capitol consistent privitor la motivația launtrică a dezvoltării temei respective, la concepția existențială și literară a scriitorului, la condiția sa psihologică, așa cum se întrevăd acestea în paginile lui de confesiune.

Nu știm dacă Slavici — pre-meditarea și scrierea cărții — a acaparat într-atît potențialul critic al Magdalenei Popescu încît la sfîrșitul discursului ea să fi avut sentimentul că a spus tot ce avea de spus nu doar despre Slavici dar și despre propria-i relație cu literatura (ceea ce ar putea explica, din alt unghi, decizia ei de renunțare la exercițiul critic, dacă decizie a fost). Știm doar că acest Slavici e suficient pentru a-i asigura autoarei un loc de frunte în relieful critic al promoției și al întregii literaturi contemporane.

Laurențiu Ulici

România literară 11

— *Ce mutație interioară s-a produs de la profesorul prețuit de atâtea generații de studenți, cu impact direct asupra unui număr totuși limitat de tineri, la cel pus în situația de a lua decizii privind întregul tineret studios, și de la meditația solitară a cărturarului, al cărei ultim rod e Introducere în teoria lecturii, la vacarmul acestei instituții asaltate de manifestații?*

— Aș prefera schimbul de idei generale introspecției. Întrebarea dv. mă obligă să mă destăinui și lucrul ăsta mă inhibă, mai ales că am senzația destul de jenantă a benzii care se derulează alături, iremisibil. Totuși n-am să mă eschivez. În adevăr, o mutație s-a produs în existența mea. De la claustrarea meditativă a lunilor din urmă, cînd mă căzneau să-mi termin o carte, *Aproapele și departele*, predată, din fericire, editurii Cartea Românească cu o săptămână înainte de evenimentele din decembrie, de la această claustrare, deci, la tumultul săptămînilor din urmă e o distanță enormă. Totuși, adaptarea nu mi-a cerut timp și nici un efort deosebit. Adevărul este că în natura mea conviețuiesc disponibilități divergente: de o parte, ceea ce aș putea numi deschiderea spre lume, în formele active ale înscrierii în istorie, pe de altă parte, replecerea analitică, sub semnul spiritului critic și al teoretizării. Or, de mulți, de foarte mulți ani, „pașoptismul” meu, dacă mi se îngăduie expresia, a trebuit să se sublimeze și să trăiască larvar. El s-a putut acum desfășura în voie. De aceea, în pofida dificultăților cu care mă confrunt, în pofida solicitărilor care pur și simplu mă agresează pînă și în viața mea intimă, nu regret șansa, de care, cu tot optimismul meu incurabil, începusem să mă îndoiesc.

— *La ce „șansă” vă referiți?*

— La șansa ca nu doar să glosez pe marginea evenimentelor, ci să și iau parte la crearea lor. Este o voluptate, indiferent de prețul plătit. E aici vorba, probabil, de o determinare mai profundă a firii mele, situată, la urma urmei, dincolo de orizontul parei raționalități.

— *Cum se prezintă din punctul de vedere al maturității de gândire revendicările tinerilor de azi? Aș vrea să știu cum le privești ca tată al unor băieți care n-au depășit cu mult vîrsta studenției, ca profesor care n-ar fi fost în nici un caz contestat de studenți și ca ministru.*

— Grație meseriei, am fost mereu aproape de studenți, în societatea lor. Dar „a-propiere” înseamnă și „comunicare”? Nu-mi fac iluzii. În orice caz, cred că percep revendicările studenților fără a trebui să depun eforturi speciale, limbașul lor nu mi-e străin. Băieții mei, fiindcă ați adus vorba, fac parte din două generații diferite: filozoful clasic și istoricul de artă are 37 de ani, matematicianul e student în anul V. Noi constituim de fapt un microgrup independent care dezbate foarte activ, cordial dar nu fără vehemență, toate problemele zilei, pe nivele diferite de surprindere a realității și pe strategii de scurt și de lung termen. Aș vrea să mai fac o observație: nu cred că maturitatea de gândire e criteriul pertinent în privința revendicărilor studenților. Problema e, după mine, dacă revendicările lor sînt sau nu legitime. Vreau adică să spun că „imaturitatea” e o noțiune anevoie de determinat. În plus, ea ar putea fi talmăcită ca un alibi al adulților. Deci, sînt legitime revendicările tinerilor sau nu? Grosso modo, voi răspunde: sînt! Mă restring firește la viața universitară. Studenții au manifestat pentru competență, protestînd împotriva unor profesori care, în marea majoritate a cazurilor, nu și-au exercitat mandatul în condițiile unei profesionalități adecvate. Au cerut integritate morală și această voință de a purifica universitățile de miasmele dictaturii este din cele mai salubre pentru viitorul învățămîntului și al culturii românești...

— *Dorința lor e foarte legitimă și salubră, într-adevăr, dar cit de posibilă este această purificare în condițiile în care emigrările și abandonurile forțate, descurajarea și plafonarea valorilor au creat mari goluri în cadrele universitare? Cum se pot umple aceste goluri cu profesori care să impună prin competență și rigoare morală, există această rezervă de oameni care să corespundă cerințelor actuale ale studenților?*

— Evident, reînnoirea Universității e un proces de durată, care nu se poate încheia cît al bate din palme. Uneori, studenților le e greu să înțeleagă faptul că trebuie să aibă răbdare, că nu totul poate fi rezolvat dintr-o dată. Multe sînt însă cu putință. Și imediat. De pildă, într-un institut de artă s-a constatat că valori dintre cele mai recunoscute și apreciate se găseau în afara corpului didactic respectiv. Acolo s-au operat „transfuzii” de personal care vor contribui la ameliorarea considerabilă a nivelului de predare. În alte părți, au ieșit în prim plan oameni înținuți pînă acum în poziții marginale. Datorită unei largi deschideri a nomenclatorului de cursuri ei vor putea să se manifeste la întreaga valoare...

— *Fără să mai treacă prin treptele ierarhice?*

— Fără. În plus, ne gândim, am și anunțat, că vom introduce cit de curînd în statutul corpului didactic o funcție nouă: aceea de profesor asociat, care corespunde în parte cu ceea ce occidentalii numesc „visiting professor”. E vorba de o perso-

nalitate științifică sau culturală de mare autoritate, care poate fi invitată la o unitate de învățămînt superior în mod temporar, fără un contract permanent, spre a ține anumite cursuri și seminarii. Știți bine că un număr mare de profesori și savanți români au emigrat în ultimii ani: matematicieni, medici, ingineri, oameni de literă ș.a. Sînt sute și sute care azi ocupă posturi de prim rang în învățămîntul superior al S.U.A. și al Europei occidentale. În baza noilor reglementări vom putea invita asemenea persoane la noi. Concret, ca să rămîn în domeniul literelor, ne-am bucura ca foști colegi ca Virgil Nemoianu, Matei Calinescu, N. Balotă, Sorin Alexandrescu, Toma Pavel și mulți alții să țină cursuri și seminarii în facultățile noastre. Ori ca un cărturar de erudiția lui Adrian Marino să fie invitat la Universitate pentru ca studenții să profite de cunoștințele lui vaste de teorie literară. Cit de bine ar fi fost ca oameni de talia unor Constantin Noica ori Nicu Steinhardt să fi avut șansa de a se fi putut adresa studenților! Cîl puțin de acum încolo trebuie să dăm specialiștilor de mare valoare, de aici sau de aiurea, care onorează cultura românească, posibilitatea de a servi noul nostru învățămînt.

Patru sau cinci ani?

— *Cîteam zilele trecute într-o revistă studențească faptul că, între cerințele studenților, se numără și (re)introducerea anului V la anumite facultăți. În cazul că vor avea profesori atît de valoroși, cred că vor avea ce învăța cinci ani!*

— Să știți că în problema duratei studiilor sîntem foarte aproape de a lua o măsură care credem că va satisface cele mai multe din dezideratele studenților. N-am voit însă să ne angajăm într-o acțiune înainte de a-i studia foarte bine implicațiile. Cam în toată lumea, profesorii de gimnaziu, și în numeroase țări și cei de liceu sînt pregătiți în facultăți cu 4 ani de studiu iar introducerea unui al cincilea an, ca un an global, pentru toată lumea, ridică probleme de ordin economic (legate de burse, cămine, plata profesorilor), pedagogic etc. În unele locuri cererea a 5 ani e legitimă, ea corespunde unor standarde internaționale sau unor situații particulare, cu caracter imperativ. La matematici, de pildă, trecerea informaticii de la 4 la 5 ani e o revendicare dinainte cîștigată, la I.E.F.S., trecerea de la 3 la 4 ani e necesară și acceptată prețutindeni. La Litere, însă, prelungirea duratei de studiu de la 4 la 5 ani, perfect justificată ca filieră selectivă, în perspectiva unui al 5-lea an care să pregătească pentru învățămîntul superior, cercetare și, eventual, să fie asimilabil unui an de pregătire a doctoratului, e altceva decît un al cincilea an global, acordat tuturor studenților. De altfel, există și unii studenți care vor să-și ia diploma după 4 ani. Pot să vă informez că am avut o discuție foarte constructivă acum cîteva zile la Minister, la care au venit toți decanii noi aleși ai facultăților și reprezentanți ai studenților din consiliile fiecărei facultăți. Finalmente, am convenit ca în majoritatea cazurilor să le acordăm studenților noștri al cincilea an chiar dacă nu e motivat după toate standardele internaționale. O dificultate este însă că fiecare legislație nouă pe care vrem să o facem se izbește de nenumărate dificultăți. De pildă, dv. vi se pare foarte simplu: ne-am hotărît să mărim durata anilor la facultatea de istorie de la 4 la 5 ani; dăm o circulară, semnează ministrul și s-a terminat. Dar lucrurile nu stau așa. Pentru că durata a fost stabilită cîndva printr-o lege, trebuie să obținem o hotărîre a guvernului care să abroge vechea reglementare. Dar nu putem merge la guvern toată ziua cu cereri de schimbări, azi la Institutul de Educație Fizică și Sport, mine la Academia de Arte Frumoase. Și atunci a trebuit să imaginăm un mod de rezolvare legală. L-am găsit și sper că problema să fie soluționată curînd. În principiu, vom da posibilitatea studenților să opteze dacă vor să termine anul 4, să primească diploma și să se plaseze imediat sau să continue într-un an 5 care va fi organizat în mod corespunzător.

— *În acest an 5 exigențele vor fi mai mari?*

— Principialmente, da. Totuși e o diferență între un învățămînt global de 5 ani și o filieră selectivă. Eu am fost partizanul filierei selective, nu totdeauna am avut cîștig de cauză, dar nu poți să convingi pe toată lumea și nici nu e de așteptat un acord unanim.

— *Apropos de acord și dezacord. Aici la Minister lucrați într-un mediu transparent sau opac? Adică inițiativele noii echipe cunosc un răsădit confîn de-a lungul tuturor birourilor și oficiilor sau presiunea vechiului mod de gîndire e încă puternică?*

— Ei, doamne, imi puneți întrebări retorice!

Evident că presiunea vechiului mod de gîndire e foarte puternică. Există o rutină și o inerție care vor putea fi biruite numai cu timpul. Pe de altă parte, există un păienjenis legal instaurat în cursul anilor de dictatură, vestigiile sistemului centralist în care orice fleac era guvernat de la centru și orice tip de lege prevedea niște dispoziții de control la nivel înalt. Structurile vechi ne încurcă, ne împiedică să ne mișcăm. De oricîte ori vrem să facem un lucru, vom constata că există ceva legal care ni se opune și atunci începem să căutăm febril căi de a evita obstacolul. Însă soluțiile punctuale nu sînt suficiente. Vreau să vă spun clar: e nevoie de o reformă a întregului învățămînt românesc, care să angajeze toate nivelurile, de la școala elementară pînă la Universitate. De abia în acest context global va fi cu putință o reorganizare trainică, eficientă, modernă și de largi perspective a vieții universitare.

Viziunea noastră de lung termen asupra învățămîntului superior nu o putem transpune în fapt, în condițiile actuale, care sînt de tranziție. Acum ne vedem obligați în fiecare clipă să răspundem unui imens volum de solicitări imediate și remedieri parțiale. Vrînd, nevrînd, sîntem siliți să ne concentrăm asupra unor urgențe, unor lucruri strict necesare. Dar, bineînțeles, în rezolvarea acestor urgențe încercăm să nu pierdem din vedere anumite obiective majore, legate de rolul Universității în societatea modernă. D-voastră nu ignorați că există o criză de identitate a Universității în toată lumea, că peste tot este în discuție, de pildă, raportul dintre profesionalism și cultură, sau raportul dintre tehnicitate și umanism sau cel dintre autonomia universitară în înțelesul cel mai strict al cuvîntului și implicațiile socio-economice care obligă învățămîntul superior să nu fie un turn de fildeș, ci să fie în permanență deschis spre lume ș.a.m.d.

— *În legătură cu deschiderea, implicarea și autonomia... O cerință unanimă și legitimă este dezideologizarea învățămîntului. Există vreo primejdie ca dezideologizarea să poată fi înțeleasă și ca eliminare a perspectivei filozofice?*

— Mă bucur că-mi puneți întrebarea ca să înlătur unele neînțelegeri, după părerea mea create din ignoranță ori rea-credință. Nu este imaginabil ca un om de factură lui Mihai Șora, care este filozof, și, îndrăznesc să spun, unul de factura mea, fost învățacel al lui D. Gusti și H.H. Stahl, și autor al unor lucrări de sociologie literară, să-și semnaleze prezența în minister prin eliminarea Filozofiei, a Logicii, Psihologiei, Sociologiei și altor discipline conexe, așa cum cineva a lăsat să se înțeleagă pe baza unei circulare, ce-i drept, redactată într-un stil birocratic. Una este eliminarea disciplinelor ideologice, cu caracter obligatoriu, impuse de vechiul regim, și cu totul altceva e învățămîntul filozofic, ori învățămîntul științelor sociale. De altfel, în ultima vreme ne-am preocupat activ de restructurarea Facultății de Filozofie, precum și de înființarea unei noi Facultăți de Sociologie, Psihologie și Pedagogie în cadrul Universității din București. A înțelege dezideologizarea ca eliminare a perspectivei filozofice e pur și simplu o aberație.

Autonomia universitară

— *Ne-ați vorbit despre unele urgențe rezolvate...*

— Vă spuneam că rezolvînd probleme

ale imediatului am încercat să nu mîdem din vedere un țel general, pe l-aș defini într-un cuvînt *autonomie universitară*. Termenul spune foarte mult în același timp prea puțin, ca toate presiile generale, care au un semantism polivalent. Prin autonomie universitară noi am înțeles introducerea în învățămîntul superior românesc a libertății academice și a unui grad de independență zonabilă față de intervențiile din afară unui tip de învățămînt care să se autogverneze, așa cum se întîmplă în țările avansate ale lumii (și de unde ne luăm modelul construirii unui învățămînt de calitate, dacă nu din țările avansate?). Deci o autogovernare fără întinerea vreunui for centralist. Am început încă de la 10 ianuarie, la cîteva după venirea în minister, prin a elab un mecanism al alegerilor organelor conducere ale Universităților, începînd jos în sus, prin vot secret, de la nivel catedrelor, la consiliile pe facultate, la senat și rectori. Ne-am ținut strîns acest program. Am jucat cîștit jocul democrației universitare. Nu ne-am amecat în nici un fel, strădîndu-ne ca agerile să fie într-adevăr niște practici democratice, în înțelesul bun al cuvîntului.

— *Cu participarea reprezentanților studenților?*

— Evident! Am inclus în toate consiliile pe facultate o participare de cel puțin 30% studenți, în unele cazuri participarea a fost și mai numeroasă. Concluzia este cu totul pozitivă: deși avem la noi la care vă vorbesc, cîteva cazuri incurabile pe ansamblu lucrurile s-au desfășurat foarte bine. În imensa majoritate a cultăților și universităților din țară, sînt fost alese noi conduceri, formate în bu parte din oameni tineri (în unele locuri lectori și asistenți au devenit decani și chiar prorectori), oameni de competență profesională certă și de integritate morală fără cusur. Este pentru noi o imenă bucurie de a fi transformat radical peiul atît de controversat al conducerilor învățămîntului superior de pînă acum. În trecut existau în principiu alegeri, mai mai că ele se făceau de sus în jos. Odată cu intrarea în funcție a noilor organe de conducere, s-au transferat universităților o serie de responsabilități care reveneau înainte ministerului. De exemplu: așutirea programelor de studiu și a planurilor de învățămînt, urmînd să se realizeze la nivelul disciplinelor o coordonare țară, pentru ca să se asigure aceeași valoare diplomelor. S-a acordat universităților dreptul de a face promovări și a-și recruta cadrele. Se preconizează din exercițiul bugetar viitor concursul de promovare să devină o practică permanentă a instituțiilor de învățămînt superior, desfășurată pe plan local, în funcție de un calendar propriu și în raport cu nevoia lor și posibilitățile existente. Sîngurile validări pe care ministerul și rezervă sînt acelea ale rectorilor și prorectorilor din toate universitățile, și ale profesorilor plini (supuși avizării de către o comisie de specialiști). Pentru toate celelalte posturi, validările se fac fie la nivel de facultate, fie la nivel de universitate. Tuturor instituțiilor de învățămînt superior li s-a conferit, de asemenea, dreptul de a avea legături directe cu universitățile străine sau cu toate instituțiile similare din țară. Acest drept al relațiilor nemijlocite, fără tutela unui organ ca trebuie să aprobe totul, va pune universitățile în situația de a profita de imenă mișcare de solidaritate care există acum pentru noi în lume și va permite să reactiveze contracte de colaborare direct între institute și omoloagele lor din al țări. Pe măsură ce vor fi convenite o serie de aspecte care depind de diferite ministere implicate în viața unor institute de învățămînt superior, vom continua procesul transferării responsabilităților așa fel încît, în curînd, autonomia universitară să funcționeze coerent și deplin.

Încă un punct: toate chestiunile măru te, de ordinul aprobării pentru exmatriculări, reinmatriculări, transferuri, inclusiv contestații asupra unor activități trecute au fost trecute în competența unităților de învățămînt superior.

— *În ce privește baza lor materială?*

— Bugetul pentru toate instituțiile de învățămînt superior e distribuit prin Ministerul Învățămîntului. Noi vom încerca desigur să obținem credite suplimentare pentru că învățămîntul a fost unul d

istoria mea să intru în joc

toarele cele mai vădute de trecutul
sim. Pe lângă credite suplimentare, ne
m strădui să furnizăm diferitelor insti-
te posibilitatea de a-și îmbunătăți cal-
ul material. Deja am început să facem
ele lucruri: am deschis concursurile
promovare care angajează un mare
măr de posturi la nivelul țării. Pentru
ele facultăți am reușit, cu sprijinul gu-
nului, să obținem o îmbunătățire sub-
țială a modului lor de funcționare.
pildă, Facultatea de electronică a Po-
hnicii a fost mutată în fostul complex
Academiei de științe sociale și politice.
t în curs și alte măsuri, dar avem încă
mase greutăți. Oamenii vin și ne cer
ții, laboratoare, echipamente etc. Toa-
cererile sunt îndreptățite, numai că
avem cum să le rezolvăm, în orice caz
imediat. În momentul de față toată
nea revendică, pentru că toată lumea
ost nedreptățită, mai mult sau mai
in, în cursul regimului trecut și oa-
ni nu au răbdare. Nici timpul n-are
are. Și nu ne e deloc ușor să ampla-
revendicările acestea într-un cadru
zibil, să elaborăm o ordine de priori-
și să găsim soluții, fie și provizorii...

— Dintre profesorii promoției noas-
re erați printre cei mai reușiți a se
ingrijii îndeaproape de devenirea in-
electuală a studenților și apoi de lan-
area lor profesională. Ați coagulat
numeroase echipe de cercetare, v-ați
electat, dintre studenții cei mai inze-
brați, colaboratori la realizarea unor
ărți de referință. Considerați că pro-
esorul trebuie să fie și un girant al
debutului în carieră? Credeți că există
naturi valoros înzestrate care, nesuș-
tute, riscă să se rateze, sau o înze-
trare cu adevărat de excepție își poate
mplini menirea prin propria energie
ăuntrică?

Profesorul nu trebuie să fie neapărat
irant, deși cautiunea lui este de foar-
ulte ori binevenită. De fapt cred că
ea problemă e de a oferi condiții pen-
ca adevăratele vocații să se poată
ifesta. Una dintre cele mai teribile
e ale dictaturii, pe care din păcate
putem inculpa în fața tribunalelor,
ă că a blocat cu desăvârșire posibilită-
de afirmare a tinerilor. Accesul în
ământul superior și în cercetare le-a
nterlatmente interzis; marile orașe au
scoase din cîmpul repartițiilor, spa-
grafic și editurile — neîncăpătoare
u lucrările lor, admiterile în uniu-
de creație blocate ș.a.m.d. Tinerilor
a furat nu numai șansa de a-și croi
rum, ci și speranța, ceea ce e îngro-
ă. Așa se și explică starea lor de frus-
e. În ce mă privește, ce pot să vă
? Ați avut cuvinte prea generoase
u mine. Am făcut cite ceva. Dar în
atut irespirabil de după 1990, pe care
red că străinii nu-l pot înțelege, ori-
e binevoitori ar fi și oricât le-am
ca cum stăteau lucrurile...

— ...În orice caz, nu în amănunte. a-
dănunțele cotidiene sînt înimaginabile
ntre cineva care nu le-a trăit...

...deci, în acest climat irespirabil, am
is și eu alături de alții imense efor-
pentru a obține mici rezultate: ca să
artea unui om foarte talentat într-un
editorial sau ca să ajut pe cineva
n deuseu publicistic... Să iau pe
a în facultate sau la un institut de
ări nu mai era însă cu puțină în
ăi ani. Ceea ce puteam era să încerc
ace pe tineri să nu dispere, să le
n trează nădejdea că e inevitabil ca
bună zi coșmarul să ia sfîrșit...

— Din experiența dv., care ar fi
ndițiile antrenamentului în vederea
rformanței intelectuale?

Antrenament... cuvîntul lui Noica...
că e de prisos să vă enumăr moda-
e, toată lumea le cunoaște și aș vrea
it platitudinile. Problema centrală,
e a condițiilor. Adică: avem dato-
ă deschidem accesul tinerilor spre
sursele, să le creștem posibilitatea tri-
ăi în străinătate cu burse, a intrării
vătămîntul superior și în cercetare,
oferim condiții normale de escala-
a treptelor academice, deci doctora-
e preocupă elaborarea unei legi a
atului corespunzătoare cu ceea ce
ă instituție reprezintă în lume. Am
ansat pe acest drum: vom începe în

curînd consultări în legătură cu proiectul
propus. Am introdus principiul concursului
în toate tipurile de activitate, în acorda-
rea burselor, a lectoratelor în străinătate,
a ocupării de posturi, nu pentru că aș
crede că concursul e un mijloc infailibil,
dar pentru că nu există altul mai bun.

— În condițiile însă în care corupția
este atât de adînc pătrunsă în toate
straturile societății, cînd vechea men-
talitate e încă atât de viguroasă, cit de
echitabil poate fi un concurs?

— Vreau să sper că în contextul noilor
conduceri alese, în condițiile autonomiei
universitare, ale unui climat democratic
în continuu progres, ale transparenței și
responsabilităților asumate, concursurile
se vor desfășura echitabil. În orice caz,
un mijloc mai bun ca acesta nu s-a des-
coperit.

Între tradiție și inovație

— Facem ce facem și revenim la
preocupările ministrului care sînt
acum, bine înțeles, acaparatoare. Vreau
totuși să pun întrebări și cărturarului
Paul Cornea. V-ați numărat printre
cei mai manifest conectați la direcți-
ile inovatoare ale cercetării literaturii,
fără a friza niciodată snobismul ulti-
mului slogan la modă. Există un in-
dreptar pentru educarea unei atitudini
echilibrată între înnoire și respectul
valorilor tradiționale?

— Nu cred că există un îndreptar, ci
atâtea îndreptare citi cărturari care-și ex-
plicitează experiența. În ce mă privește,
am senzația că echilibrul între tradiție și
inovație țin mai mult de temperament
decît de o raționalitate deliberată. Cred că
dincolo de radicalismul infierbîntat dar
efemer al tineretii, am încercat să-mi o-
rientez cercetarea pe anumite linii de
forță, citeodată tirit de val, alteori încer-
cînd să-mi impun direcția, în orice caz
într-un acord (deși decalat) cu ceea ce se
petrecea la nivel internațional. M-am stră-
duit mult să nu pierd contactul cu ceea
ce se producea în lume, mi-a fost greu,
dar am avut și unele șanse pe care am în-
cerat să le fructific: am fost adesea in-
vitat la manifestări științifice internațio-
nale și dacă n-aș fi fost împiedicat de
aberrantele restricții impuse de vechiul re-
gim (profesorii n-aveau voie să se depla-
seze în timpul anului universitar, inter-
dicții ale serviciilor de cadre) aș fi călă-
torit și mai mult. Totuși sînt printre cei
care au apucat să iasă. Iar în U.S.A., în
R.F.G., în Franța mi-am petrecut timpul
mai mult în bibliotecă decît pe străzi. Am
avut și relații personale care mi-au per-
mis să posed anumite cărți și reviste. Ori-
cîm, e remarcabil și e de mirare că în
condițiile deosebit de grele ale dictaturii
a fost posibil ca mulți cercetători români
să rămînă competitivi la nivel internațio-
nal, și în științele pozitive și în cele uma-
nistice. Pot să vă spun, fără nici un fel
de poleire festivă, că la toate congre-
sele și colocviile la care au luat parte re-
prezentanții noștri, foarte puțini în ra-
port cu cei care ar fi putut merge, s-au
situat totdeauna la un nivel onorabil și
uneori mai mult decît atât. Și de altfel,
nu e întîmplător, colegii care au emigrat
și-au găsit cu toții poziții frunțase în în-
vătămîntul altor popoare. E aici, proba-
bil, și o chestie de fibră intelectuală a
românilor. Și mai e ceva: un soi de po-
tențare a forțelor lăuntrice pe care o
suscită tocmai starea de frustrare, o ex-
pansiune a eului produsă tocmai de ob-
stacolul de care te ciocnești...

— O energie constrînsă care debor-
dează...

— Da. Și mai aveam și „avantajul” de
a nu trebui să urmărim posturile de radio
naționale, nici televiziunea, nu erau nici
multe spectacole demne de interes, nici
restaurante, nici viață socială, eram în-
chiși în casă și acolo puteam citi și scrie
în voie...

— L-ați reabilitat pe Lanson și
v-ați consacrat cu evidentă afinitate
sociologiei literaturii, pentru ca, în ul-
timul timp, să plonjați în plină teorie
a textului și comunicării literare. Ce
relații de adîncime subîntînd această
varietate de metode care în expresie
poartă toate marca dv. distinctă?

— „Reabilitarea” lui Lanson e poate
mult spus. Am încercat să corectez o vi-
ziune simplistă asupra acestui mare isto-
ric literar. El e un predecesor important,
dar nu mai puțin e un nume depășit as-
tăzi. Acuma, drumul spre teoria textului
și a comunicării cred că este oarecum lo-
gic. În primul rînd, conceptul meu despre
istoria literară ca disciplină globală, deo-
potrivă documentară și critică, legată,
deci, de filologie și erudiție istoriografică,
pe de o parte, de istoria mentalităților și
o practică hermeneutică, pe de altă parte,
m-a condus către sociologia literară mai
întîi și apoi către teoriile receptării. De
ce sociologie literară? Pentru a studia
modelele colective și contextele sociale
care ne situează cîmpul opțiunilor. De ce
teoriile receptării? Pentru a recupera
rolul individualității creatoare, tocmai în
confruntare cu versantul colectiv și in-
stituționalizat al gândirii și comportamen-
telor intelectuale. N-aș vrea însă să las
impresia că am fost ghidat de o strategie
aleasă deliberat. Nu cred în ordonările
retrospective, care transformă aventura
vieții în ordinea unui destin. Drumul meu
a cunoscut ezitări, devieri, desigur și ha-
zarduri, hazardurile unei cariere didac-
tice ce a fost stînjinită, uneori de activi-
tăți administrative, alteori de coerciția
sistemului. Totuși, la un palier de adînc
cred că există o anumită convergență a
demersurilor mele și...

— ...și un stil, domnule profesor. Are
un cercetător literar din speța celei
mai stricte rigori filologice și docu-
mentare nevoie și de gust artistic,
umor, detașare receptivă, sau se poate
exercita ca un bun profesionist și fără
aceste înzestrări... hedoniste?

— Sigur, răspunsul este, cel puțin în
primă instanță, neapărat pozitiv. Un cer-
cetător al literaturii trebuie să posede, pe
lîngă o solidă bază informațională, sen-
sibilitate artistică și intuiția valorilor. De
altfel G. Călinescu a postulat de mult,
după cum știm toți, interdependența din-
tre erudiția istorico-literară și aptitudi-
nea critică. Totuși, o precizare ar merita
făcută, și anume că e perfect posibil, e
chiar legitim ca cineva să-și consacre în-
treaga viață unor cercetări de natură
strict arhivistică sau textologică sau bi-
biografică. Iar în aceste cazuri, ingre-
dientele gustului și ale percepției selec-
tive a valorilor nu sînt indispensabile. Aș
vrea să vă spun că în anii ’60-’70, cînd
ostilitatea împotriva pozitivismului se
manifesta într-un mod foarte apăsător, s-a
conturat la noi un climat intolerant față
de lucrările de erudiție. Importanța lor
era subevaluată. Cărți care ceruseră o
muncă enormă, uneori de 10-15 ani,
n-aveau parte de recenzii, uneori nici
măcar de semnalări. Se făceau cronici
pentru orice plachetă de poezie (ceea ce
nu e rău!), dar nu se găsea loc, nici di-
ponibilitate pentru discutarea unor lu-
crări de mare însemnătate pentru știința
literară românească. Or, într-o cultură ca
a noastră, în care inventarul avuției spi-
rituale a poporului român e încă departe
de a fi fost încheiat, ar fi o croare tra-
gică să subprețuim asemenea activități
de înaltă cuvință, cum ar fi bibliografia,
documentaristica, textologia și celelalte.
De aceea am căutat să atrag atenția și am
luat poziție în repetate rînduri, mai ales
în rubrica pe care am deținut-o 5 ani la
„Manuscriptum”. În legătură cu aceste
probleme. Am încercat o reabilitare a
cărții de istorie literară, inclusiv sub for-
mele ei documentariste și arhivistice. Am
făcut acest lucru scutit de complexe, fi-
indcă eu însumi am parcurs istoria lite-
rară de jos în sus și de sus în jos, și la
nivel documentar și arhivistic (seria de
documente și manuscrise literare, în 5
volume, pe care le-am scris cu tineri co-
laboratori la Institutul Călinescu). Dar și,
bineînțeles, la nivel interpretativ și mo-
nografic. Încît am dorit prin rubrica din
„Manuscriptum” să ajut la restabilirea
unui echilibru necesar, să combat trata-
rea frivolă a celor care se ocupă în sub-
teranele istoriei literare de activități a-
noste dar indispensabile, să le apreciem
efortul în construirea științei noastre li-
terare în ansamblul ei. Ceea ce nu înseam-
nă că un istoric literar, în sensul plener al
cuvîntului, poate exista în afara intuiției
și a bunului gust, a unei subiectivități a-
sumate, a capacității de a recepta valo-
rile și a talentului de a le face sensibile
prin expresie.

— Ați fost vreodată tentat de critica
literară curentă?

— În tinerețe am fost atras spre critica
literară, dar mai mult fără voie. Anume,
Miron Radu Paraschivescu a citit un arti-
col al meu de debut, în „Studentul ro-
mân”, despre N. Iorga, scris prin 1946.
Eram atunci student, M.R.P. a fost atît
de incîntat, încît mi-a cerut să devin cri-
tic la o gazetă pe care avea să o scoată
peste puțin timp, „Revista literară”. Am
refuzat fiindcă eram în primul rînd in-
terestat de istorie și sociologie. A insistat
însă și pînă la urmă am făcut cîteva cro-
nici literare. Dar ele au fost atît de forțe-
cate și de cenzurate de N. Moraru, în
acel stil pedagogic inimitabil, curtenitor
dar primitiv și încăpățînat, pe care l-a
descries excelent Preda în *Viața ca o pradă*,
încît m-am dezgustat repede.

După 5-6 numere, fiind împiedicat să
dau prioritate cronicii despre *Întîlnirea
din pămînturi*, (redacția voia să scriu des-
pre necunoscutul azi Constantin Streja cu
romanul său *Zbucium*), am părăsit critica
pentru a nu o mai reîlua decît în ultimii
ani, sub o formă restrînsă, ca o cronică a
cărții de istorie și teorie literară, așa cum
am practicat-o la „Manuscriptum” și, în
ultimul an, la „Viața românească”.

— Dar citiți literatură contemporană,
multe dv. indelelniciri v-a lăsat timp
și pentru aparițiile recente?

— Nu mă țin la curent foarte regulat,
dar nici nu pot să fac abstracție de ceea
ce apare, pentru că tinerii mei prieteni
mă trag de mincă și nu pot să nu mă
pun în condiție de dialog. Rămîn în urmă
de obicei și le citesc cu întîrziere, uneori
cu mari întîrzieri, mai ales atunci cînd
sînt concentrat asupra unci cărți, cum s-a
întîmplat, de pildă, în cursul lucrului la
Teoria lecturii.

— Dintre scriitorii contemporani, spre
care s-ar îndrepta preferințele dum-
neavoastră?

— Permiteți-mi să nu dau un răspuns
care ar putea să conțină grave omisiuni
involute. V-am spus că nu mai sînt
chiar la curent. Sint la zi cu cărțile de
teorie, critică și istorie literară, aici n-am
incotro. Dar cu cele beletristice sînt în
urmă, iar de cînd cu revoluția aproape că
n-am vreme de citit. Am lucrat la cartea
mea *Aproapele și departele* foarte intens
în toamna trecută și am restante enorme
în privința aparițiilor recente. Dar fiindcă
activitatea mea la minister n-o să se în-
tîndă mult timp de aici înainte, prevăd
că va veni relativ curînd momentul să mă
dedau cu plăcere lecturilor pe care am
fost obligat să le amîn și să refac handi-
capul.

— Veniți în întîmînarea unei cu-
riorități: în aceste săptămîni tensio-
nate, cu muncă multă și tracasantă, cu
zgomot și furie și scandări, nu duceți
dorul liniștii din cabinetul de studiu?

— Nu. Cînd am fost chemat am știut că
mă angajez într-o muncă acaparantă,
care-mi va răpi tot timpul. Sînt bine în-
zestrat pentru a rezista la uzura nervoasă.
Mă jenez să vă spun, ca să nu par emfa-
tic: n-am însă nici un fel de ambiție mi-
nisterială și nu cred că voi depăși în a-
ceastă funcție data alegerilor, ba chiar e
o întrebare dacă voi supraviețui pînă a-
tunci. La vîrsta mea, cînd nu mai con-
tezi pe eternitate, ca la 20 de ani, și pe
10-20 de ani de muncă activă și fertilă,
ca la 40 de ani, nu-mi pot permite să
pierd foarte mult timp. Noica spunea că
perioada între 60 și 70 de ani e cea mai
bună pentru un gânditor. Ignor dacă e
adevărat, dar oricum e limpede că după
60 de ani coridorul se îngustează iar ele-
mența zeilor n-muritori devine tot mai
indoelnică.

O dorință dezinteresată: a servi comunitatea pedagogică

— Dacă ne gîndim la soarta învăță-
mîntului românesc, cred că și ceea ce
încercați să faceți acum e cel puțin
tot atît de valoros cit o carte...

— Încă nu știu dacă aveți dreptate. Vom
vedea. În orice caz am acceptat să lucrez
în minister ca tehnocrat, alături de un
vechi și bun prieten ca Mihai Sora, din-
tr-o dorință absolut dezinteresată: de a
servi comunitatea pedagogică. Era, e
încă, un moment greu și mulți oameni de
bună credință și capacitate se dau la o
parte. Am socotit că e de datoria mea ca
pentru 3-4 luni, pînă la alegeri, avînd în
vedere mult-puțina mea experiență și
puținele-multe mele priceperi, să intru
în joc. Faptul că nu mă cramponez de
jîlt îmi dă o mare superioritate asupra
administratorilor obisnuiți. Îmi dă posibi-
litatea să refuz acele injoncțiuni care mi
se par nepotrivite și să-mi conving mai
lesne interlocutorii de absoluta mea
bună-credință. Vreau să sper că în cele
3-4 luni pe care mi le-am propus ca ter-
men voi putea realiza cîteva lucruri pen-
tru învățămîntul universitar la care și eu
și alții ca mine am năzuit în lungul de-
cențiilor. Sînt profund legat de soarta șco-
lii superioare românești și aș fi fericit
să-l pot fi realmente de folos.

11 februarie 1990

Interviu realizat de
Adriana Bittel

Stelian TĂNASE

AGAPA

MARFA a'ntila ! " Țiile admirativ Fane Ionescu. „Te-a costat mult căsoala. Cît?” „Eheee !” face Pirvu cu un oftat de grăsun aplecat să-și încheie și returile. „Hai, Vaska, nu face pe secretosul ! Te-ai îmburghezit, mă ! Nu dormi noaptea, este ? ! Cu averea asta, adio liniște !”. „Care liniște, Fane ?”. „Aia suflătească, Vaska ! Ai strins prea mult”. „Încearcă și tu !” i-o întoarce Pirvu. Fane pipăie pereții în calcio vechio. „Adică, asta ați vrut voi cînd i-ați alungat pe patroni, să le furați casele cu banii lor, tu vii la de-a gata. Și gratis, că doar n-ai cumpărat-o, ai primit-o. Cum te simți bogat ? Mamăăă și ce discursuri ți-neal în fabrică împotriva îmbuibăților, profesorilor, ohhho, erai tare-n vorbe. Ți s-a mai potolit elanul ? !...”. „Fane, ai un fel periculos de a înțelege lucrurile !”. „N-ai decît să mă torni ! Auzi, nu mă lăsa să mor prost ! Zi-mi cum i-ai îmbrobodit pe comuniști de te țin în piine !...”. „Adică tu, Fane, mă crezi prost !”. „Doamne ferește, Vaska, dar trebuie să fie ceva necurat la mijloc. Ai tu pe cineva, ai făcut ceva urit, ți-ai plătit cumva rangul de ministru ! Așa ceva nu se dă fără un preț gras !”. „Te întreb de ce eu și nu alții, tu de pildă ?” face Pirvu ducînd la gură un pahar cu apă minerală. „Tu nu erai prea răsarit, da-ți plăcea să te înfigi prin prezidiul la sindicat !”. „Eu știu ce să zic, mă Fane ! M-o fi arătat careva cu degetul !”. „Ce ți-ai pus morțaciunile astca pe pereți M-aș speria cu ele în casă !”. Ii arată cu degetul animalele împiate, fazanul, căpățina de cerb, bufnița, înșurubate prin colțuri. „Le-am vinat, sint trofee !”. „Asta-i o plăcere de ștab, recunoaște. Mă, am auzit că hăitașii vă aduc prada în cătare și voi doar pac le doborîți sau ochesc ei ca să fie mai simplu, halal !”. „Rău te-ai mai făcut Fane. Ai uitat cum am învățat amindoi meserie. Dacă vreai una bună, află că vila asta a aparținut fostului nostru patron de atunci !”. „M-ai dat gata ! D-asta ai luptat tu așa, la naționalizare ! Al dracu !...”.

Apar dintr-o ușă laterală nevestele. O slujnică împinge un cărucior cu băuturi și gustări. Mica ceremonie a servirii ceaiului; bineînțeles că Fane o strică zornăind cheile, rigînd, privind Țintă Țițele fetișcanei, coboară ceașca, și ea e obligată să se aplece și mai mult cu ceaiul. Pirvu îi face semn să nu spună ceva imprudent lîngă urechile ei. Cum se retrage, Fane îl ia în primire. „Voi aveți servitori, pfiu, bravo. Și scoate dom'le cravata ! Dacă ți-ai pus-o pentru mine, nu me it !”. Pirvu mustăcește și ride, cit poate el să ridă față de fostul ucenic Ionescu cu care a lucrat la patron, prin '40. Fane se scoală sprinten, traversează sufrageria și-l trage pe Vaska de cravată, „dă-o-n mă-sa !”. Ministrul tace neajutorat, cere ajutor nevestelor și se predă, harașo, harașo ! Promite s-o scoată mai tirziu, deocamdată așteaptă o reporteră. „De o lună mă sicile cu insistențele. Ce crezi că vrea să-mi facă ? !...”. „Habar n-am, Vaska. Aranjează-o neică, soldat neinstruit, fă-i felul, să-mă ierte tovarășele noastre de viață !”. „Mă, e în genul tău. Gălăgioasă, răscolește, dă buzna. Spre deosebire de tine, vrea neapărat să mă laude ! Zice că am calități !”. „Să n-o crezi, minte !”. „Știi, îl întrerupe Pirvu, face o emisiune despre mine !”. „Zăăău, a și găsit omul ! Cum nu se poate mai nimerit !”. „Cine este adevăratul Pirvu ! asta vrea să afle, Fane”. „Nimic mai simplu, și-a pus o întrebare tulburătoare. Tu ești unul din prima linie o revoluției. Prostul nostru cel de toate zilele, fraierul din bancuri. Obtuzul, mîntea-nceată, tipul de gumilastic. Fostul halitor de piine neagră cu marmeladă. Te-ai umflat peste măsură, ministru !”. O pacoste la casa omului ! grohăie fericit Ionescu. Măună, sisile. Apoi tace. Pirvu aplaudă ca un copil. „Că bine zici ! Nu vrei să facem schimb de locuri ?”. „Demișionezi, Vaska ! ?...”. „Nici prin gînd nu-mi trece. Ziceam să faci tu pe ministrul în emisiunea lui Fital. Mă, mea nu contează, o s-o arate pe a ta. Masele au să te adopte, ai ceva simpatie. Inspiri încredere. Vorbești pe înțelesul tuturor. Reportera ar fi încîntată să te aibă pe podium cu camerele de luat vederi pe tine, cu lumina-n ochi ca la interogatoriu”. „Vaska, te temi de ea ? N-ai de ce ! Știe meserie. O fi tu infirm, lipsit de personalitate, da, fii fără grijă. Îți atașează niște urechi clăpăuge, îți împrumută o proteză ca să zîmbești telegenic, îți scurtează nasul cu briciul, îți învinetește ochiul ca să arăți ca după o bătălie de clasă ! Mă Vaska, va spune singură ce-ai

vrea tu să nu spui ! Iar tu ai să spui exact ce vrea ea ! Te narcotizează patru'de minute. Cînd te vei dezmetici, ai uitat tot. Îți mulțumește pentru participare ca să ridem de tine. Să-l întreb pe Fane care-i adevărata față a lui Vasea Pirvu !”.

MINISTRUL, după cîteva clipe de nervozitate, își revine și urmărește amuzat, protocolar, preparativele vechiului lui prieten, rămas simplu meșter în uzină. Nevestele chicotesc, speriate în colț. Fane se repede să-l înfrumusețeze :

„N-ai mutra unui tip care se scoală cu noaptea-n cap să prindă primul tramvai ce-l va duce la ceasul de pontaj. Oricît ai parvenit, de-i bagi în sperieți pe mulți cu puterile tale magice, cit n-ai da tu socoteală nimănui pentru ce faci. tot n-o să le fii pe placă ălora de la cenzură. Sint pretențioși. Vaska, ei caută omul nou ! Hăhăhă, știu tu ce-i asta ? Mă, ăla se hrănește cu parizer, trage-n trei schimburi, poartă un palton zece ani, crește patru copii, citește zilnic „Scinteia”, depășește normele, arată vesnic ca scos din cutie. Își ia angajamente, strigă slogane, e mereu entuziasat. Nu gîndește. N-are de pus întrebări, are privirea senină, urcă pe schele neobosit, se înscrie voluntar în brigăzi de șoc unde lucrează fără un șfanț, n-are suflut, ține posturi prelungite, face gimnastică de inviorare, nu vrea să mănînce carne că tot n-are de unde, se sacrifică toată viața pentru un combinat siderurgic sau o hidrocentrală ! Tu n-ai nimic din toate astea ! Trebuie să te rețușăm, dar nu te speria. Ținem cont de rangul tău ministerial, avem un respect nepieritor pentru liderii noștri pentru că s-au ridicat din popor. Vreau să te asigur în numele unui colectiv de oameni ai muncii că nimeni nu privește la televizor. Oamenii sint sături de ședințe și promisiuni, de toate minciunile voastre. Nu mai crede nimeni că peste două cincinale vom fi fericiti. Vaska, în locul tău

aș refuza să-mi facă portretul. Aia nu te vrea pe tine, vrea doar să înșire bazaconii pe seama ta”.

„Eh, Fane, nu ești în locul meu. Ți-ar place ? !...”.

„Bineînțeles. Să primesc lume bună, să hălesc piine albă, să am slugi care să-mi îndeplinească poftele, lingușitori să-mi povestească ce deștept am ajuns de cînd sint ministru. Vasali și fideli să-mi prezinte omagiile și să mă doară în cur de ceilalți ! Bună meserie ți-ai ales !”. Se ridică, îl aranjează cravata lui Pirvu, se retrage doi pași îndărăt să admire nodul. A uitat ceva, ah, da, se apropie iar de Pirvu, ridică niște scame de pe haină. „Arăți grozav. Tu și în tinerețe aveai un aer fudul și antipatic. Să nu vinzi abonamentului TV marfa asta, abonatul trebuie să afle prin gura ta de aur că necazurile vor dispărea curînd. Prin creierul tău nu trec decît gînduri juste. Tu ți-ai dedicat viața, tot ce ai mai scump, binelui tuturor. Să nu te pună dracu să te înfățișezi în căsoala asta. Afișează un aer mai modest, dar plin de hotărîre. Masele trebuie să presupună că ai rămas neatinș. de-al lor, fidel idealurilor. De la primul prim-plan trebuia să câștigi încrederea umilului plătit de impozite. Cum răsucește butonul roșu să fie mulțumit că dă de o față simpatică ca o asigurare pe viață împotriva incendiilor, accidentelor, bolilor etc. Trebuie, Vaska, să împrumuți de undeva un zîmbet, o mască populistă, cu vino-ncoa ! A ta e mult prea sumbră, amenință, sfidează. Nu e ce ne trebuie nouă, ăstora rămași jos ! Ne amintește de cozi și lipsuri, de sărăcie, de viață infectă pe care o ducem mințiți de slogane”.

„Las” o să fie bine ! Ai să vezi. O viitoare plenară va holări multe. Înfruntăm niște greutăți, este o etapă dificilă”.

„M-ai liniștit. Bravo ! Mi-ai redat încrederea în partid din trei vorbe. Uite, răsufli ușurat. Miine la strung o să muncesc cu elan”.

Țirile soneriei, slujnica se repede să deschidă. Pirvu își amintește de araniamen-

tul cu reportera. Bombăne nemulțumit, schimbă o privire cu Fane, și-i strigă Mariei să-l dea dispărut, nu sint acasă ! „Vrem s-o vedem, Vaska. Mor de curiozitate. Face cea mai populară emisiune, o mîncăm întinsă pe piine, ca untul. Se aud tot felul de porcării despre dumneaei. Mal trăiește cu Dej ? !...”. „N-a trăit niciodată ! taie scurt Pirvu. Hai, ad-o înăuntru ! Una e pe televizor, gheboșată-n etran, și alta pe viu !”. Musafira e-n hol, întinde crizantemele Mariei, un buchet învelit în celofan ca și Iulia în fulgarinul ei transparent pe care-l întinde slujniciei. Pătrunde în living și se orientează ne-verosimil de repede, își aranjează culcuș în colțul canapelei, lîngă focul din cîmp. Tot ea întrerupe tăcerea :

„Ei, da, eu sint ! pină la ultimul amănunt !”.

„Ca să vezi ! face Fane. Dînsa te va da pe post ? !...”. constată mirat privind-o lung, cu obișnuita lui neîncredere.

„Exact ! N-am încă o dubiură. N-ai vrea să mă înlocuiești ? !”.

„Mata trîncănești vinerea și te foiești în jurul cite unui fraier, de ne ametești ? Oferi adică cetățenilor pilula educativă pentru week-end. Omul negru a sosit fix la 21.00. Luminezi fînu care mîțăie speriat în fotel, și-l arăți urit cu degetul : lată abnegația și sacrificiul în slujba înaltelor idealuri care ne animă ! Află tovarășico : nu mă animă nici un ideal în afară de piine, lapte, carne, zarzavaturi. Și ca orice ideal, e de neatinș. N-am văzut carne de patru săptămîni. Habar n-ai, Fital, cite mizerii înghit zilnic ca să nu-mi înjumătățească rația funcționarilor, planificatorilor, șefii direcții. Rația, adică idealul”. Reportera, luată repede, parcă se fisticeste. Musafirul este cit se poate de netipic. Se întreabă ce caută un așa specimen în casa unui ministru. Nu se potrivește cu nimic din casa asta. Cum să reacționeze ? așa căși acoperă obrazii cu binecunoscutul ei smile, de pe genericul emisiunii Portret contemporan.

„Trebuie să fii mulțumit, zice ea, prietenul dumneavoastră refuză să apară la televizor”.

„Bravo lui ! E tare, se ține bine. Îl e frică de ceva. Poate de mata !”.

„Mă gîndeam să mă ajutați. Convingeți-l să accepte”.

„Este un încăpățînat fără pereche. Așa-i Vasea ? ! Nimeni n-are trecere la el ! Vaska, se poate să refuzi o doamnă ? Pierzi șansa unică să dezvălui secretele unui zeu, misterele vieții tale duble ! Împărtășește-ne din experiența ta, încearcă să transmiți maselor încrederea ta de nezdruincant în viitorul luminos ! Oferă-te exemplu. Ajută-i pe cei mulți — poporul, Vaska, — proletariatul în alianță cu țărînimica adică, să reușească ! Asta vrea tovarășica de la tine. Să apari viu, viu și natural pe micile ecrane. Să intri nepoftit în casele oamenilor. E un privilegiu care se acordă rarissim, Vaska. Fă să ne priască tocana și să visăm frumos !”.

PIRVU se scoală și iese pentru cîteva minute. Îl lasă singuri și neajutorati. Iulia se năpustește îndată asupra Mariei : dacă Pirvu este un om bun. Dacă îi plac emisiunile ei. Cîți ani are Maria. Pot să fumez. Cum se anunță vremea toamna asta. Dacă e fericită. Cum se împacă cu un soț atît de impozant. Dacă iubește copiii. Lipsește cumva nopțile. Este geloasă. Nu se simte dînsa strivită de personalitatea lui. Au copii. De ce nu-și ia servicii. Cum se distrează în vacanțe. De unde își procură pantofii. La ce croitoreasă își lucrează. De ce boli suferă. Cum s-au cunoscut. Iulia a săvîrșit o infracțiune pătrunzînd cu gînduri necurate în această familie fericită. Le acordă și privilegiul de a nu cupla microfonul. O asigură pe Maria : este o drăcovenie extraordinară care a distrus intimitatea, a aruncat-o hăt în Evul Mediu. Pirvu se strecoară iar pe dalele de marmură alb-negru în fotoliul lui. Fane a tăcut nesperat de mult. Ține să exemplifice cum se desfășoară dialogurile TV, cu Fital, aici prezentă. Îl va folosi ca material didactic pe ministrul nostru, Pirvu Vasile. „Avem nevoie de lumină”. „Să fie !”. „În întuneric nu pot să mă desfășor”. Ia o lampă de pe birou și îl orbește cu fascicolul. Pirvu închide ochii. Fane se apropie de reporteră și o roagă să-i sufle primele vorbe. „Ne imaginăm, dragi telespectatori, că sintem lîngă o schelă... iată graficul. Porneste în stînga subsol, de la maghernițele insalubre ale trecutului, măcinate de boli, sărăcie, lipsite de instalații sanitare și electriceitate și pină-n dreapta sus, final de cincinal victorios, cînd toată suflarea se va

fi mutat în locuințe spațioase, aerisite etc., etc. Numai inchipuirea ne folosește în astfel de împrejurări!". Iulia se bucură de improvizația lui Fane Ionescu, câștigă timp să testeze intențiile lui Pirvu.

Ministrul se gindește la blocada Cubel. Fane, undeva la marginea privirii lui periferice, gesticulează. Ce noroc cu el, în lipsa lui ar fi trebuit să susțină conversația cu Fitcal, să aibă grijă de protocol. Ionescu, nerăbdător, zice :

„Vrem să facem din om inversul lui ! Toți cei prezenți sint absenți !". Iulia nu mai poate de bucurie, îl incurajează, și Fane țopăie grijuliu în jurul lui Pirvu, rămas inert în fotoliul de sub lampadar. Îi cere răstit invitatului emisiunii să nu mai stea cu bărbia în piept. „Priveste spre cameră ! Telespectatorul vrea să-ți măsoare uitătura. Poziția asta picior peste picior face o impresie proastă spălătoresei, plătitorului în rate al mobilei, dumezeirii, nouă tuturor și restanțierului la chirie, mă Vaska, și prostului care miine-n zori se va năpusti încă dormind la poarta uzinei, cu vagonul ăla ce pute a varză și găinați, a peste putred, a săpun de rufe, a întreg orașul. Spune-ne, cînd o să fie bine ?! Încă o săptămînă uită de necazuri. Îți va mulțumi că ai grijă de suflățul lui de care nu se ocupă nimeni !".

Lucrătorul Fane Ionescu și-a luat treaba în serios. Apucă fălcile lui Pirvu ca un fotograf și le mută de colo colo pînă găsește poza unui afiș electoral. Multumit, se dă cițiva pași înapoi, face un mic gest de scamator :

„Revoluția din octombrie avea de rezolvat probleme mari, avea chiar propriile ei probleme. E un curent înfiorător, ar fi cazul să mai închidem din uși. Sufăr cu urechea și rămîneți fără spiker".

Reportera rămîne mută. Îl admiră sincer pe Fane. Nebunu are chipul ei cînd e inspirată. O imită perfect. Frenezia, ochiadele, mimica, terțipurile sint ale ei. Pirvu rămîne în expectativă, Fane nu-l jignește deloc, o prietenie veche îi leagă și nu-i va despărți nimic. Nevestele nu se amuză de micul spectacol înscenat din fleacuri.

„Nu v-am chemat, tovarășe ministru, în studio ca să ne răspundeți ci ca să vă întrebăm. Dragi telespectatori care ați făcut prostia să deschideți aparatele la această oră, vă rugăm să le închideți. Ce va urma este un program prost, mizerabil, o porcărie. Dar n-am avut cu ce umple o jumătate de oră. Aveți sub ochii voștri urduroși și apatici un ministru, adică un grangur, oameni bun! Vomitați, birfiți, siliți, cu luare aminte. Nu ne jennăm să fim sinceri, chiar și între paranteze. Să luăm dar loc, nu sintem liberi, ci ținuiți, vrăjiți de magia acestui om. Ce ascunde el ? Avem multe să ne spunem, unele chiar de la obraz, căci specia umană va trece pe fotosinteză cînd vom ajunge-n comunism. Va fi o măsură administrativă care va instaura fericirea personală a fiecăruia. Rămîneți în rînduri. Evenimentele din Carabe nu ne îngăduie să fim indisciplinați. Am ajuns din niște biete maimuțe uitate de Dumnezeu, adevărați oameni de nădejde, constructori ai unei lumi noi. Pe parcurs ne-am altoit, am parcurs beletristică și sindicatu' își asumă greșelile sale de neiertat, dar pentru cită vreme ? Pentru că, dragi telespectatori, nu trebuie să așteptăm daruri de la natură. De acord este și înaltul oaspete al emisiunii noastre. Îi mulțumim fierbinte. Ne punem mari speranțe în dumneavoastră, înțelegeți păsurile celor din popor. Vă văd cu părul alb pe la tîmple, desigur din cauza grijilor, nopților nedormite, cînd ați stat de veghe lîngă marile obiective industriale ale patriei iubite. Să nu fim obsceni, dînd cifre statistice. În acest ceas dificil al vieții pămîntești, pentru că am invitat la dialog harnicii lucrători din uzine și de pe ogoare, din școli și laboratoare, mindri, harnici gospodari, ai viitorului făurari ! Uraaaa ! Oaspetele nostru dă semne de oboseală și nervozitate ? Să-i iminîm o batistă să-și șteargă începutul de chelie, gușulița rozachie ce se revarsă peste gulerul imaculat. Disciplina este liber consimțită, sinceritatea este un fapt grav, cu consecințe incalculabile pentru echilibrul mondial. Nu vă scoateți proteza d-le ministru, chiar dacă nu purtați ! Nu veți reuși să ne înduioșați cu terțipuri revizioniste. Metodele dumneavoastră de a duce lupta de clasă s-au învechit, aparțin trecutului. Repet : puneți-vă proteza, că din carafă bea apă numai prezidiul ! Totul se măturisește tovarășilor, în autobiografie. Am încercat să te lămurim o mule. Timpul n-are milă, ne apropiem de finalul emisiunii. Toți ne ducem acolo ! Te vom aduce la înțelegerea gravității situației cu vorbe dulci, care te vor ducea mult mai tare decît loviturile administrate de M.A.I. !"

Vorbitorul cere permisiunea să iasă un minut afară, vrea pipi, intrerupem transmisia din motive tehnice. Speră că v-ați distrat bine pe seama lui. Clovneria n-a murit. Întrebă unde-i closetul în labirintul ăsta. Ministrul se dezmeticește, nu dormea atît de profund dumealui și sare supărat :

„Asta sint eu ? Îmi strică emisiunea. V-am cerut să-mi aduceți indivizi cu rinichii sănătoși și cu nervii normali !" Reportera aplaudă ca la Stan Laurel (Fane) și Oliver Hardy (Vaska). Lucrătorul este un om extraordinar, îl lubește pentru că a făcut-o să simtă absurdul vieții ei, peticeala de fraze, clișeele, gesturile, felul cum își plimbă fundul în studio, ifosele de muierușcă dragălașă, pauzele de suspans. La un telefon al lui numai, va lăsa

totul și se va repezi să-l asculte. Îi propune să apară într-o proximă emisiune, tema : lucrătorul zilelor noastre. Fane face o tumbă, o reverență și se trîntește obosit în fotoliu.

„Ai vrea dumneata să prinzi un tip cu stăful meu. Mulțumește-te cu mai puțin. Pirvu îți stă la dispoziție".

„Cît să fie ceasul, la 23.00 am spațiu în TV, sper să prind un taxi, nu umblu noaptea singură, mi-e frică !" Maria îi cere s-aștepte pînă se întoarce Tașa de la film, Luca, logodnicul ei, are un wart-burg.

Maria o admiră pe reporteră. Egala soțului meu în orice împrejurare. Ei scamnă, le place să domine, au nevoie de iubire, vor să fie adulți. Îi spune reporterii „de ce cînd arătați o țesătură, înlocuiți zgomotul infernal al războaielor, cu muzică ?...." Iulia își muscă buzele, înduioșată (pe dracu !) de privilegiul acestui cuplu fericit.

„Desigur, se fășonează realitatea, mici retușuri strict necesare. E o treabă istovitoare. Să imaginezi ceva și apoi să concretizezi, cu amănunte. S-o faci naturală, firească... Nu ca planificatorii și ideologii. Ca Dumnezeu ! Să faci lumea în șase zile, cerurile și pămîntul, să faci lumină și să vezi că e bună, să desparti lumina de întuneric, să desparti apele de uscat, să întinzi oceanele, să acoperi totul cu verdeață, să întinzi un soare pe cer, să populezi lumea asta fictivă cu viețuitoare, păsări, fiare, tîrîtoare, pești. Și apoi omul... Este chiar o creație Uite, mă duc undeva și găsesc că șantierul despre care am citit în ziar că a încheiat lucrările nu există. Abia cîteva barăci, și unii care fac măsurători. O zi pierdută ! Nu filmez, mă întorc în studio. Uit, îmi imaginez cum ar trebui să fie în realitate viața prin jocurile alea. Fac un scenariu, pun imaginația în funcțiune și creez ce-mi trebuie. De pildă, am nevoie de un institut de cercetări pentru o emisiune de știință. Adun cîteva tipuri cercetători, activiști etc. Le explic despre ce e vorba, și institutul e gata, cu descoperiri extraordinare care durează cît emisiunea. Nimeni să nu se mire de procedeu. E normal. Plusăm, anticîpăm, prevedem, lucrăm în utopie nestîngerhiți. Realitatea ? Doar un script. Libertatea este fără limite. Am avut bucuria să găsesc ceea ce am imaginat în studio, trucid fotografiile vechi, simulind interviuri, folosind în loc de viitorul verbelor, prezentul. Fabrica de confecții din orașul T. pe care eu o dădusem inaugurată încă din '59, a apărut anul trecut. Din păcate n-am mai putut s-o filmez, la mine ea lucra de mult. Am primit mulțumiri de la localnici, 4000 locuri de muncă e ceva !"

FANE lese din muțenie, sistie admirativ. Iulia l-a depășit. Ce-a bolborosit el pe seama lui Vasea Pirvu erau nimicuri. „Ha, ha, ești o vrăjitoare. Asta ești, o vrăjitoare ! Din prima clipă te-am mirat. Poți să faci să dispară orice, este ?!.. și să apară ! Ce tipuri grozavi lucrează-n propagandă, Vaska. M-ai dat gata ! Cu frenezia asta nu-i de mirare că n-avem trecut și prezent. Este că deja ai măsurat, cîntărit, împărțit recolta de griu din '68 ? Ai dat deja metrul în folosință, ai descoperit leacul cancerului în emisiunea ta, ai schimbat guvernul, ai împăcat estu' cu vestu' !.."

„Domnule, trebuie să trăiesc, am demnitatea mea. Tot om rămîn !"

„Că n-ai vrea să fii inger sau dracu' m'pieșit. Exact asta lipsește ! Rămîne rușinea". „În meseria asta, cine n-are nervii tari pier". „D'asta ești atît de veselă. Ai motive. Te distrezi grozav pe seama noastră. Pfiu, ce risete trebuie să se audă la voi acolo !..". „Nu trăim cum vrem. Trăim cum putem, cum ne fac alții viața. Ce-i atît de complicat ?!..". „Chiar ?". „Orele de transmisie sint puține și trebuie prins esențialul : Arințul acestei epoci. După '70, cînd vor funcționa non-stop șase programe color, perioada asta o să fie considerată romantică, artizanală, aventuroasă. O vom evoca nostalgic. Cei care vor supraviețui, bineînțeles. Eu una nu sper să scap !". „Și ce emisiuni o să mai faci, mis Fitcal, dacă sistemul, comunismul, va ajunge la parametrii proiectați ? cînd vom trăi ca-n rai ? Fără contradicții, fără să așteptăm un ceas soșirea popoului autobuz, fără să ne minunăm că e cald în locuințe, că nu ne persecută nimeni... Greutățile astea nu-s cumva veșnice ? E chiar sarmul vieții noastre de zi cu zi. Ce emisiuni ai să mai faci ?!.. Dumnezeu profită de mizerie, de nepăsarea oamenilor, de frică". „Păi... păi... cine știe. Tovarășul ministru știe cum va arăta miinele ăsta. Eu sint plătită, banii propagandei îi dă partidul. Ficțiunile, gogorile intră în pret. Cred că o să mă ocup de aprovizionarea cu legume timpurii, voi intervieva asociații de locatari, voi vizita grădinițe. Prin '70 se va lucra numai la detalii. Comunismul, cum scria Hrusciiov, se va întinde pe întreaga planetă, capitalismul va fi un capitol încheiat. Vom fi numai între noi". „Atunci să vezi plictiseală !"

„D-le Ionescu, vom da pe post toate televiziunile din anii '60. Vor fi proaspete și credibile, informate, la zi. Dacă acum știrile sint false și festive, nese-rioase, rodul unor minți prea frenetice, miine vor fi cit se poate de adevărate. Mass-media poate improviza o realitate pentru uzul maselor. Se poate concepe un eveniment dacă el nu s-a produs aveau. A trece ceva sub tăcere mi se pare prea simplu. Esențial mi se pare să imprim în studio o muzică din al XVIII-lea ne-

scrisă, sau să transmit azi în direct finalul Cupei Angliei care se va juca peste o lună sau să organizez pentru abonatii TV inaugurarea unui baraj gigant de unde milioane de oameni oropsiți vor primi apă și curent electric sau să lansez la apă un cargou care nu a apărut încă pe planșele proiectanților. Pentru așa ceva e suficient să aduc cîteva pionieri, să isprăvesc macheta navei, Ispas o va filma așa incît zici că e adevărată. Mixez cu niște secvențe de multime aplaudînd pe chei, luate din arhivă și lată, hocus-pocus, un nou succes al industriei navale românești".

„Ești o persoană fascinantă, exclamă Fane cucerit. Ai cîștigat, Pirvu e al dumitale, eu mă retrag".

„Ți-am propus să-mi ții locul. Stimată Fitcal, ți-l dăruiesc pe vechiul meu prieten. Are sarm, vorbește bine, spumos chiar, are prezență de spirit, este un element devotat clasei muncitoare. Cred că ai nevoie de unul ca el. Nu-l lipsește nimic. Ia-l în grija dumitale !"

„Nu ai înțeles, Vasea. El îi trebuie un ministru, nu un om. Te descurci în criza asta ?.. i se adresează.

„Este o cerere de evenimente extraordinare. Victoriile întăresc moralul, cu moralul stăm mai prost. Dar producem zilnic știri. Este o nouă lume, totul se schimbă cu repeziune. Masinismul pleare. Depindem de ce citim și auzim, de ce vedem ! Ne întorcem la simțuri, după secole de rationalism. Lumea veche, plină de concepte și abstracții, dispare. Puterea o va cîștiga cine se va mișca corect în zona asta periculoasă a simțurilor. Cine le va manipula mai precis și fără prejudecăți !"

ÎN HOL se aud zgomote, s-a întors Tașa cu curtezanul ei. Șușotesc infrigurati. Luca acceptă repede să conducă reporteră la televiziune. Fitcal promite să revină cu un telefon. Se ducea să monteze filmulețul cu profesorul S., trece pe rețea peste o săptămînă.

Casa a rămas goală Tașa nu i-a lăsat pe Iulia și Luca singuri. Să vă întorceți repede, le spune Maria. Casa a rămas goală. Fără reporteră zăpăcă, frenezia lui Fane scădea, cu Pirvu se știe prea demult. Casa a rămas goală. „E cam tirziu, miine te trezești la cinci, hai" îi arată ceasul nevasta, Tanța, lui Fane.

„Ce să vă dau ? — întrebă Pirvu, — de despărțire, nu ne-am văzut de atîta vreme. Niște fleacuri pentru copii ?!..". Deschide un dulăpior încărcat cu mărurișuri pregătite pentru asemenea ocazii, țigări străine, brichete, baticuri etc., trage de sertare. „O sticlă de votcă ?.. Ce te-ai crispat așa, mă, Fane ? Îmi face mie plăcere să vă dăruiesc ceva, ești cel mai vechi prieten al meu. Uite, niște jucării teleghidate pentru ai tăi. Ce zici ?!..". Tanța s-a schimbat la față, Fane la fel.

„Mă, tu ne lei drept sărăntoci ?"

„Nu-mi trebuie nimic !" Pirvu se cam înfurie trăgînd de incuitorile defecte. Îi arată un Kremlin în miniatură, cu ceas.

— Dă o răma exactă ! Îi aprinde luminițe.

— Nu, mulțumesc, ți-am spus ! Pirvu suride rece,

— Poate un tren electric, m-a costat o

avere ! În sfîrșit, am găsit ceva, patine pe rotile, n-ai văzut așa ceva la București. La Amsterdam am văzut mii de copii alergînd pe trotuare. Ia-le, am două perechi, fă-le o bucurie puștilor tăi ! Fane n-a mai văzut drăcovenia. Să le facă Vaska o demonstrație, e-n stare ?

Pirvu, bucuros că a găsit ceva pe placul prietenului, se trîntește pe parchet, prinde cheuturile de pantofi, laudă sistemul de înșurubare, treabă burgheză, serioasă, mama lor de capitaliști ! Gîfîie, operația îl obosește. Se ridică, sprijinit de brațul lui Fane, se reazemă de perete, răsufală greu. Hai ! Această vîietate are nevoie de curaj ca să se desprindă de perete și să se avînte în uriașa sufragerie. Îl trag de mîini, îl duc. Alunecă greoi. Îi e frică, fălcile i se încheiează, Fane îl duce încet. Ploaia lovește acoperișul, trîntește obloanele, zăngăne pe ferestre. Nimeni nu-și pierde calmul, observă încordați cum alunecă ministrul de-a lungul pereților. Maria dibuie un disc și-l pune la pick-up, concert de valsuri executate de fanfare. Becurile pilpile din cauza furtunii de afară. Pirvu a căpătat destulă experiență, îi cere lui Fane să-l lase singur. Să nu cazi, ai grijă ! Pirvu face un pas la marginea mesei lungi de stejar, răsufală greu, acoperă cu privirea distanța care-l separă de ceilalți. Prudent, alege din ochi un refugiu unde s-ar putea odihni doar cît să-i revină pulsul, să zîmbească Ioneștilor. Sint îngrijorați, dar și înveseliți. Se miră de energia lui, toată seara dormitase : Fane și reporteră își împărtășiseră rolurile de prim-plan. El se mulțumise să chicotească uitat într-un colț. Porneste, ridică brațele, pășește pe rotile.

„Vedeți, nu mă țin de nimic !" Plutește, alunecă ușor prin încăpere. Fane o cucerit.

„Ești grozav !" și bate din palme fericit, în cadencele marșului lui Radetzky. Femeile se țin de mîini rezemîndu-și capetele înduioșate una de cealaltă. Se copilăresc.

„Uite, mă învîrt, am reușit, am reușit. Te îndoi ai de mine Fane !" Dă un ocol mesei, ajunge pînă la perete, abia îl atinge, își ia avînt, imbujează. Încearcă și pirueta promisă. Tuturor îi se taie respirația. Fanfara între două piese își acordă instrumentele. Cine-și imaginea o sută kilograme zburînd pe niște patine cu rotile cu atîta grație și precizie.

„Bis !" face Fane. Ministrul ia viteză, șterge pereții, face semne cu mîinile, hopla, se trage de bretele, ridică un picior, se ține de pulpanele hainei.

O seară reușită.

Pirvu scapă doar cu o mică vinătaie. În cădere a încercat să apuce clanța. Cade în ușă, dar nu simte nici o durere, anesteziat. Aproape că nu-i mai vine să se despartă de patine. A găsit o plăcere nebănuită. Le scoate cu regret și le oferă. Fane le înșfacă bucurios. Intră Tașa, în vreme ce ta-su se ridică de jos. Așa se sfîrșiseră minunatele ceasuri petrecute împreună. Îi conduc în curte, afară. Fane se mai năpustește cu cîteva sarcasme asupra ministrului, prietenul lui. Plouă rece. Seară. Siluetele lor negre depărtîndu-se pe strada din cartierul rezidențial. Pirvu și Maria se întorc în vilă. Nimic nu le tulbură fericirea.

Alexandru Repan — 50

■ Mă incumet în încercarea de a spune „La mulți ani, Alexandru Repan!”, fără să vorbesc despre mine. Lumina ce a coborât peste noi intrând întreagă și nestingherită în fiecare ne-a spălat de pete și ne-a îngrosat umbrele. Fie ca această lumină să-ți vegheze sănătatea, drumul și viciile celor dragi. Din atâtea vorbe ce ai rostit pe scenă, nădușind alitea rinduri de haine prefăcute, lămuriste mai departe „spectatorii” cit de greu e să vorbești româneste.

Prin sufletul și gura ta fiul ne-a grăit despre Crai. Mulțumim Alexandru Repan, a fost un Crăciun fericit! Așteptăm din gura ta vorbele tatălui: „Bravos, națiune! Halal să-ți fie!”, căci vine Paștele. Bucuria și tristețea chinului să-ți stea alături cumpănind nu în ispită disprețului. Mai sunt atâtea roluri de făcut! Să dea Dumnezeu să le faci pe toate! Uite-așa, să crape inimicii! Putere și răbdare îți dorim!

Teatrul românesc, prin chinuitoare prefaceri și încăpăținate incremeniri, e gata la orice. Fiind un actor al acestui teatru trebuie să trăiești mult (și bine!) ca să pui umărul, mai ales acum, la tot ce-o fi nevoie. Ești în floarea vârstei și fie ca această floare să rămână vesnic deschisă, încălzită de zorile proaspetei democrații! Avem nevoie de sarcasmul dezamăgirilor tale pentru a ne întări exaltările. Neobosit în necredință cred-ne pe noi, cei care ne folosim unii pe alții. Îți dorim, cu mare drag, să ne crezi!

E lung drumul Damascului. La mulți ani, Alexandru Repan!

Alexandru Dabija

Uniunea Teatrală Română

■ Adunarea generală a actorilor, regizorilor, scenografilor, criticilor din țară, ce a avut loc la București, a hotărât înființarea **Uniunii Teatrale Române (UNITER)**.

A fost ales, prin vot secret, Consiliul de conducere a Uniunii, alcătuit din actorii: George Constantin, Mircea Diaconu, Tudor Gheorghe (Craiova), Stefan Iordache, Ion Haiduc (Timisoara), Victor Rebengiuc, Emil Hossu, Tamara Bucur, Corneliu Popescu (Tg. Mures), Dorcel Visan (Cluj-Napoca), Claudiu Bleont, Gina Patrichi, Ion Caramitru; regizorii: Cătălina Buzoianu, Dan Micu, Valeriu Moisescu, Silviu Purcărete, Tompa Gabor (Tg. Mures), Alexandru Darie, Sanda Manu; scenograful: Dan Jituanu, Paul Bortnovski, Vittorio Holtier, Mihai Mădărescu; criticii și teatrologii Victor Ernest Mășek, Valentin Silvestru, Victor Parhon, Florica Ichim, Marian Popescu, Ion Cocora, Mircea Ghițulescu.

Consiliul a ales, din rindul membrilor săi, următorul Birou: Ion Caramitru (președinte), Mircea Diaconu, Marian Popescu (vicepreședinti), Dan Micu, Alexandru Darie, Claudiu Bleont, Florica Ichim, Silviu Purcărete, Ion Haiduc (secretari).

Ca la premieră

■ S-a reluat, la Teatrul „Bulandra”, admirabila operă scenică **Hamlet** de Shakespeare. Regizorul Alexandru Tocilescu sosit din R. F. Germania, și-a revăzut spectacolul — la care sala era arhiplină — și ne-a declarat: „Mi-am regăsit iubita (reprezentarea, evident) puțin îmbătrânită, dar la fel de adorată. Cei care așteptau întâlnirea cu ea se înghețau în picioare s-o vadă și ea li s-a dăruit din nou — mai cu un geamăt, mai cu un oftat, dar sper că toată lumea a fost mulțumită. Poate că o voi ajuta să reintinerască. Cu drag, pe curind!”

Dramaturgia față-n față cu critica literară

IMI pot imagina oare un profesor de matematici care, la capitolul geometriei plane, bunăoară, s-ar ocupa de triunghiuri, dreptunghiuri și sfere, ocolind însă în mod deliberat trapezul, fiindcă, să zicem, figura e mai puțin perfectă? Da, răspund, îmi pot imagina; în situația în care, firește, ar exista și profesori specializați în trapeze. Seamănă aceasta cu poziția criticii literare față de literatura dramatică? Seamănă. Căci, iată, critica literară din ultimele decenii se ocupă constant de poezie, de proză, de eseistică, lăsând dramaturgia (contemporană, se-nțelege) în seama aproape exclusivă a criticii de teatru, care ar fi deci un fel de trapezologie. (Cele citeva excepții prin care dramaturgia a răzbătut în cimpul de interes al criticii literare sînt atât de puține încît nu schimbă situația.) Explicația? Fiind destinată reprezentării în spectacol, literatura dramatică este în acest fel — și criticii au, se pare, dreptate — un gen imperfect, altfel spus, **neteterminat**. De la **neteterminat** la **neisprăvit** sinonimia oferă o mică deosebire lexicală, dar adaugă o importantă deosebire semantică. Ceea ce a dat suficiente motive unor critici literari să substantivizeze adjectivul, acceptînd ușor sensul derivat depreciativ și ideea că dramaturgia ar fi un fel de neisprăvită a literaturii. Să fim înțeleși: nimeni n-a rostit (sau, doamne ferește, scris) cuvîntul ca atare, dar în unele texte critice ideea s-a insinuat transparent, după care a fost preluată confortabil prin simplă contaminare. Dacă nu e de-a dreptul ignorată, literatura dramatică e situată invariabil într-un strat subaltern și perpetuu deficitar, într-o zonă subdezvoltată a sferei literare. Există așadar un moment al litericii, există un moment al prozei, există un moment al criticii. Momentul dramaturgiei nu a existat și nu poate exista, fiindcă literatura dramatică — e de la sine înțeles — se găsește genetic pe ultimul plan al evoluției literare și nu are cum să-și învingă handicapul. Aceasta ar fi, în mare, poziția criticii literare. Cit despre critica de teatru, aflată într-o ipostază consolatoare și, în același timp, orgolioasă, ea simte nevoia din cînd în cînd să-și supraliciteze obiectul și practică nu o dată aprecierile „en gros”, nivelînd mediile, producînd enumerări prea atotcuprinzătoare, exaltînd valori cuprinse în realitate între limite normale și oferînd uneori bonificații generoase mediocrității (ceea ce, la drept vorbind, i se mai întîmplă și criticii literare, din, presupun, alte motive).

Pe ce se întemeiază refuzul criticii literare de a lua în seamă, altfel decît arareori și în treacă, dramaturgia? Mai întii, cred, pe convingerea, am mai spus-o, că dramaturgia este un fapt artistic neîmplinit în absența reprezentării scenice. În cazul acesta, mă veți întreba, ce anume îl împiedică pe critic să meargă la teatru și să scrie despre faptul artistic **împlinit**? Ceva îl împiedică: fixarea în ideea că actul critic este un reflex intelectual al expresiei literare, deci al cuvîntului scris. Dar, se va pune iar întrebarea, de ce nu apare același criteriu segregational în comentarea unor autori clasici (Caragiale, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, ca să luăm citeva exemple) și numai din spațiul literaturii noastre? Bine, se va răspunde, dar aici critica interferează istoria literară. La aceasta nu mai avem replică, decît cu iminentul risc de a ne abate pe drumuri înfundate. Dacă nu avem replică, avem în schimb exemple: cel mai recent (din păcate!) este Tudor Vianu, care nu a ezitat să fină o cronică teatrală; asta după ce Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, G. Ibrăileanu, Eugen Lovinescu făcuseră aceeași „erezie”.

Ar putea să existe și un alt temel al eschivei. Criticul modern, asaltat de informații, scufundat în cărți, nu are timp și dispoziție să meargă la teatru cu tenacitatea și răbdarea cu care urmărește aparițiile editoriale și publicistice. Iar dacă merge, preferă s-o facă în calitate de spectator liber, despoșat de obligația profesională, vrînd-nevrînd crispantă, de a comenta în scris. Se știe însă că în ultimii ani teatrul, jucat sau nu, a început să fie tipărit în reviste și în volume (Editura Eminescu are două colecții de teatru, iar Editura Cartea Românească publică la rîndul său o colecție de teatru), prin urmare există o condiție a cuvîntului scris, tipărit. Este adevărat că lectura teatrului pare a fi mai dificilă, dacă nu chiar fastidioasă, dat fiind efortul de fantezie ale cititorului într-o completarea imaginii, spre a obține un **spectacol imaginat**. (Cînd este vorba de lectură, și eu prefer — comoditate? — proza, poezia sau eseul critic dramaturgic, aceasta din urmă fiindu-mi incomparabil mai simpatice în ipostaza ei scenică.) Se vede însă că aceste obstacole (deloc neglijabile, dar nici de netrecut) nu sînt și singurele. Un tînăr critic literar rezumă „cam așa” (vorbele lui) „starea particulară a genului”: „Teatrul românesc postbelic înregistrează citiva autori foarte buni și alți citiva respectabili, însă pe un fond caracterizat (în comparație cu celelalte branșe literare) prin subțirime cantitativă și subțirime calitativă; sînt — cu alte cuvinte — va-

lori puține și deja cernute, încît a analiza dramaturgia de azi înseamnă a inventaria o materie dinainte clasată”. (Ion Bogdan Lefter, în revista „Dialog” a Universității din Iași, nr. 129—130, martie 1989).

Admițînd ideea că fondul dramaturgiei postbelice se caracterizează prin subțirime cantitativă (posibil!) și subțirime calitativă (chestiune care necesită, oricum, o discuție), de ce critica literară îl evită pe cei citiva autori foarte buni și pe cei alți citiva respectabili, analizînd temeinic — să zicem — poezia, proza, eseistica lui Marin Sorescu și ocupîndu-se tangențial (sau nici atît) de dramaturgia aceluiași? Se poate ca dramaturgia lui Sorescu să fie mai puțin semnificativă și mai puțin reprezentativă în creația lui. Dar acest lucru, dacă e adevărat, nu trebuie marcat prin tăcere. Tînărul critic citat mai furnizează o explicație, valabilă în orice caz pentru lipsa de interes față de dramaturgie manifestată de colegii săi de generație: „În prelungirea acestei probleme se află una geamănă, legată de continuitatea actuală a genului: realitatea este că nu avem în această clipă o dramaturgie «nouă», «tînără», consangvină cu «optzecismul» din poezie și din proză, din eseistică și din critica literară...”. Observație perfect adevărată, din care înțelegem de ce criticii „optzeciști” nu se simt solidari cu autorii dramatici, în marea lor majoritate „șazeciști”, lipsa „noului” (și a „noilor”) fiind un motiv de indiferență față de dramaturgie, al criticii literare în general, preocupată, cum e și firește, de descoperirea unor experiențe noi și mai puțin de „inventarierea unei materii dinainte clasate”...

EXISTĂ în critica literară și puncte de vedere mai hotărîte și mai generale în legătură cu poziția inferioară (sau marginală) a dramaturgiei noastre față de poezie sau proză. Într-un articol din „Viața românească” (nr. 6 din 1988), criticul și profesorul universitar Mihai Zamfir este de părere că teatrul, spre deosebire de poezie, nu intră ca o componentă definitorie a specificului național românesc (ca, de altfel, nici a specificului național german sau portughez), cauza fiind, „probabil, o carență la capitolul coeziunii sociale, al solidarității la nivel de macrogrup”. Rămîne de văzut în ce măsură premisa ar fi adevărată (popoare „mai puțin apte pentru democrație în sens larg și, finalmente, opace la teatru”), dar concluzia „literatura dramatică se află la mare distanță” de poezie și proză) e precipitată, neconvîngătoare, ceea ce a produs (în „România literară” din 3 noiembrie 1988) o replică argumentată a criticului Marian Popescu.

Nu-mi suride să intru în fondul problemei, care nici nu face obiectul rîndurilor de față; important e faptul că există la criticii literari o inapetență (vădită și în alte referiri, trimiteri și paranteze) vizavi de literatura dramatică. Ar fi ușor să pui toate acestea în seama necunoașterii, superficialității sau comodității și să decreeți vinovăția globală, starea debitoare a criticii literare în raport cu dramaturgia, sancționînd culpa cu propoziții-cliseu de tipul: „critica literară rămîne datoare”, „critica literară nu s-a ocupat îndeajuns”, „critica are rolul de a”. Are sau nu rolul de a, critica literară — ne place ori nu — ocolește dramaturgia contemporană. Dar dacă această precauție (distanță) este îndreptățită? Nu cumva există anumite particularități ale scrisului teatral care îl fac mai puțin agreabil comentariului critic? Ar fi, mai întii, unele condiții de gen. Fiind, în general, exclus comentariul autorului, care, în proză, conduce, colorează și nuanțează cadrul, atmosfera, personajele, relațiile, desenul acestora apare în scrisul dramatic oarecum colțuros,

simplificat și, uneori, schematic. Nu mai vorbesc de faptul că, în timp ce în proza modernă autorul caută să micșoreze distanța față de personaj, devenind din ce în ce mai frecvent el însuși subiectul narațiunii și al analizei, dramaturgul nu-și poate apropia această viziune „dinăuntru”, el rămînd fatalmente, cel puțin ca mijloace tehnice, exterior lumii create, ca un fel de zeu cosmocrat care-și multiplică și își instrăinează eul. (Este încă o dată de înțeles de ce tinerii critici „optzeciști”, atașați infuzării autorului în operă, nu văd nici o atracție în această mereu „rece” dramaturgie, care însă, trebuie spus, nu e totuși străină experiențelor mai importante ale literaturii dramatice moderne de prin alte părți.) Reușind cu greu să evadeze din chingile aristotelice, și nu întotdeauna fără a-și pierde din teatralitate, dramaturgia nu izbuteste să se elibereze de propria sa condiție „obiectivă”. Asta în vreme ce poezia și proza, care n-au avut niciodată reguli „tehnice” (și, dacă au avut, ele n-au fost atît de riguroase), s-au adaptat firește și flexibil sensibilității și voinței autorilor, dar și modificărilor apărute în gustul și receptivitatea publicului. O altă condiție a literaturii destinate reprezentării (ar putea să pară surprinzătoare că o numesc **condiție**, cită vreme unii o consideră o **calitate** sau, depinde de unghiul privitorului, un **defect**) este **comercialitatea** (să nu ne speriem de termen, care, ce-i drept, s-ar putea să nu fie cel mai potrivit), condiție impusă de necesitatea reprezentării. Dacă poezia și proza sînt destinate lecturii **individuale**, care face abstracție de alte lecturi individuale, dramaturgia, în schimb, e destinată unei reprezentări (lecturi) **colective** și **simulane** în fața unui număr nedefinit, dar definibil, de individualități. Un spectacol de teatru nu este totuna cu un tiraj de carte sau de revistă. El trebuie să-i **reunească** pe spectatori, ceea ce presupune mijloace de seducție colectivă. Dacă o poezie (sau o nuvelă) poate avea, teoretic, un singur cititor, o sală de teatru cu un singur spectator este un nonsens. Fără îndoială că această condiție a comercialității, deși nu implică, în mod obligatoriu, o cădere din condiția artistică, e pasibilă de a deveni supărătoare pentru criticul literar, obișnuit să judece **individual** și **izolat** opera literară. Raportînd-o la poezie sau proză, el o socotește, pe drept, o condiție extraestetică.

În sfîrșit, dacă dramaturgia tipărită este, cum arătam la început, un **gen imperfect**, dramaturgia jucată este un **gen impur**, căci între textul scris și textul reprezentat apar inevitabile diferențe, datorate regizorului, actorilor și altor intermedii, dacă nu pur și simplu celor două moduri deosebite de comunicare. La toate acestea se adaugă un număr considerabil de piese slabe (nu mai mare, proporțional, decît numărul de poezii sau proze slabe, dar mai **vizibil**, date fiind „subțirimea cantitativă” și — reversul medaliei — **succesul** „subțirinei calitative”, intrucît gustul publicului e mai zgomotos afirmat aici decît în celelalte cazuri), concesile generoase și imixtiunile apofonezice făcute de instituțiile teatrale și neteatrale și, poate, diverse alte cauze mai mult sau mai puțin oculte.

Este motivată, așadar, eschiva criticii literare de la judecarea dramaturgiei? Este. Dar la fel de hotărît s-ar putea răspunde: nu este, intrucît criticii literari luptă pe alte fronturi cu dificultăți tot atît de mari. Pînă la ieșirea din dilemă, literatura dramatică rămîne în seama aproape exclusivă a criticii de teatru (specialiștii în trapeze!), care înfruntă eroic obstacolele insirate aici. Și multe altele încă.

Dumitru Solomon

Toma Caragiu (de la a cărui moarte năprasnică, la 4 martie 1977, s-au scurs 13 ani) în grădina casei sale de la Paris, într-un moment de vacanță.

Un intelectual căzut în Revoluție?

În numărul trecut al „României literare” sub un titlu tăios, domnul Andrei Pleșu, Ministru al Culturii, face câteva considerații pe marginea grevei foamei declarată de cinești între 14-17 februarie a.c.

Am citit cu conștiință această luare de poziție, căci luare de poziție pare a fi, deși nici acum nu o înțeleg prea bine. Domnia sa e pe poziția cui? Ce-l revoltă? Ministrul e ultragiătat de rebeliunea unui domeniului al fiefului său, ori ministrul a scos cavaleriște sabia în apărarea Primului-ministru? Nu înțeleg, iar violența atitudinii îmi pare fără rimă cu urbanitatea intelectualului Pleșu dinaintea ministeriatului. Oricum, nu numai violența transpare din articol, dar și ceva... obscur, greu de definit.

Dar, mai întâi, o declarație intimă: Domnule Andrei Pleșu, ați fost un om pe care l-am admirat. Am în față cartea dvs., *Minima moralia* și recitesc în dedicația pe care mi-ați adresat-o un gând atât de departe de îndoiala de acum „dacă cinematografia se recunoaște, sau nu, pe sine ca formă de cultură”. Cînd, datorită cărei nenorociri, domnule Ministru, ați gândit sub nivelul dvs., și care din cele două gânduri vă exprimă cu sinceritate? Am crezut la un moment dat că e vorba de un atac la persoană. Expunerea ideilor dvs. demarează aparent istoric, pentru a se cantona aproape exclusiv în jurul numelui meu, zgîrindu-l pe hirtie, lovindu-l și nu de puțin ori calmându-l cu finețe. Cu ce v-am lezat personal, d-le Pleșu, căci din lectură nu reiese?! Sau Ministrul e cel care anatemizează? În cazul acesta, totul prinde lumină, dar ar fi fost mai fericit să iese în lumină Ministrul Culturii și nu Andrei Pleșu...

Observând că ați elaborat articolul pe capitole: Fapte, Naivități, Incorectitudini, Tristete, mărturisesc că am fost tentat să vă păstrez zănelul în răspuns, gîndindu-mă că, poate, scrisorile noastre vor apare cîndva strînse într-un *Epistolar* vol. II. Două lucruri m-au împiedicat. Expozeul dvs. nu pare destinat posterității. Pare spontan, iar alunecarea de stil dinspre obiectivitate către diatribă nu se potrivește cu tonul și frontul tematic al scrisorilor din vol. I, pe de o parte, iar pe de altă parte, spre deosebire de dvs., eu nu vă pot discuta la capitolul numit Naivități. Nu aveți nimic din tipologia naivului. Deci, o să-mi amestec „tristetele” în toate cele ce vreau să le știți. Dar, ce destin, d-le Pleșu! Nu mi-aș fi imaginat niciodată, ca doi oameni care se prețuiesc, că va trebui să cadă Ceaușescu pentru a ne regăsi antagonici în deprimentă amărăciune a violențelor tipografice...

Si acum să revenim în impersonalul pieței publice unde m-ați chemat.

Presupun că dl. Ministru îl prețuiește pe Cloran. Cu toată considerația, vreau să-i reamintesc de un aforism al acestuia care afirmă că ar exista o infamie mai mare chiar decât minciuna. Este adevărul oferit pe jumătate...

Hai să vedem ce-i cu „autopropunerea”

Danieluc-Gulea-Pița... Ce odios sună! Cit-arivism! Imi imaginez masele revoltate în talazuri de muncitorii de la 23 August, minierii din Valea Jiului în Piața Victoriei, dezacordul spontan și telegramele de adeziune pentru ministere.

Dar dl. Ministru își amintește, desigur, că în acea zi de început de ianuarie, deci înainte de celebra zi de 12, nu erau numai cei trei în biroul domniei sale. Era tot Comitetul Provizoriu al Cineaștilor, iar dincolo de masă — domnia sa cu adjuții. Și după ce am fost îmbăbătați cu imaginea piramidelor cu fundul în sus și cu noțiuni de mecanica fluidelor (cu mult înainte de la fel de celebra emisiune TV, unde mi s-a părut că echipa ministerului are deja un repertoriu de protocol), am întrebat ce facem cu filmele revoluției. Ne-ați răspuns, d-le Ministru, că n-aveți oameni, că cei existenți nu se dau duși și abia așteptați propuneri din masă. Adică de la noi. V-am avertizat că acele case de filme continuă să bage în producție ceea ce știu ele de la Dulea că e bine... sau trebuie. Ce să facem? — ați întrebat. Stopați, am spus noi. Și producția? Producția, am răspuns iarăși, va reprezenta abia la toamnă, cînd filmele acelea vor fi gata, expresia culturală a noului regim... V-ați alarmat. Unde găsim oameni, ați întrebat. Toți fug de funcții. Atunci, dar numai atunci Comitetul Provizoriu din care făceam parte, a pronunțat numele noastre pentru a prelua tot provizoriul controlului caselor de filme, care cred că ați aflat și dvs. de cine erau conduse. Provizoriu, ca și responsabilitatea provizorie a conducerii A.C.I.N. pînă la alegeri. Noi eram intelectuali pe care dl. Ministru i-a rugat să nu fugă de funcții, să nu-l lase singur, cu care să pună cultura în marea ei și pe care acum, din penumbra biroului îi acoperă cu atîta oprobriu numai pentru că între timp au făcut și o grevă... Destul de moral! Mai mult, înflăcărat de idee, am trimis imediat un articol acestei reviste prin care, într-o sîntă naivitate a virstei adulte, chemam intelectualii să nu dezerteze din social și a nu se refugia în operă. Materialul n-a mai intrat în pagină, din alte rațiuni, dar redacția poate confirma, dacă cineva e curios. Dl. Ministru spune apoi că i s-a cerut abrogarea ordinului de numire a noilor directori. Nu i-a numit niciodată, iar cine i-a cerut aceasta, am fost tot noi. Ce tristete, d-le Pleșu...! V-ați plîns și la Televiziune că intelectualii se recuză funcțiilor de conducere. Unii au căzut în cursă; iată ce-au pățit.

Afirmatia că ar fi bine să se facă acum „ceva neutru, de rutină, un film despre revoluție de pildă” vă aparține integral, deși lansați suspiciunea unui citat. Dar nuanța insinuării...! Mai citiți o dată... Cum ați ajuns, Doamne, să cultivați calomnia?! Dacă trăia Ceaușescu, am fi fost arestați imediat. Cît trebuie să vă fi supărat greva noastră, ca să aruncați și dvs. cuvinte pentru care, imi pare rău, dar a trebuit să-i atrag atenția, foarte respectatului muzician la care vă refereați,

că a ajuns să se exprime ca un securist! D-le Pleșu, ce Dumnezeu... minime morală!

La fel și insinuarea că eu, Mircea Daneiuc i-am făcut cenzură lui Lucian Pintilie. Băgați de seamă, omul e sensibil, poate să moară de ris și o să purtați răspunderea acestei pierderi naționale! Opinia mea — opinie și nu acuză — solidară cu opinia operatorului filmului lui Pintilie, dl. Florin Mihăilescu, a fost că acest film e inoportun pieței imediat după revoluție, cînd teroristii, sau cum i-or fi chemind, încă mai trăgeau de pe case. Filmul a fost făcut sub Ceaușescu, cu intenția manifestă de a incita simțul național prin deriziune. Numai că oamenii ciștigaseră lingă morți o sensibilitate nouă față de acest simț național și cred și acum că n-ar fi suportat ironizarea tricolorului sau a lui *Deșteaptă-te române*. Am pretenția să știu mai bine ce înseamnă publicul într-o sală de cinema. Dacă operatorul acestui film și cu mine l-au cenzurat, ce înseamnă opiniile noastre în majoritatea din această sedință? De ce nu l-ați dat pe piață? Dați-l miine! Cine îl va vedea și va vedea ce se va întimpla, o să-și aducă aminte de ce am scris aici... Repet ce am spus și atunci: veți face mult rău regiunii Pintilie!

Domnul Ministru uită iarăși cele câteva cuvinte despre care spune că le-am schimbat la Ateneu. Acelea au fost: „Nu v-am dat eu autonomie?” Vă răspund printr-o paranteză. Aflu că în Franța, dl. Petre Roman a fost întrebat de un ziarist: „Cum e cu democrația în România? Există? Sigur că există, îi lăsăm să spună ce vor. Păi, atunci cum — exclama jurnalistul — cum e democrația dacă li lăsați dvs. să spună ce vor?” (!)

Nu, d-le Ministru, dvs. nu mi-ați dat nici autonomie, nici libertate. M-am născut liber și numai o parte din viața mea, o parte mare, e drept, mi-a fost furată ca libertate. Ca să nu se mai întimplă, iată, d-le Ministru, fac greva foamei, despre care spuneți că e la îndemînă. Cineva a întrebat de ce n-o faceți alături de noi, dacă ați concedat să ne desprindem de minister și ați văzut că „oculte lucruri se urzeau în taină”.

În continuare, domnul Ministru afirmă cu anume nostalgie cum că Tarkovski, „cînd voia să facă politică, făcea film”, și nu altfel! Nu știu ce cunoștințe are domnia sa despre fenomenul Tarkovski într-o zonă care după opinia domniei sale nu ține de cultural, dar vreau să-l reamintesc că cineastul la care se referă a fost constrins a declara exilul. Politic! E și aceasta o formă de protest politic, nu-l așa? Să nu ne mai rămînă decît asta?

În alt loc, dl. Ministru avertizează că „s-ar putea să urmeze demonstrații și greve” împotriva persoanei mele. Sint foarte onorat! De mult aștept să mă fotografiez lingă o lozincă pe care să scrie: JOS DANIELUC! Dar de ce nu încercați cu minerii? Sint încă în București. Sau pot veni imediat. Spontan și eficient.

Și, pentru că ați pomenit de Ateneu... E drept că am strigat: filmați, fotografiați tot! Dar cînd ați auzit asta, pentru că ați ieșit cu mult mai tirziu? Erați în spatele ușii? Nu vreau să pun prea multe întrebări, dar alți demnitari, mai importanți ca dvs., pe linie de stat, bineînțeles, au ieșit pe scara de serviciu, nu ne-au făcut onoare. Iar acele strigăte nu se rețineau nici la domniile lor, nici la dvs. Se refereau la soldații care ne-au băgat armele în piept. Eram încă, totuși, o parte a ministerului dvs., d-le Ministru. Cum ați răbdat asta din spatele ușii?

Pare că nu agreeți o parte din manifestanții care au participat la această „ego-latră manifestare revendicativă”. Nici mie, d-le Ministru, nu-mi place gongoris-mul adjunctului dvs. Coriolan Babeți, dar ce pot să fac? Dacă vă place dvs... Oamenii aceia, de valori culturale diferite, strigau tîcînd după libertate, atîta tot. Dar dvs. dezavuați, minimalizați însăși ideea de grevă a foamei, sub motivul că acum nu declanșează represalii, cu alte cuvinte, ar fi și la îndemîna dvs., dar fără o poliție adevărată, liberă, e un lucru banal. Nu știu dacă realizați că descurajați de fapt pe oricine care în țara asta ar mai îndrăzni să-și ceară drepturile în felul acesta.

Spunea cineva, d-le Ministru, că fiecare dintre noi tinde spre nivelul lui de incompetență, atunci cînd urcarea ierarhică descalifică eficiența reală. Ierap asta ca meditație. În orice caz, ați declarat Televiziunii că rămîneți pe postul acesta pentru a vă compromite. Cred că ați spus-o într-un ceas rău. N-ar fi trebuit în vecii vecilor să vă ridicați împotriva unei greve a culturii, pentru că om de cultură sînteți și dvs. Trebuia să fiți alături de ea. În Revoluție, unii au murit în stradă — cel mai frumos, alții cîzînd de pe scaune, alții urcîndu-se pe ele... Îndrăznesc să vă spun că dacă nu plecați mai curînd de acolo, intelectualul din dvs. riscă să moară, d-le Andrei Pleșu, pe care încă îl mai stimez și în fața veninului căruia întorc capul. V-o spun cu toată deferența, respectul și tragismul de care sint în stare. Sintem atît de puțini, d-le Pleșu — asta s-a spus și la Ateneu, așa trebuia s-o înțelegeți — sintem atît de puțini; n-avem dreptul să ne sfîșiem în presă, sau în piață. Înțelegeți, desigur, ce vreau să spun. Cîtă nefericire în neamul acesta!...

Mircea Daneiuc

NOTA REDACȚIEI

Publicăm textul de mai sus în virtutea dreptului la replică. Și, de fapt, n-am fi avut nevoie de această precizare — că respectăm dialogul, fie și acut — dacă în replica lui Mircea Daneiuc n-ar fi existat unele accente polemice regretabile, socotim noi, căci, vrînd-nevrînd, ele devin atac la persoană, ieșind din ceea ce reprezintă, în optica noastră, limitele luptei de idei.

Radio

După două luni

■ În ultimul număr (8) al publicației „Radioteleviziunea Română Liberă” ni se confirmă o impresie: în fluxul emisiunilor nu a intrat încă în granițe stabile, opinia publică fiind solicitată a-și spune cuvîntul: „Facem un apel de suflet către cei care țin la Radioteleviziune, precum și la cei care nu sint încă mulțumiți de programele noastre, să vină în întîmpinarea eforturilor noastre pentru îmbunătățirea programelor de radio și televiziune”. Ne grăbim să răspundem apelului.

■ Cu excepția reluărilor planificate zilnic în jurul orei 10 dimineața (cînd cea mai mare parte a oamenilor nu se află în preajma aparatelor de radio), a *Fonotecii* și a spectacolului de teatru de duminică seara, programul I nu anunță emisiuni culturale sau literare. Specializarea canalelor radiofonice este o experiență bine verificată dar manevrarea principului trebuie ferită de rigiditate și exclusivism.

■ Din sumarul radiofoniei literare începesc, apoi,

cu desăvîrsire emisiunile strict informative, pentru care pledăm încă din luna ianuarie, ca și cele de *Semnal editorial*, *Cronica*, *Calendar* și alte posibile soluții de reflectare promptă a actualității imediate. Așa cum revistele, ziarele și televiziunea au acreditat reporterii și comentatorii ai faptului cultural de ultimă oră, radioul nu poate pierde șansa de a-și afirma punctul de vedere, propunînd, repetăm, în limitele unor rubrici prioritare informative, un tablou viu, decît incitant, al noutăților din literatură, expoziții, săli de spectacol. Experiența redacției muzicale, ce găsește în această direcție formule radiofonice expresive, merită a fi luată în considerație. Este un tip de emisiuni care s-ar adăuga firesc celor de comentariu și analiză, singurele existente în momentul de față, acordîndu-le firescul răgaz să-și dezvolte demonstrațiile.

■ Revenînd la punctul de plecare, adică la revista editată de Radioteleviziune, constatăm că distanța (sau detașarea) de problemele directe ale in-

stituției se mențin. Cerce-tătorul de miine, care va răsfoli colecțiile, va găsi puține informații explicite asupra acestei clipe de innoire, în multe cazuri de metamorfoză, a concepției ce ghidează orarul general. Înțelegem că publicind poeme sau fragmente din studii de înaltă ținută aparute în ultima jumătate de veac, revista își afirmă o lăudabilă opțiune intelectuală dar, deopotrivă, vocea celor care aici și acum răspund de soarta emisiunilor radiofonice se cuvine să fie auzită într-un dialog ce este de interes național. A cunoaște intențiile, speranțele și neliniștile (profesionale) ale celor ce semnează rubricile zilei, a cunoaște programul de muncă al noului președinte al instituției (pe care, în paranteză fie spus, revista nu l-a prezentat, așa cum a procedat cu primul președinte desemnat în luna ianuarie), reprezintă o necesitate resimțită acut de marele public.

Antoaneta Tănăsescu

Flash-back

În așteptare

■ AM deschis programul Cinematecii pe februarie și martie, incredînt că voi găsi măcar acum titlurile la care speram cu câteva săptămîni în urmă. Azi ar fi fost încă și mai mare nevoie de ele: țara trece printr-o hărțuială gravă cu sine însăși, tulburările și vinovățiile trecutului ies la iveală. Oamenii care în primele zile ale revoluției își spuneau „frate” și se salutau cu semnul victoriei au ajuns să nu se mai recunoască. Lipsa de vocabular a libertății, faptul că două din generațiile mature au crescut în necredință și dictatură, faptul că libertatea ne-a surprins fără o minimă educație democratică au făcut ca dialogul să se transforme adesea în invectivă, iar consensul să degeneze în haos. Trăgeam nădejdea în discernămintul Cinematecii, cită vreme pe ecranele orașului continuă să ruleze cam aceleași filme din trecut (doar ici-colo, cite un film de artă), iar televiziunea ne propune pentru rezolvarea tuturor minilor siropuri dulci, indulcite încă de zim-bete fanate de crainică. Cinemateca era cea chemată să ne dea marile filme de învătătură și meditație, de analiză și autoscruțare, pentru că spectatorii ei sint departe de a fi săraci cu duhul și nu au nevoie de tranchilizante sociale. Era normal să așteptăm ca această vastă filmotecă să-și scoată în față cele mai nobile, mai frămîntate și mai înțelepte filme

despre suferință și democrație, despre politică și revoluție. De la ea speram *Omul de marmoră* și *Omul de fier*, *Z și Mărturisirea*, *Candidatul* și *Toți oamenii* președintelui. Conversația și în spatele ușilor închise, *I de la Icar* și *Acuzatul*, *Gluma* și *Lumină intimă*, *Ruga* și *Căința* — filme care să supună spectatorul aceluia catharsis necesar reîntrupării noastre ca ființe politice echilibrate. Nici vorbă de așa ceva. În schimb, am avut ocazia să întîlnim un ciclu întreg de filme coregrafice, de la *Regele arenei la Paradisul dragostei*, de la *Extraordinarul Joe la În lumea dansului*. N-avem nimic cu Busby Berkeley sau Gene Kelly, dar parcă ne-am simți mai apărați de indiferență, și totodată de intoleranță, de adormirea spiritului, și totodată de supraincălzirea lui, dacă în loc să ascultăm tăcîntul stepului am pătrunde, măcar prin citeva filme, și în universul ideilor. N-a fost posibilă alcătuirea unui ciclu de filme ale gîndirii și democrației? Atunci măcar în ciclul compus la cererea abonaților (unde a fost programat, de altfel, *Fra Diavolo*!), am fi putut nădăjdui la citeva. Dacă nu sintem luați în seamă în calitate de croniciari, să ni se permită să facem uz de acest drept de petiție măcar în calitate de simpli abonați...

Romulus Rusan

Mogîldeața

MOGÎLDEAȚA lui Pucă intrupează moartea subversiv al persoanei. Subversiunea pe care o pune la cale are natură cosmică, depășind cu mult surparea vreunei orinduirii politice. Și totuși pericolul pe care-l inspiră această stranie făptură îngrijorează mai cu seamă pe arhitecții arbitrarului de pretutindeni. E limpede că personajul este specializat în subminarea orinduirii universale, a regatului rezonabil al necesității și a tuturor determinismelor ce împiedică producerea miracolului. Principalii săi adversari împotriva cărora unelteste într-ascuns sînt: ineluctabilul, inexorabilul, ireductibilul, ireversibilul ș.a.m.d.

Forța lui stă în primul rînd în echivocul posturii, în statutul voit ambiguu la care consimte. (Nu fără oarecare jertfă!) Imaginea lui te întîmpină stîrnind din capul locului nedumerire. Veșmîntul negru prea scurt ca să ne convingă pînă la capăt că avem de-a face cu o sutană, un fel de clop înfundat pînă peste urechi cu aspectul unei gambete țărănești, lăsînd să se zărească o fizionomie pitită în spatele nasului, în fine picioarele uriașe, călcînd enorm prin cosmos, desculțe. Măscăriciul, călugărul, vagabondul, claunul, dizidentul, tilharul, anarhistul, fiecare în felul lui participă la identitatea prolixă a acestei arătări ce cutreieră în grabă lungul și latul paginii desenate.

Sînt sigur, și timpul va confirma negreșit intuiția mea, că acest personaj neobișnuit, care se încapățînează să deraieze de la traseu, o rază din puzderia infinită de raze solare, este unul din cele mai extraordinare personaje-emblemă desenate de un artist modern. Desenatorul care a închipuit această arătare — Florin Pucă — a fost prea original spre a putea fi recunoscut la timpul convenit. De-abia acum, eliberată parcă de pitorescul creatorului ei, mogîldeața își începe cariera universală.

Sorin Dumitrescu

PUCĂ

FLORIN Pucă era un corb cu aripi de păun. Pasărea aceea stranie din care cresc arbori și pe care ea-i poartă printre nori ca să-și moaie aripile în nescărmatele ploii. În el, suferința n-a avut somn niciodată, l-a ros, l-a chinuit, i-a ars trupul, dar nu i-a sfîșiat zîmbetul de uriaș care vine pe cărarea din livadă, beat de cîntecul noptatic al privighetorilor, scaldat în ierburi atîrnînd de rouă. Lucra în loc deschis, cel puțin în deceniul pe care l-am petrecut împreună la Mogoșoaia, ca să-i vinture barba adierile dinspre lac, culegînd cu penița din călimara de tuș linii de întineric compact pe care le amesteca, după un descîntec numai de el cunoscut, în albul de zăzadă al colii, ca să dea la iveală o plămuire vrăjită unde zeii cădeau în lumină, coroana unui copac poate chiar arborele vieții, spărgea ceruri de gheață ducînd spre inima pămîntului, răscolind ape vii și stoluri de lebede. În centrul soarelui gîndit de el a stat mereu o ramură, un cal, o intrare de biserică, un viorist fugit din taraful rusului Chagall, iar la te-

melia tuturor lumilor un chip de om — chipul lui Christos, din iubirea căruia toate răsar, se împletesc cu suferința, cu iubirea și cu speranța. Imaginația lui scinteietoare părea fără limite — oameni dormind în spațiu, diamante negre, arzînd ca ochi ai norocului, în pletele de regină ale femeii dorite și mereu aflată în depărtări, lupi țișnind dintre păsări scoțînd pui în zbor, îndrăgostiți făcînd cumpăna pe o scindură pusă și ea în cumpănă pe un ou, cap de împărat purtînd drept coroană oasele unui cap de balaur și el încoronat cu oase, un călăreț ostent, ridicînd palma în aer, cu degetele rășchirate: cel mare isprăvindu-se ca o luminare dublată de un cuțit, arătătorul ca o pasăre cu crucea-n cioc dar și ca un pom peste care trece-un pîlc de păsări, inelarul ca un șarpe cu limba despîcată dar și ca o nouă mîină din care atîrnă patru flori, iar degetul mic ca o ramură avînd în vîrf un cuib de vrăbii. Lume de coșmar și în același timp lume trăind în miresmele unor flori necunoscut, poate carnivore sau doar suferînd dezastre. Un artist desăvîrșit,

stăpîn peste grotescul indoliat al existenței, furat de lampa cu cîmbu a iertării celor din jur, o viziune melancolică, neotrăvită de egoism, căci Florin Pucă se imagina pe sine (vezi volumul **Aminții**, scos la Cartea Românească, împreună cu Mircea Ivănescu și Leonid Dimov) cu capul trecut prin cercul ca un laț de spînzurătoare al soarelui și cu trupul atîrnînd, sumă plătită luminii sau împlinirii, peste dealuri ondulînd din trupul unei păsări la fel de stranie ca un corb păun.

Artistul și-a prevăzut destinul tragic. În mătasea de negură a sutelor de desene rămase de la el (cîteva mii s-au pierdut probabil pentru totdeauna) aleargă neconținut după o diligență a himerelor două picioare fără trup.

Suflet de copil uriaș, trup fără umblet, Florin lunecă în eternitatea părăsită de fluturii livezilor, de pridvoare brîncovenști unde-l plăcea să lucreze, să cînte colinde, să bea vin.

Dumnezeu să-l odihnească.

Fănuș Neagu

Cu PASCAL BENTOIU despre

Adevărata valoare a muzicii românești

— De curînd, Adunarea Generală v-a ales președinte al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România — în la această formulare pentru că, într-adevăr, s-a imprimat un caracter profund democratic acestor alegeri ce au avut loc pe multiple planuri; a fost și este, s-ar putea spune, un model de aplicare a democrației...

— Trebuie să vă intrerup puțin: n-am fost ales de Adunarea Generală ci, prin vot secret și cu majoritatea cerută de două treimi, de Consiliul ales la rîndul său tot prin vot secret de către această Adunare. Consiliului îi revine — conform statutului — sarcina de a desemna dintre membrii săi, pe funcții și individual, ceea ce noi numim Secretariat, adică organul executiv: președinte, vice-președinte, secretari. Iar Consiliul însuși îndeplinește rolul unui corp legislativ.

— Cum s-a născut noul statut și care ar fi elementele de noutate pe care le cuprinde?

— Proiectul de statut s-a creat prin muncă intensă a două comisii, una mai restrînsă de 11 membri, cealaltă lărgită pînă la 31 membri, iar acest proiect a fost supus dezbaterii în Adunarea Generală, unde s-au propus și adoptat o se-

rie întreagă de modificări. Elemente de noutate? Dezideologizare, depolitizare, afirmarea libertății de opinie și de opțiuni artistice, afirmarea demnității regăsite a artei cu conținut religios, democratizare în sensul că toate instanțele decizionale sunt create prin vot secret de către colectivitate, dar că odată alese ele dispun de mecanismele corecte și eficiente pentru exercitarea misiunii lor, limitarea strictă a duratei existenței Consiliului ales, ca și a funcțiilor (un președinte nu poate deține această calitate decît 2x2 ani), reconfirmarea periodică a organismelor alese, deschiderea către lumea largă, și așa mai departe.

— În ultima vreme, se vehiculează ideea respingerii „în bloc” a muzicii românești ca fiind din principiu compromisă. Cum vedeți aportul efectiv al Uniunii Compozitorilor la repunerea în drepturi a adevăratei muzici românești, dar, mai ales, la educarea publicului meloman în acest sens?

— Nu voi înceta să afirm cu toată forța că muzicienii români (cei adevărați) nu numai că nu s-au compromis, dar au creat în ultimele decenii zeci și zeci de lucrări de mare valoare, dintre care mulțora nu aș ezita să le acord titlul de capodopere. Compromise sînt producțiile oportuniste și — în bună măsură — autorii lor, deși cred că talentul ca atare trebuie recuperat. U.C.M.R. își propune felurite căi de acțiune spre a crea în public receptivitatea pentru arta nouă

din întreaga lume; abia cînd așa ceva se va fi creat, vor înțelege melomanii adevărata valoare a producției muzicale românești. A detalia aceste căi ar cere — acum — prea mult timp.

— Uniunea Compozitorilor a preluat recent Editura Muzicală; ce credeți că ar trebui făcut ca publicațiile muzicale să devină competitive și de real interes pentru un public cit mai larg?

— Publicațiile muzicale cuprind și titluri foarte cerute; mă refer la lucrări de popularizare, la biografii ale unor compozitori sau interpreți celebri, la metode pentru diferite instrumente, și altele. Partitura unei simfonii însă nu are cum să devină „competitivă”, mai ales ținînd cont de faptul că nu se publică niciodată și stimele unei astfel de lucrări, ca și de împrejurarea că pînă acum legăturile noastre cu străinătatea au fost practic nule. Ceea ce trimite compozitorul însuși (limitat, reamintesc spre știința publicului, la un pachet pe trimestru la o unică adresă — absurditățile continuă!) și ceea ce dăruiește Uniunea unor eventuali vizitatori constituie singurul nostru export de partitură muzicală. Deocamdată. Dar și aici ar fi un roman de scris...

— Uniunea Compozitorilor va avea, se pare, două publicații — revista „Muzica” și un săptămînal „Actualitatea muzicală”; vor deveni oare de largă deschidere și circulație?

— Deocamdată nu avem unde tipări „Actualitatea muzicală”. Apar ziarele și revistele unor organizații mai mult ori mai puțin fantomatice, dar revista muzicii pentru întreaga țară nu are unde să fie tipărită. Personal, mă simt cuprins de obidă și aproape de rușine... Ce să mai discutăm în asemenea condiții despre circulație! Cît despre „Muzica”, ea va deveni, probabil, o publicație trimestrială de profil strict științific.

— Uniunea Compozitorilor va avea, în sfîrșit, un nou sediu pe măsură. Va deveni și un lăcaș ce va găzdui manifestări organizate de Uniune — mă gîndesc, eventual, la un fel de studio experimental pentru muzică de avangardă, la un studio de educație muzicală sau alte formule în acest sens.

— Dacă reușim să reparăm imobilul din Calea Victoriei, casa Enescu, atunci Uniunea va reveni de fapt în sediul ei firesc, acolo unde a funcționat 21 ani. Evident, ne gîndim la un studio electroacustic și la felurite forme de propagare a culturii muzicale; — cu observația că ideea de bază nu este aceea a unei Uniuni dispensatoare de bunuri și patron al conștiințelor, ci a unei libere asociații de oameni liberi, care să găsească în Uniunea lor condițiile unui soi de mecena multiform în stare a le permite desfășurarea completă a talentului lor, spre binele oamenilor și culturii acestor meleaguri.

Anca Florea

Cioran și „rezistența“

A fost plăcut surprins cînd am văzut, în *România literară*, nr. 5, de joi 1 februarie a.c., p. 21, un articol despre E. M. Cioran, intitulat *Lecturile rezistenței*, de Doina Uricariu, despre cel dintîi volum antologic din opera franceză a scriitorului, alcătuit și tradus de regrețul Modest Morariu. După ce l-am citit, plăcută surpriză s-a prefăcut însă în stupeoare și indignare, stare de spirit ce m-a determinat să scriu cele de mai jos, deoarece „n-am poftă de scris decît atunci cînd mă află într-o stare explozivă, în febră sau crispă, într-o stupeoare transformată în frenezie“, cum spune Cioran însuși (Eseuri, p. 281). Cer scuze că citez în românește, dar o poftesc pe autoare să citească și restul confesiunii, deși mie nu-mi mai folosește. Articolul Doinei Uricariu pornește și el, are și dînsa tot dreptul, tot de la un moment de indignare. Autoarea lui a fost scandalizată de apariția cu totul inoportună a antologiei Cioran în limba română. Doresc să lămuresc lucrurile deoarece eu însumi am avut cîntea să îngrijesc acest volum. E vorba de E. M. Cioran, Eseuri, antologie, traducere și cuvînt înaintă de Modest Morariu, Cartea Românească, 1988, lector subsemnatul, tehnoredactor Gh. Chiru, bun de tipar 6.09.1988, carte pe dactilograma căreia Modest Morariu și-a dat sufletul la propriu. Îmi cer scuze pentru dimensiunile intervenției mele, dar cazul are o relevanță mult mai amplă pentru întreaga activitate literară autentică din anii opresiunii, drept care nu cred că e de prisos să discutăm mai pe îndelete.

Scrie, așadar, Doina Uricariu: „În 1988 Cioran nu mai avea nevoie de fapt să fie tradus pentru intelectuali în românește, mai ales că traducerea presupunea o multiplă trunchiere. Era o diversivitate atunci să-l citești pe Cioran în traducere“, intrucît, rezumăm noi, nu era decît un număr printre altele („alte“ fiind traduceri din M. Eliade, Eugen Ionescu, N. N. Culiianu [sic!] — publicate „în almanahuri ori reviste cu circuit controlat“ — existau și fără?) din acel „spectacol regizat al așa-zisei deschideri culturale“. D. Uricariu are de părere („poate“) că „s-a încercat“, „să se acrediteze ideea unui act editorial «dizident» într-o politică editorială conformistă“. Și mai departe: „Mi s-a părut deci suspect acel Cioran tradus în românește, după cum mi s-a părut mai mult decît elocventă cenzurarea lui la nivelul unei recepții de specialitate“. Deocamdată atît. Ce o supără deci pe Doina Uricariu? Cel mai mult, evident, faptul că Cioran a fost tradus în românește, cînd de fapt intelectualii români (cîți, cum?), în frunte cu rezistența D. Uricariu, nici nu aveau nevoie de așa ceva, fiindcă ei stiau francezește și bibliotecile lor erau dolidora de cărțile lui Cioran în N.R.F. sau măcar de fotocopii și transcrieri de mină, cărți citite fără odihnă, zi și noapte, de toți cărturarii români, care, aidoma purtătoarelor lor de cuvînt, își întemeiau „rezistența“ la ororile comunismului pe textele neapărat franțuzești ale, asta o uită D. Uricariu, celui mai inconformist autor al veacului nostru, inconformist pînă și cu propriul lui inconformism. Dacă Doina Uricariu n-ar fi și ea editoare, aș fi trecut probabil cu indiferență peste atare izbucniri de aroganță și suficiență, de pretenții de reprezentativitate („eu sînt intelectuală, deci eu îi reprezint pe intelectuali“, s-ar zice că spune autoarea, deși, reamintim noi, apartenența la această hultă categorie trebuie dovedită prin capacitatea de „înțelegere“, capitol la care distinsa noastră preopinentă ne rămîne, după cum se va vedea, oarecum datoare...). Dar ca editoare ce este, înseamnă că Doina Uricariu ori nu a înțeles nimic din tot ce s-a petrecut cu noi în toți acești ani blestemați, ori a trăit izolată în autoadmirația față de propria sa „rezistență“, în bibliotecă sa, cîtindu-și de zor cărțile cioraniene, conspiciindu-le, transcriindu-le, consemnindu-și etapele rezistenței în „jurnale“ întinse pe mulți ani (cam farfuridiană enumerarea lor: „în caietul din 1988, în cele din '89 sau din '87, '86, '85, '84, '83 și așa mai departe“, adică, am continua noi, din '73, '63, '53, '43, '33 ețetera...), preferînd chiar să-și petreacă un întreg concediu la mare cu exerciții de copiere integrată a unor volume de Cioran, activitate, recunoaștem, oricum profitabilă oricui pentru fortificarea buclucei ortografii franceze, refuzîndu-și, dacă am înțeles bine (ceea ce ar fi privit-o în exclusivitate, dacă nu și-ar fi făcut publică opțiunea, cu atîta morgă), banala și savuroasă plăajă și scaldă, în beneficiul unor paroxistice experiențe de dezmarginire sau, cum se confesează dînsa mult mai subtil (și mai hilar, de ce să n-o spunem): „comentînd și eclipsînd astfel marea din pelsajul exterior cu marea lăuntrică, ce se zbućiuma, de astă dată tragic iar nu cosmic [sic!], necum decorativ precum Pontus Euxinus“... Judecînd așa, se poate spune că orice traducere e inutilă, deoarece îi ofensează pe cunoscătorii în original ai operelor tra-

duse, că orice antologie e o „multiplă trunchiere“ și, continuînd raționamentul, că, mai grav, toate cărțile, nu numai traducerile, publicate în anii dictaturii comuniste nu au fost decît praf în ochii cititorilor, simplă operație de diversivitate, contribuție derizorie la „acel spectacol regizat al așa-zisei deschideri culturale“, nu-l așa? Ca un editor și scriitor care pretinde că a făcut și „rezistență“ să poată emite ideea ce pot genera asemenea concluzii catastrofale, înseamnă, simplu spus, iresponsabilitate. Căci, revenînd la traduceri, această teribilă operație de reunificare spirituală a ființei disperse nu se întreprinde doar pentru a satisface orgoliul și tifna unui sau altuia dintre intelectuali, nu ține seama de cunoștințele lingvistice ale acestora, ci are menirea de a înlesni comunicarea în spirit și de a mijloci împărtășirea etniilor separate de barierele limbilor, lupta bine temperată a minților și a structurilor expresive de profunzime, împăcarea și cunoașterea, dar și disensiunea fertilă, „provocarea“, în toate sensurile, a unor straturi, cum spuneam, spirituale și expresive atîpate altminteri în autarhism. Și o editoare, poetă și eseistă totodată, nu înțelege aceste lucruri? Dacă nu, înseamnă că și cărțile ei, și cele ale altora, pe care le-a îngrijit, nu au fost, dacă au valorat ceva, decît tot atîtă acte de diversivitate! Și nu înțelege, oare, ce a putut efectiv însemna publicarea unei antologii deloc blinde, cu texte nemutilate, din opera lui Cioran în toamna anului 1988 în R. S. România?

Cît privește sumarul antologiei: el a fost strictamente aprobat de Cioran însuși, care a fost încîntat de propunerile lui Modest Morariu și de performanța lui de traducător. Există o corespondență în acest sens, care va fi cîndva publicată și care va dovedi că Cioran era mai conștient de ceea ce se petrecea în România decît harnica lui copia-toare clandestină. A fost de acord cu sumarul, nu și-a considerat opera rău sau tendențios reprezentată și nu a cerut decît completarea sumarului cu un text din *Exerciții de admirație*, dorință ce i-a fost cu bucurie îndeplinită (scrisori către M. Morariu, din mai 1986 și oct. 1987). Iar incitarea lui Cioran la primirea cărții editate de noi dovedește că el însuși a căzut atît de copilărește în capcana noastră diversionistă, încît era tentat, cum spunea, să se impace cu țara. Pe Doina Uricariu o irită și faptul că specialiștii nu au putut scrie nimic despre această carte, dar, măcar ca editoare, chiar a uitat despre cite cărți nu a fost voie să se scrie, cite apariții de valoare au fost onorate cu tăcerea sordidă a cenzurii oficiale asupra unor titluri ce „scăpau“, ca prin minune, și numai noi știm cu cite eforturi de mascare și cu cite riscuri, filtrelor cenzoriale? A fost nevoie de curajul și abilitatea lui Modest Morariu, de eforturile conjugate ale editorilor, ale referentului extern (Ion Ianoși), de sprijinul și înțelegerea unui lector de la fostul C.C.E.S. (A. Firuță), pentru ca această carte să poată apărea sub forma ei integrală aprobată de Cioran. Și au mai fost și tracasările secției C.C.-ului și altele, și altele. Și-i mai spun că nici o altă editură nu a reușit să editeze ceva din opera lui Cioran, deși Editura Univers a încercat s-o facă, iar Editura Eminescu nu i-ar fi stat nici ei rău, dacă Doina Uricariu tot lucra acolo, să scoată o ediție completă a operei cioraniene, eventual chiar ca replică la „diversiunea“ Cărții Românești. Dar toate acestea țîn de o strategie editorială, care, pe ansamblu și lăsînd la o parte orice recriminări sau procese de intenție, a dat rezultate notabile și a constituit unul din esaloanele adevăratei rezistențe culturale la răul instituit în ultimii 45 de ani ca principiu metafizic în viața noastră, și la contracararea căruia, după puteri, multe edituri au contribuit, fie și doar accidental, căci Dumnezeu își face lucrarea și fără stîrea și voia noastră. Și atunci, revin: era mai bine să nu traducem, să nu scriem și să nu edităm nimic, doar pentru că fini intelectuali precum Doina Uricariu cunoșteau în original cărțile traduse sau, în problematica lor fundamentală, pe cele originale? Sau era oare preferabil doar să ne citim, recitim, învățăm, copiem etc. sursele numai pentru noi, instituindu-ne, fiecare din noi, în instanțe izolate ale unei, conced, nu false, dar schiloade și fără de șanse „rezistențe“ pe planul comunitar al culturii? Nu a fost oare mult mai utilă conjugarea acestor două drumuri într-un demers deloc facil, dar greu de efecte pozitive pe termen lung? Și punem aceste întrebări, mai pe larg și încă o dată, deoarece din articolul Doinei Uricariu rezultă exact contrariul, fără să pot ști dacă atitudinea ei este pur și simplu de sorginte umorală sau e supusă unor obscure manevre descalficante, mai cu seamă azi. Ea mă și ne acuză, pentru că nu singur am scos cartea aceasta, de un fals „act editorial «dizident»“ practicat „într-o politică editorială conformistă“. La multe dintre implicațiile acestor acuzații am răspuns, cred, sufi-

cient, la altele nu cred că merită să încerc a răspunde.

Dar să revin la reproșurile Doinei Uricariu, care deplînge „una dintre cele mai semnificative absențe“ din sumarul antologiei Cioran, și anume *Histoire et utopie*. Îi reamintesc mai întîi că e vorba de o culegere, din care lipsesc, sigur, și alte texte la fel de importante, omise fie din pricina opțiunilor antologatorului, perfect legitime, fie din pricina spațiului redus de libertate în care se puteau manifesta aceste opțiuni și peste care Doina Uricariu nu are voie să treacă sau să le ignore cu superioritate atît de ușuratică. N-a existat, cred, altă epocă în istoria omenirii în care să fi fost mai necesare procedeele ocultării comportamentului social, recomandate de marii tratatiști din Renaștere și Baroc, inclusiv celebrul *larvatus prodeo* al soldaților lui Iisus. Și eu a trebuit „să umblu mascat“ în profesia mea de editor, și nu cred că am greșit, dar, oricum, dacă mi-sau fi vărsat amarul în pagini de jurnal intim (Doamne ferește!), n-aș fi avut azi cu-tezanta, ca să nu zic obraznicia, de a flutura acele pagini scrise la adăpost ca pe niște drapele ale rezistenței și ale libertății spiritului, încercînd, cu ajutorul unor formulări de tot hazul, să înculpez pe alții că au făcut binele, fie și lacunar, pe care eu nu am știut sau nu am vrut să-l fac. Cred că adevărul, fie și sub forma „papiusului cu lacune“, invocat acuzator de Doina Uricariu, a fost mai de folos marelui număr de intelectuali care au cumpărat cartea, tot intelectuali, ca și Doina Uricariu, lipsiți însă, prin forța unor împrejurări necunoscute pare-se autoarei articolului, de accesul la cărți și biblioteci străine. Să-i atragem atenția subtiliei rezistenței că în „lacunele din papius“ nu se ascundea nimic care să denatureze sau să contracizeze liniile gîndirii lui Cioran, așa cum apare ea din antologia editată de Cartea Românească: contorsionată și rebarbativă, sub un veșmînt expresiv de o maximă limpitudine, nealimentînd nici un soi de comodități, nici măcar pe-aceia a iluziei de-a găsi în el un maestru într-o opoziție și ruptură. Textele prezente în volum nu sînt mai puțin iritante și nedrepte decît cele a căror absență o deplînge Doina Uricariu, și asupra acestui adevăr coroziv ar fi trebuit să mediteze autoarea articolului înainte de a se grăbi să se plaseze sub protecția unui maestru ce neagă orice magistratură și să-și confecționeze la umbra lui autopoartretul, un autopoartret flatat, de rezistență și inconformistă. Dacă nu ești hrănit de asemenea proiecții automăgulitoare sau nu ai ambiții de comentator doctoral, nu poți să nu fii revoltat de paginile lui Cioran, nu poți să nu-l dețezi, dintr-un punct de vedere sau altul, sau, în sfîrșit, nu poți să nu te simți tentat să-i devii adversar și negator, lui, gînditorului care a negat și a refuzat tot ce se poate nega și refuza pe tărîmul nostru sublunar și în empireu, lui, care a fost atît de radical în ură și opoziție universală, încît s-ar putea să fi ajuns sau să ajungă în articulo mortis la polul opus, la extrema chistică a lubriri universale. După ce a recunoscut acum că

neantul românesc nu există, nu mai are decît un pas pînă la recunoașterea golului pulsativ și fecund al eternității, unde ființa își alternează tăcerea și tunetul. Cioran știe, sînt sigur, acest lucru și multe altele, și poate tocmai de-aceia, cum spunea cîndva Andrei Pleșu, bunul Dumnezeu numai pe el îl va mîngia poate, în rai, pe creștet, în timp ce elogia-torii lui nechemăți, bunii și dreptii auto-proclamați, îl vor privi de jos, pierduți în iadul propriului lor nombrilism.

Există o „rezistență“ și la evidența textelor sau faptelor, iar cînd acestea sînt semnate Cioran, riscurile unei asemenea „rezistențe“, singura pe care i-o recunoaștem autoarel, sînt uriașe. Căci nu poți afirma nepedepsit că „Cioran ieșise pe piață (atenție la acest concept gopodăresc, n.n.) printr-o multiplă cosmetică editorială care mistifica o așa-zisă libertate a valorilor, mistificîndu-l din plecare [sic!] pe autor“, cum zice tot Doina Uricariu. Cît de „mistificat“ a fost autorul, am văzut; cît de „așa-zisă“ era libertatea valorilor, e prea puțin spus, pentru că, de pildă, un număr „Cioran“ al *Secolului 20*, plecat la drum odată cu antologia de la Cartea Românească, a fost mai puțin norocos și a fost oprit; nu merită, în fine, să mai comentăm afirmația că am fi practicat „o multiplă cosmetică editorială“, dar ținem să-i atragem atenția distinselor rezistențe cioraniene că opera marelui negator, dacă e s-o înțelegem la adevărată ei temperatură și agresivitate, este un fier înroșit în foc, cu care nici o intelectuală rezistență în jurnale intime nu poate încerca să-și facă buzele, confundîndu-l cu un baton de ruj. Cu aceasta, consider chestiunea, din punctul meu de vedere, închisă.

Sorin Mărculescu

12 februarie 1990

NOTA REDACȚIEI

● Colegiul nostru redacțional are o legitimitate precară și provizorie. A fost desemnat de Consiliul Uniunii Scriitorilor care are și el o legitimitate precară (fiindcă mandatul său e depășit, fiind totuși singurul organism ales prin vot secret rămas de la ultima Conferință), și provizorie (pînă la Adunarea generală a scriitorilor, ce va avea loc în curînd). În aceste condiții, a ne permite să refuzăm ori să cenzurăm dreptul la replică al unui coleg ar reprezenta un dublu abuz: moral și profesional. Pe de altă parte, chiar și în acest provizoriu, dorim să ne respectăm propriile convingeri. Și cum nici unul dintre noi nu ține să-și asume o autoritate pe care n-o dorește, aceea de a decide singur, s-a apelat la o consultare a întregului Comitet provizoriu pentru a hotărî răspunsul nostru într-un caz ca acesta: cînd nouă ni se pare că pasiunea pamfletară poate ofensa. Am ajuns la concluzia că avem datoria să respectăm dreptul la replică, și o facem, regretînd unele violențe de limbaj de care, socotim, autorul n-ar fi avut nevoie pentru a demonstra, quod erat demonstrandum, că antologia Cioran a reprezentat un eveniment editorial.

A. A. ZINOVIEV

● A. A. Zinoviev (n. 1922), cunoscut filosof și logician sovietic, analist al culturii în raport cu limbajul, trăiește de aproape un deceniu și jumătate în Occident, unde a publicat mai multe cărți greu de clasat într-un gen, începând chiar cu înălțimile ametoare (din care reproducem mai jos două capitole), autopsie burlescă a

totalitarismului, în manifestările lui cotidiene. La apariția versiunii franceze a cărții, Maz Gallo o aprea astfel în „L'Express”: „E vorba de o operă care nu poate fi rezumată. Ispita e mare de a cita, a propoziții de Zinoviev, pe Rabelais, Swift, Kafka. Dar ar însemna a mutila opera genială a unui autor care inventează o formă nouă...”

Pălăvrăgeală despre denunțuri

O SĂ muncim încolonați, citea Instructorul. Panicosul începu să cinte și ceilalți repetară cu veselie:

Acolo unde infanteriștii nu-și găsesc drumul,
Și unde trenurile blindate nu prea pot să pătrundă,
Acolo unde carele puternice sint cuprinse de îndoială,
Chiar acolo vom urina cu mândrie.

După ce deținuții s-au înghesuit în WC-uri și s-au ușurat de urmările abundente ale prinzului din ajun, Patriotul lăsa să-i cadă o lacrimă: am făcut rău, spuse el, lăsându-ne tovarășii nemîncați și făcându-le sefior necazuri. **Literatorul** propuse să se închidă gura cu o șosetă. **Defetistul** scria în propunerea **Literatorului**, dar absolut întimplător, căzu de acord cu **Patriotul**. **Toanta** le strigă să nu se grăbească să tragă concluzii și expuse concepția modernă a rolului denunțului în sistemele sociale de tip omogen. Pentru a conduce o colectivitate trebuie cunoscută situația reală. Pentru aceasta, așa cum a arătat pseudostiința burgheză a avangardei cibernetice, recent trecută în serviciul nostru, trebuie să facem un ocol. Rapoartele, comunicările, rezumatele oficiale sint fie găunoase și banale, fie minciună nerușinată și praf în ochi. Or autoritățile au nevoie să cunoască adevărul autentic. Funcția ocolului înapoi este indeplinită aici de denunț. **Intellectualul** spuse că autoritățile au nevoie de adevărul autentic, așa cum îl înțelege **Toanta**, numai într-o anumită măsură și cu o anumită orientare: acelea care le permit o stabilitate maximă în exercitarea puterii și un maxim de perspective favorabile pentru cariera lor viitoare. Într-adevăr, **Toanta** „combina”, după opinia lui, după două tipuri de mesaje diferite

în esența lor: denunțul și informația. Denunțul este totdeauna personalizat. Informația este impersonală. Pentru informație este indiferent să știi cine a plecat ieri sau azi în permisie falsă. Singurul lucru care contează este faptul în sine și expresia sa cantitativă (și încă în procente sau în grade de probabilitate). Denunțul este negativ, căci el cuprinde acte, cuvinte și gânduri care sint, fie zis, îndreptate împotriva sau care fac rău cuiva. Informația este în mod principal pozitivă sau, în tot cazul, neutră. Mai exact, ea nu comportă o judecată de valoare. Denunțul este destinat organelor de reprimă, care prin ele inele nu dispun de prerogativele puterii. Informația este destinată organelor de direcție, care nu se ocupă în mod direct de reprimă. Scopul denunțului este de a ști pentru a reprimă, a pedepsi, a distruge. Scopul informației este de a ști pentru a corecta, a îndrepta, a conserva. Cele două se află în planuri diferite. Specificul acestei situații ține de faptul că informația este minciunoasă, ea fiind un fenomen obiectiv și oficial, și se transformă repede în denunț, ca fenomen secret. **Deviaționistul** interveni spunind că este ridicol să vorbești de adevăr autentic în viața socială. În primul rînd, a spune „adevăr autentic” echivalează cu a vorbi despre „sare cu adevărat sărată”. În al doilea rînd, noțiunea de adevăr în accepția sa academică este în acest caz pur și simplu inaplicabilă. De exemplu, ce este un om cu adevărat? Un om poate gândi ceva și spune altceva. Poate spune ceva și face altceva. El poate avea opinii care să se excludă. Un om normal este în el însuși tot ce vrei. Adică nu este nimic. În omul normal coexistă toate calitățile imaginabile independente de raporturile lor mutuale. De aceea el nu este nimic în sine, căci „omul ca atare”, „omul autentic” nu sint decît pure abstracții. Omul nu poate să fie ceva determinat decît ca personaj oficial, un cetățean care reacționează într-un mod determinat de teste oficiale. O societate normală presupune asemenea teste, cazuri, adică, oficial recunoscute și codificate în care cuvintele, gândurile și actele unui om sint caracteristice: comportare în muncă, intervenții la reuniuni, publicarea de articole, mărturia la tribu-

nale, frecventarea bisericii. Iar tot ce este în plus nu privește pe nimeni, căci nu sint fapte semnificative din punct de vedere social și de aceea nu există. Dacă, de exemplu, te pronunți „pentru” de la înălțimea tribunei, iar acasă, față de nevastă și prietenii, „împotriva”, ești oficial un om „pentru” și nu „împotriva”. Ca persoană „împotriva” nu există deloc, chiar dacă ești liber să-ți închipui orice vrei în ceea ce te privește. Am cunoscut funcționari din serviciul secret care spuneau bancuri „împotriva”. Dar erau persoane cu totul „pentru”. Persoana care este aceeași și oficial și neoficial este fie un vis irealizabil al autorităților, fie un mincinos, un ipocrit, un compromis, un cretin, un escroc. Cînd începi să vrei să clarifici ceea ce nu este oficial într-o persoană, nu faci altceva decît să caracterizezi societatea care sancționează un asemenea lucru. Consecința ineluctabilă a acestei sancțiuni este degradarea morală a oamenilor (în ei se dezvoltă trăsături ca servilismul, slugărnicia, ipocrizia, lășitatea civică, nerespectarea absolută a cuvintului etc., care nu sint pedepsite nici oficial, nici moral, într-o astfel de societate). Dar indeosebi organizațiile specializate ale societății încep să caute în oameni ceea ce nu există. De aici o interpretare eronată a comportamentului oamenilor și a înșelăciunii oficiale. Dacă într-o societate începi să cauți adevărul autentic asta nu înseamnă decît un lucru: o chemare la delațiune. **Patriotul** spuse că în anumite situații delațiunea poate fi benefică. **Panicosul** răspunse că nimeni n-a calculat încă procentul cazurilor în care delațiunea este malefică și acela în care este benefică. **Deviaționistul** zise că nu asta e problema. Punctul de vedere cantitativ este aici eronat în principiu. Există rațiuni mult mai profunde de a gândi că delațiunea este imorală independent de utilitatea sau inutilitatea sa. Chiar dacă este bună la suta utilă, ea este un semn de degradare. În acel moment nimeni nu mai înțelese nimic și toți se zăpăciră complet. **Toanta** îi spuse **Intellectualului** că nu există totuși o corespondență perfectă între starea intimă a conștiinței unui om și expresia sa oficială. **Intellectualul** spuse că asta nu are nici o importanță, căci întîmîl tînde să corespundă cu oficialul și această corespondență se realizează cu atît mai repede cu cît constringerea încercată de individ este mai slabă. Atunci, după tine, spuse **Toanta**, oamenii se ticăloșesc de bună voie. **Intellectualul** spuse că așa se întîmplă chiar și în cazurile de constringere. **Toanta** îi răspunse că asta este curată dialectică și că din copilărie el avea aceleași sentimente pentru dialectică și pentru untura de pește. **Patriotul** spuse că untura de pește face bine sănătății. **Toanta** îl trimise să... Sosi ora prînzului și dezbaterile se terminară.

Traducere de
Ioana Triculescu

Cartea străină

Romanele vieții moderne

O ÎNTREAGA sumă de romane contemporane, cîzînd pradă capcanelor narațiunii cu multele ei capete de hidră, ne împing **volens-nolens** imaginația unde nu ne așteptam, poposind pe ărimii încă necunoscutei benefici minate de surpriză sau ne poartă pe drumul bâtorit al cunoscutelor evenimente sondate din unghiuri ce aprofundează orizontul nostru de așteptare. Mario Soldati alege însă analiza psihologică fără pretenții de profunzime excesivă, ci de o revelație retrospectivă asupra vieții, o viață burgheză, mondenă, cu ambii citeodată justificată de aură intelectuală, unde acțiunea în sine nu joacă rolul principal, ci perpetuu contorsionatul suflet uman, atît de greu de priceput, dacă poate fi priceput cu totul vreodată.

După douăzeci de ani de absență din librării, cînd îl apărea o culegere masivă de povestiri sub titlul **Povestiri cu stafii**, prozatorul italian contemporan Mario Soldati revine în atenția publicului nostru cu două romane, reunite sub copertele aceluiași volum, și anume **Croaziera** și **Actorul**. În ambele scrieri se analizează destinul reprezentantului cîte unei profesii, uii arhitect, respectiv un actor. Dincolo de edificarea prin strategia narativă a motivației în alegerea personalului principal, susținută de o serie de definiții intuitive cu pretenția unei doze teoretico-generale, mlezul ambelor creații se constituie în descrierea, indeobște sub formă de confesiune indirectă (înregistrarea pe bandă magnetică), respectiv directă (între personaje). Nu rareori Soldati este furat de cealaltă latură a creației sale — cea regizorală — și naratiunea capătă aproape formă de scenariu (cum se întîmplă în nenumărate scene din **Croaziera**, în chiar timpul croazierei sau în discuțiile cu sefiile televiziunii din

*) Mario Soldati, **Croaziera**, traducere de Diana Radu, Editura Univers, 1989.

Actorul), cu imagini picturale, rapide, ce par să treacă prin fața ochilor noștri cu viteza piclei.

Prozatorul italian deține fără putință de tăgădă știința atît a dozării faptelor epice cu cea lovitură de teatru (în **Croaziera** — dezvoltarea făcută în final soției asupra motivului „drăcesc” al inițierii călătoriei pe mare), cît și o știință a scrisului care face din lectura romanului și un incitant calambur pentru amatori de povestiri misterioase.

Se cuvine să subliniem că interesul suscitat de lectura romanului este permanent susținut de traducerea inspirată și curgătoare a Dianei Radu.

În **Croaziera**, unui celebru arhitect i se încredințează la bătrînețe lucrarea i seile sale și, în timp ce-o definitivează, primește vestea morții amantei de-o viață, lucru care îl incită la niște lungi mărturisiri pe-o bandă magnetică, destinate soției, un bun prilej de autoanaliză. În **Actorul**, în afară de viața din lumea televiziunii și a cinematografiei, este zugrăvită viața actorului Enzo Melchiori și a soției sale Licia, în ultimii ani ai vieții, care îl duce pe cel doi la rușă. Din puzderia de detalii necesare alcătuirii țesăturii unei opere ce lucrează la edificarea unei structuri recunoscibile și înconfundabile, irump citeodată considerații neașteptate, profunde, care numai aparent contrastează cu desfășurarea obișnuită a discursului narativ, cum ar fi cea despre căsătorie din primul roman: „căsătoria este o legătură indestructibilă, iar adevărata căsnicie nu coincide întotdeauna cu căsătoria religioasă sau căsătoria civilă. Adevărata căsătorie e un fenomen personal și aproape fiziologic, care privește în mod exclusiv două persoane, fiecare din acestea cred că va putea lăsa în viață și dincolo de moarte numai pe celălalt”. (p. 140).

Subiectul și obiectul cărților îl consti-

tule relațiile afective dintre bărbat și femeie, în ambele romane privite retrospectiv, de oameni de vîrstă a treia, care prin oceanul memoriei vîd și nu se îngală — tinerețea. Amintirea ei și numai a ei îi face melancolici, confesivi, gata să facă bilanțul vieții și să ne-o dezvoltă, fie ea urîtă, fie ea frumoasă, scoțînd-o la iveală din praful gros al memoriei, care praf însă a protejat-o mai bine, a păstrat-o mai proaspătă și mai vie. Numai trupul, blestematul de el, poartă însemnele timpului. Și este adus la lumină nu de dragul excentricității care nu mai ține seamă de pudicitate, ci pentru ca personajele să devină egale cu propria persoană, pentru o lucidă evaluare, în ultimă instanță pentru a se cunoaște, măcar acum, cu adevărat pe sine. Și totul ne apare într-o lumină mondenă, în apanajul familiilor cu tabieturi bine cultivate, care parcă spre bătrînețe se întăresc, devin cîi cunoscute, slăbiciuni, obișnuință. Și bătrînețea e zugrăvită cu toate tristețile slăbiciunii sentimentale ale bărbaților care vor să fie tineri și nu mai izbutesc și astfel rezultă o ridicolă inadecvare între amintirea a ceea ce au fost și realitatea a ceea ce nu mai pot fi.

Femele și bărbatul — iată constantele preocupării scriitorului Mario Soldati —, femeia și bărbatul în raporturile lor sub toate aspectele, iubindu-se, urîndu-se, purtîndu-se indiferent sau laș, curajos sau patetic între ei, înșelîndu-se și confesîndu-se interminabil — în toate ipostazele sint înfățișate aceste „jumătăți” care încearcă să se regăsească din timpuri imemorabile. Și atunci cînd sint pe cale să se regăsească se pierd. Iar după ce s-au regăsit parcă încearcă să se piardă unul de altul, ca într-o perpetuă mișcare browniană.

Peter Sragher

Epitaf despre un om viu

NICI nu s-a luminat bine de ziuă și sari din pat. Îți îmbraci în grabă copilul adormit și îl tragi după tine la grădiniță. Și vezi cum tot un astfel de om duce tot un astfel de copil la tot o astfel de grădiniță.

Înșfaci sacoșă și dai fuga la prăvălie. Și stai la coadă. Și lingă tine stă acel om. Și este nervos, căci va ajunge prea tîrziu la slujbă. Și vinzătoarea de-abia se mișcă. Ea nu trebuie să ajungă nicăieri. Ea e deja la servici. Și nu-i pasă de nimic. Și vin alții care se bagă în față. Iar cea ce îi trebuie omului acela nu se găsește aici. Și va fi nevoit să fugă la altă prăvălie. Și să stea la altă coadă.

Te înghesui cu greu în metrou. Iar lingă tine se înghesuește acel om. Te calcă pe picioare. Te îmbrîncești către un scaun spre care s-a repezit și el și pe care se va așeza acela ce va reuși să împingă mai tare.

Ajunși în fugă la slujbă. Îți perforezi fișa de pontaj. Iar lingă tine din nou același om își perforază fișa sa. Și se așează lingă tine la masă. Și fișile ca și tine hîrțile ce nu-i sint nimănui de folos.

Merge cu tine la sedință. Și la a doua sedință. Și la a treia. Și împreună cu tine crapă de plictiseală. Și nerăbdător așteaptă sfîrșitul lipsit de sens al sedinței. Împreună cu tine votează „pentru”. Împreună vă luați angajamente. Criticați împreună... Împreună... Împreună... Împreună... Împreună.

Știi totul despre el. Știi ce fel de dulap are și ce fel de masă. Și ce fel de pat. Și cum îi funcționează closetul. Și care îi e tensiunea. Și la ce școală îl merg copii.

Nu știi nimic despre el. Tu nu știi că în capul său mic în fiecare zi se naște o carte mică, o cârtică. Nu o va scrie niciodată. În ea nu vor fi evenimente. Numai gânduri mărunte. Gînduri fără alinare. Gînduri fără folos.

Meditează la viața sa tristă. Iar această viață este capodopera sa și singura sa carte. Și ultima.

Acest om este Nimeni. Nu este altul decît bietul tău coleg.

Omul acesta este Toți. El este stăpînul atotputernic al destinului tău.

Acest om ești tu însuși.

Traducere de
Mihai Manguileu

MICHEL DEGUY

■ Premiul Național pentru Poezie pe anul 1989 a fost decernat, în Franța, unui scriitor de mare prestigiu, Michel Deguy (născut în 1930), a cărui operă vastă, în versuri și proză eseistică (citez doar câteva titluri, de la *Fragment du cadastre* 1960, *Poèmes de la Presqu'Île* 1961, *Biefs* 1963, *Oui-Dire* 1966, *Actes* 1966, *Poèmes* 1960-1970 etc., etc., până la una din ultimele sale plachete, *Gisants*, 1985, din care am ales toate poemele traduse aici) a impus atenției una din formele cele mai dificile, dar și mai valoroase ale lirismului european.

Director al revistei „Poésie”, publicație care oferă deopotrivă texte poetice și reflecții asupra poeziei seminate de scriitorii de pe cele mai variate meridiane, Michel Deguy a găzduit și poezi români, grație indeosebi traducerilor făcute de Dumitru Tepe-neag.

Amestecul inextricabil de poezie și filozofie conferă scriiturii lirice a lui Michel Deguy calificativul de „discurs mixt”; cu condiția de a înțelege exact ceea ce înseamnă aici filozofie :

adică, reflecție asupra faptului poetic în sine. A face poezie din faptul de a face poezie constituie, oricite rezerve ar putea să aibă unii, un mod valabil de a face poezie ; mai ales, poezie modernă. În sensul acesta, Deguy — poet intelectual hrănit de gândirea elină și de cea heideggeriană — rămâne unul dintre cei mai reprezentativi poeți moderni ai Franței contemporane. „Discursul mixt” al poetului își divul-gă el însuși caracterul de *mixtum*, deoarece reflecția asupra poeziei nu este, în fiecare poem al său, decît perfectă transparentă (a se citi : conștiință de sine) a lirismului. E o practică ce își pune singură în evidență structurile, asemenea unui riu în care raza de soare dezvăluie simultan prundul fix și curgera involburată. Imaginea de mai sus vrea să sugereze absența oricărei retorici declarative care ar pune în ramă un *corpus* de idei despre poezie, despre viață și lume, afirmînd dimpotrivă prezența practicii poetice înseși. Bineînțeles ceea ce se observă mai întîi este travaliul asupra limbii. De la versul izolat (care totuși res-

pinge orice profil aforistic) pînă la suita de poeme abia despărțite printr-un asterisc, cutremurînd sintaxa și înnoind — prin dezvelirea etimoanelor și raritatea vocabulei — lexicul, această lirică reprezintă o asceză a expresiei. Ceea ce poetul alcătuiește din puține cuvinte se propune mereu ca o aventură : aceea de a nu fi o spusă, o semnificație, ci doar un semn. Într-un loc din *Oui-Dire*, autorul scrie : „La poésie comme l'amour risque tout sur des signes”. Este riscul echivalenței între a scrie și a trăi, două acte în care fiecare se regăsește pe celălalt, opunîndu-se și completîndu-se, ca într-un fragment din Heraclit, Henri Meschonnic (a se vedea prefata la selecția *Poèmes*, apărută în 1973 la Gallimard) are dreptate reținînd pentru și din versurile lui Deguy expresia „veillé veilleur” („vegheator vegheat”) ca definiție a omului poetic în general. Această veghe continuă, discernabilă la nivel de limbaj, face ca spațiul liric al poetului francez să nu fie niciodată sărbătoresc, ci să se alcătuiască din aria celor mai comune

gesturi, a celor mai cotidiene clipe, a celor mai banale întrebări și răspunsuri. Grație expresiei eliptice, autorul evită *locul comun*, capcana care-l fascina pe Baudelaire ; căci, asemenea unei curse metalice, ascunsă în desigurul inocent al unei păduri de simboluri, *locul comun* freamătă aici de zbaterea captării sale : ariditatea fojgăie și mișună, abstracțiunile au o aripă cu care ating lucrurile concrete, întrebarea și răspunsul stau mereu față în față ca săgeata și ținta ei.

Pornind de la o teză a lui Paul Ricoeur, Deguy își declară singur afinitatea cu Heidegger, scriînd : „Judecările *en être-comme* (modalitate a propoziției poetice) ar putea să fie echivalate cu expresia *Gelassenheit* („serenitate” din ultimele texte heideggeriene), care îi răspindește «riguroasa blindețe». — cu aceea *Gelassenheit* care «zice da și zice nu» în același timp, și care este deci unul din numele paradoxului în general” (*Poezia nu e singură*, Scurt tratat de poetică, Paris, Seuil, 1987, p. 108).

Complemente de obiecte (decembrie)

Nu mă lăsa să nu știu unde vei fi
Citește-mi schița planetară
Oare te cunosc cunoscîndu-ți obiectele
Petalele de flămă ale glamei tale omphalos

Mirosul tău numele tău vîrsta comisurile
Prin capilarele tale, eu bat, țije, fascicol de puls, vargă

Eleganța ta poveștile ciorapii culorile tale
Eu lîncezesc roza unei romanul
Bijuteriile cearcănele tale genele ceasul tău
Proximitatea e dimensiunea noastră
Lobii tăi vocea ta buzele tale scrisorile tale

Nu mă lăsa să nu știu unde ești
Tăvălugul gri năpădește golful nostru

Plăcerile pragului

Poezia limitrofă pretinde un salt
Ce te izbește de-o margine sau saltă iarăși
În plăcerea de care ne vorbea Lucretius
Ieșitură și prag care-l oferă pe cum
Cum plăcut e să privești naufragii
Cum mai plăcut e locul din care se vede rătăcirea
și lucrurile se impart într-un comparativ de lume
(precum un zeu cu mari ochi verzi și cu forme
de nea, marea și cerul atrag pe terase de marmură
grunuri de tineri și roze puternice)
Unde suntem oare că ne mirăm că suntem aici
Și că mirarea ne miră

De transpus în proză (iulie)

Mari foi de zinc zilele se-ngrămădesc
Nu iubesc fiecare minut al zilei
În gaterul agendei ce ne contrariază
Eu nu sunt considerat un om rezonabil
Toate drumurile duc spre gura ta
Urmele lăsate de tine în iarna aceasta
Am pe șantier un poem pentru colectarea rășinii noastre

Afrodita colegă

Anadyomene modernă a VC-urilor frumoasă
botticelliana într-un mare zgomot de vinătoare
se-ncadrează-n ușa verde aranjîndu-și blondă
la lumina electrică bucelele unda
și cu o mincă netedă de pulover
își trage rochia la nivelul iliacului

O întrebare poemului

Orgă și nări, nări de orgă silențioasă
cum se-ntîmplă-n desenele lui Rubens și Watteau
cînd linia perfectă se reia atît de bine
că mai multe desene-ale aceluiași lucru
desenează acel lucru supraprîmat peste sine,
în noaptea aceasta pentru mine o față de cal ;
stup al verbului a fremăta de desenat
— ubicuitate a guri și nărilor stroboscopice —
căutăm cuvîntul potrivit acestei caracatițe de contururi
de nări, am aflat cuvîntul orgă
și nu mai știam substituindu-le cum era fiecare

Gisanți

(A face din gisanți o înviere. La ce?)
Mai bine să vindecîi zilnic nevindecabilul
(Pontiful acela vorbea de un duh al învierii)
ca un medic din Jaffa, să forțezi moartea
să-și rafineze lipsa de lucru, această zi aceeași
pe care-o știm, ca un copil care se deghizează
după surpriza deșteptării, sub masca lui de inviat
Cred că ceva ca un aer de înviere
lucrează împreună cu moartea și că trebuie ca poemul

a cărui spusă poartă mai mult decît cuprinde
luînd lucrurile prin heteronimele
altui lucru pe care-l dorește
să spună despre poezie că tot ce voi legați
în numele ei va fi legat pe pămînt

Cardiogramă (mai)

Sena era verde la brațul tău
Dincolo de podul Mirabeau sub
colinele ca o respirație
Cartierul ne adulemea
Aș fi vrut aș fi avut atîta
nevoie de gîndurile tale bune
Dar acum curajul unei inimi ca
un captiv furios ca o inimă
va alunga din lirism remușcarea l
Alungirea zilei ne-a lipsit de zile
Mustirea nopții ne ferește de nopți
O, iubirea mea paradoxală ! Ne lipseam de poezie
Dar curajul ar fi să lipsim poemul
de gustul nimicului pentru gustul a toate.

Luare aminte

(fragmente)

Ceea ce are loc fiind
Nu se-ntîmplă fără a spune

Ce nu poate fi spus...
Trebuie să-l scriem

Partea întrece întregul
Care dă partea

Să știi a ce seamănă aceasta
E știința noastră — nu absolută

E nevoie de asemănare
Pentru a fi contiguitate

Poemul stă-n lucruri apropiate
Pe care trebuie să te duci să le cauți

★

Drum care nu duce nicăieri
Fără ieșire e culmea
Arătîndu-ne că ieșirea e
Că nu există ieșire
— Nici o ieșire deci în afara paradoxului
Ieșirii fără ieșire

Orice eliberare duce
De la opinia patibulară
(Un cretin zice că toți ceilalți sunt cretini)
La paradoxul paradoxal
Noi suntem toți (ca) acei care nu suntem

★

Cînd ne-am născut ?
Altamira, Atena, Roma, Bethleem...?
Artistul se hotărăște pentru o re Naștere

Unde suntem ?
Împrejurarea face relația
Poemul e citabil
Deferență preferință diferență Aferență

Alchimiștii au dat iama în
Prima materia copiilor
Care-și fac vizibile
Încheieturile pavajului
Smulgînd traficului lumea unui joc
Nimic nu se schimbă
Totul localnic
E transformat

Poezia e alchimie a verbului dacă credința
Revenind ca de la Paracelsus la copiii cu șotron
Joacă poemul figurativ
Pentru un nou testament

Prezentare și traducere de
Ștefan Aug. Doinaș

februarie 1987

In aşteptarea premiilor „Oscar” şi „César”

● Doar 217 filme de lung metraj sînt în cursa pentru nominalizare a premiilor „Oscar”, care vor fi anunţate în săptămînile viitoare. Se apreciază că este un record minim al ultimilor ani, explicabil prin costurile de producţie greu de susţinut. Anul trecut s-au prezentat la nominalizare 270 de filme, în 1979 erau 225, cu zece ani şi mai devreme fuseseră 334, iar în 1959 fuseseră 323. Recordul maxim a fost cel din 1957, cu cele 411 pelicule, faţă de cel minim din 1982 cu 175 de filme. Dintre cele 217 filme din lista de anul acesta, puţine sînt posibilităţile de obţinere din partea celor 4700 de membri ai lui „Academy of motion picture art and science” a uneia sau mai multor nominalizări la cele 20 de categorii prevăzute pentru decernarea premiilor „Oscar” (cel mai bun film, cea mai bună regie, cel mai bun actor şi cea mai bună actriţă, cel mai bun decor etc.). Printre fil-

mele care pot aspira la mai multe candidaturi figurează creaţii ale regizorilor Oliver Stone, Woody Allen, Spike Lee ş.a.

● Noul cinema Paradiso al regizorului italian Giuseppe Tornatore se află printre producţiile nominalizate pentru premiul „César” („Oscar” al cinematografiei franceze), rezervat celui mai bun film străin. Acest film italian a primit în noiembrie trecut premiul special al juriului „Felix” („Oscar” al cinematografiei europene). Alte patru filme concurează alături de cel realizat de Tornatore — *Les liaisons dangereuses* de Stephen Frears, *Rain Man* de Barry Levinson, *Sex, lies and videotapes* de Steven Soderbergh şi *Les temps des gitanes* de Emir Kusturica. La 4 martie vor fi decernate 21 de premii „César”, cit şi un „super César” destinat celui mai bun actor al ultimului deceniu, acesta fiind deja nominalizat: Gerard Depardieu.

Calderon, Rojas, Tirso de Molina

● La Teatrul de Comedie din capitala Spaniei a avut loc recent premiera piesei lui Calderon de la Barca *Alcalde de Zalamea*. Spectacolul aparţine Companiei de teatru clasic în direcţia de scenă lui José Luis Alonso care a obţinut, nu de mult, premiul Asociaţiei directorilor de scenă. Rolul principal este in-

terpretat de Jesus Puente, reprezentaţia bucurîndu-se de un mare succes, dovedind „modernitatea” marilor clasici. Seria spectacolelor la Teatrul de Comedie va continua, alternînd cu piesa altui clasic, *La Celestina* de Fernando Rojas şi o piesă de Tirso de Molina, ambele în regia lui Adolfo Marsillach.

Premiul E.R. Curtius

● Filosoful elveţian Hermann Lübbe i-a fost decernat premiul „Ernst-Robert Curtius” pentru eseuistică 1990. Este astfel încununată remarcabila contribuţie a acestui gânditor şi scriitor din Zürich la istoria filosofiei, filosofia culturii şi la u-

nele aspecte ale problemei legitimităţii politice ca expresie a unei „moralităţi politice”. Laureatul anterior al premiului sînt Golo Mann, Kurt Sontheimer, Hilde Spiel, Wolf-Jobst Siedler, François Bondy şi Friedrich Dürrenmatt.

Chagall al începuturilor

● Un sevelet şi o siluetă umană răsturnată dar cu capul în poziţie normală este ceea ce se vede în desenul din imagine datat 1914 şi intitulat *Pictorul la sevelet*. Este una din ilustraţiile

cărţii consacrate de istoricul de artă sovietic Alexandr Kamenski existenţei şi creaţiei lui Chagall în anii 1907—1922, adică înainte ca marele pictor să fi părăsit Rusia natală pentru a se stabili în Occident. După cum am mai relatat, Chagall, Anii ruşi, apărută recent şi în traducere germană, la Stuttgart, demonstrează că teme prezente decenii la rînd în pictura de maturitate a lui Chagall, cum este eliberarea de greutate şi de gravitaţie ca mijloc de expresie de mare forţă sugestivă, au apărut în creaţia lui încă de la început, vînd de timpuriu o mare capacitate de invenţie şi o imaginaţie inaripată.

35 de ani

● Celebra soprană italiană Mirella Freni cîntă de 35 de ani, debutînd în 1955 în rolul Micaelei din *Carmen* de Bizet, la Modena, orasul ei natal. Zi-

lele trecute, oraşul Modena a sărbătorit-o, dedicîndu-i o săptămînă de spectacole şi ceremonii în care s-a bucurat de un triumf spectaculos cu *Manon Lescaut* de Puccini. Programul Mirellei Freni a cuprins, înainte de Modena, cîteva spectacole la Barcelona, acum este în turneu în S.U.A., după care va pregăti, în limba rusă, opera *Dama de pică* de Ceaikovski pentru Scala din Milano. (În imagine, artista în rolul titular din *Manon Lescaut*, la Modena).

Premiul Ophüls

● Cel de al 11-lea Festival al filmului „Max Ophüls” de la Sarrenbruck, la care au participat 24 de tineri regizori din R.F. Germană, R.D. Germană, Elveţia şi Austria, a decernat premiul I cineastului austriac Andreas Gruber pentru filmul *Shalom, generalul meu*.

Eseuri de Dürrenmatt

● Editura pariziană L'Éditeur publică două eseuri de Friedrich Dürrenmatt: *Moartea Phytiei şi Minotaurul*. Pornind de la întrebarea dacă templul lui Apollo sau Labirintul Minotaurului mai pot interesa lumea de astăzi, Dürrenmatt plasează contemporanii în Grecia mitologică, în erudiţia şi precizia comentariului nelipsind ironia şi umorul fin.

„Giulietta”

● *Giulietta* este un poem aparţinînd unui debutant. Autor: Federico Fellini. Este prima operă literară a unui creator al cărui nume şi operă cinematografică domină secolul. Iată ce declară „poetul” despre „declanşarea” scrierii poemului, dedicat actriţei Giulietta Masina — soţia sa. „Giulietta nu reprezintă pentru mine femeia italiană, ea este femeia universală. Condiţia femeii nu se modifică printr-un decret. Eliberarea femeii nu s-a produs încă”.

Scala

● Bayreuth, Salzburg, Aix en Provence, Covent Garden au avut onoarea unor „biografii”. Acum a venit rîndul Scalei din Milano. Muzicologul Sergio Segalini face istoricul acestui „templu” al belcantoului, al operei, înainte de a prezenta portretele soliştilor care au evoluat pe această scenă celebră.

Mozart la Praga

● Pentru noul său film *O călătorie a lui Mozart la Praga*, în care trecutul se imbină cu prezentul, iar ficţiunea cu realitatea, regizorul cehoslovac Petr Weigel, care semnează şi scenariul, s-a inspirat din nuvela cu acelaşi titlu a poetului şi prozatorului german Ewald Mörike. Filmul a fost turnat cu prilejul a-

propriei comemorări a 200 de ani de la moartea compozitorului, fiind comandat studiourilor Barrandov de către canalul de televiziune vest-german „TV 2000”. Rolul lui Mozart este interpretat de un actor neprofesionist — Tobias Schachner (în imagine).

„Arco 90”

● Tîrgul internaţional de artă „Arco 90” care a avut loc la Madrid a fost un mare succes financiar — anunţă agenţiile de presă. Operele de Picasso şi Miró au fost cele mai solicitate, urmate fiind de creaţiile unor Tapes, Chil-

ida, Sicilia, Barceló, Broto, Auerbach, Botero şi de mulţi alţi artişti mai puţin cunoscuţi, deocamdată, dar foarte apreciaţi de colecţionarii avizaţi şi de negustorii de artă. (În imagine — o gravură a artistului columbian Botero).

Reporterul Simenon

● Cunoscuta colecţie franceză 10/18 a apelat la Francis Lacassin, specialist în opera lui Georges Simenon, pentru întocmirea unei antologii cuprinzînd reportaje şi anchete: *A la rencontre des autres*. Simenon putea de la 25 de ani să trăiască din venitul cărţilor sale dar nu şi-a putut trăda mulţi ani prima sa meserie, de zia-

rist şi reporter, care putea să descopere misterele unei situaţii, contradicţiile unui mediu, reuşind să le restituie cu o mare zgîrcenie de mijloace: fraze scurte, cuvinte simple, tonul direct. Francis Lacassin a reunit reportajele şi anchetele apărute între 1931—1934 în „Paris-Soir”, „Le Petit Journal”, „Le jour”, „Voi-là” şi „Marianne”.

Madge Bellamy

● Într-un spital din Upland (California), în urma unei crize cardiace, s-a stins din viaţă actriţa americană Madge Bellamy (89 ani). Născută Margaret Philpott, îşi începuse activitatea în lumea spectacolului ca balerină, trecînd apoi la teatru şi la filmul mut. În anii 20 a lucrat la

Hollywood, unde a devenit un nume cunoscut odată cu filmele *Alimony*, *Sandy*, *Lightnin*, *Ankles preferred*, şi bine-înţeles *The iron horse* al lui John Ford şi *Lorna Doone* cu John Bowers. În 1928 a fost declarată de către presa străină drept „frumoasa americană”.

Am citit despre...

Un cal care nu există

■ HAMILTON este un cal. Un cal care nu există. El îi apare doar lui Maisie cînd e peste măsură de necăjită. Vorbeşte cu ea, îi dă sfaturi, o linişteşte. Va avea un rol decisiv în viaţa fetei urite foc — dar şi foc de deşteaptă — născută cu un braţ mai scurt decît celălalt şi cu chip dizgraţios şi, implicit, un rol de prim rang în romanul *Hamilton*, al Catherinei Cookson, prozatoare engleză cu un bun meşteşug al scrisului, autoare a 50—60 de cărţi de succes.

Hamilton, ale cărui isprăvi Maisie le-a descris de-a lungul anilor pe foi volante ascunse într-o ladă în pod, va constitui principalul argument al soţului ei în încercarea de a dovedi că nu este în deplinătatea facultăţilor ei mintale şi, ca atare, trebuie pusă sub interdicţie.

Hamilton, ale cărui isprăvi vor delecta publicul britanic, intrucît Maisie s-a decis să le înălţuie într-un roman trimis sub pseudonim unei edituri — ah, flirţul cu textualismul! — aceasta va fi încercată să-l publice şi cartea va face senzaţie, o va salva pe prietena lui, fiind cea mai peremptorie dovadă a înzestrării ei intelectuale superioare.

Oare? Poate fi considerată inteligentă o tină care nu-şi dă seama că soţul ei nu numai că iubea, în momentul cînd a luat-o în căsătorie, altă femeie, dar a dus ani în şir o viaţă dublă, petrecîndu-şi invariabil sfîrşitul de săptămînă alături de cealaltă? Maisie a avut naivitatea de a ignora această oribilă duplicitate, a crezut ceea ce îi spunea Howard şi anume că este invitat regulat de patronul lui şi că preferă să se ducă acolo singur. Cu Maisie, Howard se însurase din interes, ea fiind moştenitoarea unei case foarte frumoase, în care rivnea să-şi instaleze, după ce o va înălţura pe o cale sau alta, amanta şi pe cei doi copii ai lor. O teroriza şi o umilea pe

Maisie între patru ochi pînă dîncolo de limitele suportabilităţii, dar avea grijă să apară în ochii vecinilor ca un soţ desăvirşit, fidel şi răbdător, împovărat cu o nevastă meschină, năzuioasă, tiranică, nedemnă de el. O manevră necesară în pregătirea momentului cînd intenţiona să-şi aducă în casă amanta sub pretext că Maisie nu este capabilă să-şi poarte singură de grijă, că — după cum o dovedeau nălucirile ei despre Hamilton, — avea mintea rătică şi trebuia să fie internată într-un ospiciu sau, în cel mai bun caz, pusă sub interdicţie şi supravegheată permanent la domiciliu.

Catherine Cookson este o romancieră experimentată şi inventivă, ea minueşte cu profesionalism şi graţie efectele romantice şi melodramatice, nedepăşind niciodată limitele verosimilului sau ale bunului gust. George, simpaticul tată vitreg al lui Maisie şi mama lui George, „bunicuţa”, femeie cam din topor dar dintr-o bucată, doctorul, preotul şi avocatul fetei, sora lui Howard etc. au identităţi precise, inconfundabile şi ceea ce poate fi considerat convenţional în tipologie este compensat de viabilitatea fiecărui personaj în parte. Scenele dramatice sînt foarte bine construite. Cînd Howard îşi dezvăluie cinic planurile, incredînt că n-o mai poate scăpa din mină pe Maisie, iar aceasta are prezenţa de spirit de a înregistra pe bandă de magnetofon ameninţările lui autodemascatore, se declanşează un pandemonium extrem de viu reconstituit. Maisie intră în camera unde Howard îşi ţinea colecţia de sticle — mii de sticle de toate formele şi culorile — şi le aruncă după el făcîndu-le tîndări şi rîndu-l şi pe el şi pe unii dintre spectatorii ad-hoc. Furia ei fuscă eliberată de ultima ticăloşie a lui Howard: o lovitură cumplită de picior dată lui Bill, bătrînul ciine bolnav al lui Maisie pe care soţul ei îl detesta pentru că o detesta şi pe ea.

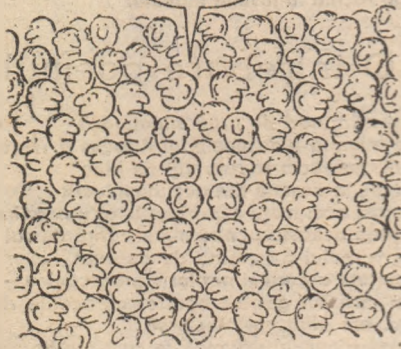
Un proces condus după toate regulile suspense-ului, în care Maisie, agresoare, este exonerată, iar Howard, victima aparentă, pus la stîlpul infamiei, precede mult aşteptatul happyend: celebră, bogată, iubită de neamipomenitul ei editor, Maisie pleacă într-o croazieră de vis spre un destin cum numai în poveşti se arată femeilor înşelate, înjosite şi părăsite de bărbaţi lipsiţi de scrupule.

Felicia Antip

N. IONIŢA

Verba volant ?

CEL MAI APROAPE DE MINE SÎNT EU ÎNSUMI

„Proximus sum egomet mihi”
(Terentius, Andria)

● Incepind de la mijlocul lunii ianuarie, vizitatorii Muzeului Uffizzi din Florența pot admira o capodoperă a lui Botticelli, *Incoronarea Fecloarei*, care nu a putut fi expusă din 1940 din cauza gravei degradări a suportului său.

"Oliver Twist" la New York

● Printre cele mai reușite filme de desene animate recomandate de „Le Monde” este și *Oliver et complicité* după celebrul *Oliver Twist* de Dickens, pe care studiourile Disney l-au transferat din Londra reginie Victoria la New York, în zilele noastre.

Bregenz '90

● Cu versiunea austriacă a operei *La Wally* de Alfredo Catalani, Festivalul de la Bregenz (Austria — 20 iulie — 22 august) va rămâne consecvent opțiunii sale: prezentarea rarităților repertoriale. Mara Zampieri și Michael Sylvester vor fi protagoniștii operei, regia fiind asigurată de Tim Albery. La capitolul teatru, vor fi evocate, într-o manieră adecvată, evenimentele petrecute în țările din estul Europei: Atelierul de la Schiller-Theater va prezenta piesa *Misiunea* a Amintirilor unei revoluții de Heiner Müller, iar Schiller-Theater din Berlin — *Emigranții* de Slavomir Mrozek.

Pe Broadway

● *City of Angels* este titlul unui musical de Cy Coleman (muzică) și Larry Gelbert (libret) care obține acum un mare succes pe Broadway. Cronica din „Newsweek” îl prezintă ca pe „un musical autentic american, cu texte și gaguri americane, chiar dacă unele sînt de la poezii englezești și romane francezești”.

● „Tot ceea ce am scris se va uita peste 5-10 ani” — spunea Cehov. 18 volume de opere și 12 volume de scrisori și caie de însemnări totalizează creația scriitorului rus la a cărui naștere s-au împlinit 130 de ani. Această nu numai că nu a fost uitată ci, prin caracterul ei universal profund

Premieră Pirandello

● Piesa lui Luigi Pirandello *Come prima, megli di prima*, una din operele mai puțin cunoscute ale marelui dramaturg, a fost prezentată la Napoli într-o nouă cheie interpretativă în regia semnată de Luigi Squarzina. Rolul principal a fost încredințat actriței Marina Malfatti (în imagine). Scrisă în 1920, cu puțin înainte de șase personaje în căutarea unui autor, această dramă aduce în prim plan „infernul din inima unei femei”.

„Explorons”

● O nouă colecție a editurii pariziene „Rouge et Or”, „Explorons” (Să explorăm) se adresează celor mici, prezentându-se ca o „nouă specie de enciclopedie tematică, tot atât de atrăgătoare ca o revistă, tot atât de bogată în informație ca o carte, tot atât de pasionantă ca un documentar T.V.”. Descoperirea lumii de către copil se realizează prin patru domenii: istorie (Mitologia greacă, Misterele lumii), geografie (Polurile, Deserturile), natură (Lumea mămuștelor, Lumea elefanților), științe (Spațiul, Corpul și viața).

Cite ceva despre Cehov

uman, se situează în centrul atenției creatorilor ca și a publicului de prezentatori. Operele sale sînt puse în scenă și ecranizate în întreaga lume, despre creația lui s-au scris sute de volume. Numai în stagiunea teatrală trecută la Moscova s-au perindat spectacolele *Livada cu vișini* realizat de

● Este în curs de restaurare „Villa Aurora”, casa din Pacific Palisades — Los Angeles în care a locuit scriitorul german Lion Feuchtwanger în anii săi de exil în America. În anii nazismului, această casă a fost loc de întâlnire pentru intelectuali și artiști germani ca Thomas Mann, Bertolt Brecht, Arnold Schonberg, Kurt Weil, și Albert Einstein. Odată încheiate lucrările de restaurare, edificiul va adăposti un centru de studii și cercetări americano-europene cu privire la creația exilaților.

Ecranizare după Giuseppe Berto

● Convinși dintotdeauna că a stîrni lacrimi este mai ușor decît a stîrni risul, Mario Monicelli în cel mai recent film al său, *Il male oscuro* — ecranizare a romanului cu același titlu de Giuseppe Berto, apărut în 1962 — împletește hazul cu aspecte ale condiției umane. Ceea ce m-a fascinat în acest roman, căruia am căutat să-i rămîn fidel — mărturisește Monicelli — este ironia cu care eroul principal, dincolo de conștiința durerii proprii, privește viața. Interpretii principali: Giancarlo Giannini, Stefania Sandrelli și Emanuelle Salgner. Este al 75-lea film al lui Monicelli.

Jeanne Moreau în Japonia

● Jeanne Moreau și Peter Bonke au oferit în cursul lunii februarie 15 reprezentații în Japonia cu *Povestea slujnicei Zerline*, o piesă de succes (în Franța și în numeroase țări europene), inspirată după romanul scriitorului austriac Hermann Broch (1886—1951).

Peter Brook, *Trei surori* de Peter Stein, *Pescărușul* în interpretarea Teatrului de tineret din Olanda. Gorki scria despre Cehov: „El s-a născut puțin prea devreme”, Knipper i se adresa cu apelativul: „Dragul meu om al viitorului”, J. Priestley îl numea pe Cehov „un model al omului nou”.

Ceramică de Faenza

INTREBAREA dacă arta ceramicii poate fi legitim socotită drept un capitol al artei decorative se impune deindată în fața operelor expuse acum în cadrul lunii prieteniei și a culturii italo-romane. Statutul pur decorativ al lucrărilor vechi, din secolele XV—XVI, perioada maximei înfloriri a ceramicii de Faenza — apare limitativ. Categoria „decorativului”, așa cum o înțelegem astăzi, stă, atunci cînd este aplicată obiectului de ceramică sau sticlă, sub semnul „vitruinei” — piesă de mobilă apărută relativ tîrziu, destinată claustrării și protecției obiectelor de pur decor. Deosebirea pe care Hans Sedlmayr o făcea între opera de artă și obiectul de artă nu implică obligatoriu apartenența categoriale. Capitalul cultural-artistic, dar și filozofic, religios și istoric, investit în aceste obiecte vii ale cotidianului de demult — călmări, vase farmaceutice, căni și castroane — exprimă niște raporturi în mișcare dintre om și obiect, în care delectarea contemplativă a decorăției lui ține neapărat de adevărul activ la valorile spirituale, nu numai estetice, integrate în respectivelor obiecte. Acest tip de raporturi s-a modificat însă de-a lungul timpului pînă într-atît, încît astăzi ele sînt, de cele mai multe ori, scindate: în raporturi practice pe de o parte — uneori cu tentă sentimentală —, iar pe de altă parte în raporturi estetice-contemplative cu obiectul prețios de vitrină, cu obiectul „decorativ”. Este aici o experiență actuală pe care o transferăm imprudent și asupra trecutului.

Revelația acestei expoziții, cu suita ei de obiecte din ceramică în diferite tehnici, lucrate în decurs de șapte secole în celebrul centru italian Faenza, se află tocmai în posibilitatea de a descoperi și urmări cum a evoluat trăirea obiectului de artă și uzual în același timp; cum și cită istorie, geografie, credință religioasă, politică, deprinderi ale gustului artistic, moravuri, mituri și prejudecăți au fost absorbite de acele obiecte. Expediția printre ele este pasionantă, fiindcă ne dezvăluie mobilitatea experiențelor culturale care circulă și se întretaie. Mai mult decît tablourile pictate, în ale căror forme se pot citi de obicei discret — influențe din și spre alți artiști, în aceste piese de ceramică trec, ca într-o caravană, capitole întregi ale aventurilor spiritului european. Dincolo de tehnicile specifice, ilustrelor produse de la Faenza — majolica în primul rînd — care și ea a evoluat cu înnoiri cromatice și de structură a glazurilor devenite și ele permeabile la pătrunderea unor surse diferite de tradiție orientală sau de alt fel, repertoriile iconografice concentrează etape de călătorie vizuală imaginată de la un capăt la altul al Europei.

Cele mai vechi obiecte — castroane de la începutul secolului XV —, cu ornamente geometrice în brun și verde, amintesc surprinzător de ceramica țărănească din Nordul Moldovei și Bucovina. Sînt itinerarii complicate ale unor motive de simplitate și rigoare devenite, în clasificarea științifică, ale stilului „sever”, socotit a fi marcat timp de un secol ceramică din Faenza. Uneori însă are și acest stil capriciile lui: pe căni, și ele foarte vechi, apare cite o pasăre de culoarea turcoazului, pe cite un vas se ivesc semne ezoterice evocînd laboratoarele de tauma-

turgi renascentin. Culoarea asocierea lor devin mai îndrăznețe, amestecul cu portocaliu, bleumarine cu verde, înlocuiește obiectele, le sonorizează pe unele, în secolul XVI ne întîmpina ceramica cu povești, parabole și invocații, se găsea însă calmară de un albastru care se înălțasează ca o cîntare auzului. Secolare Maria; alte două, la fel de decorative, inspirate din picturi și dintr-o epocă, oferă imagini a.e. Nașterii și morții farmaceutice cu simboluri și portrete istorice evocatoare sînt de înaltă cîteva decenii mai tîrziu și în Elveția, cu greu ar putea fi etichetate drept pură artă decorativă. Incepînd din secolul XVI, alături de inovația tehnică a producerii obiectelor albe cu accent pus mai mult pe formă lor, se înmulțesc farfuriile-talou. Scene religioase ca „Povestea lui Deniamino”, mitologice („Hercule învingînd taurul din Creta”), sînt translati pe ceramică ale unor imagini din Masaccio, Mantegna, uneori combinate și cu elemente din gravuri străine în circulație. Figurația care, în felul ei adaptat formelor unui platou sau vas, nu e străină, în compoziție, de estetica neo-platoniciană a „disegno”-ului interior, proiectat în ordine în exterior, se agrementează cu fantezii ornamentale: grotescuri, forme vegetale luxuriante, nicidecum însă obositoare: obiecte didactice și delectabile în același timp, un baroc casnic adus la măsura omului în cotidian, fie el și nobil pretentios, Secolul XVIII deschide drum pătrunderii unor noi geografii: chinezăriile cu imagini de pavilioane și grădini extrem orientale își vor găsi loc și în obiectele de ceramică. Arhitectura parcului preromantic, ca și ghirlandele pastelate ale rococo-ului, încep să abunde pe suprafața supierelor de lux și a altor piese ale culturii meselor festive, în timp ce obiectele de ambianță intimă se simplifică, sub vîdita influență a portelanului englez. Surprize de-a dreptul amuzante aduce ineptizabilul secol XIX mai ales spre sfîrșitul lui, oferind nu numai vase și platouri încărcate cu ornamentație gen Art-Nouveau, ci și farfurii cu portrete realiste sau chiar fotografii, al căror hazliu kitsch innobilat poate încînta pe orica post modernist.

La începutul secolului XX, înființarea unui Muzeu internațional al ceramicii la Faenza și organizarea modernă a activității de producție a ceramicii, au favorizat în continuare afirmarea unei școli originale în acest domeniu. Deosebirile de concepție asupra artei ceramice, în raport cu trecutul, devin însă majore. Lucrările expuse în compartimentul contemporan al expoziției sînt, cea mai mare parte, opere destinate contemplării scutite de funcții utilitare. Sînt de fapt sculpturi sau picturi în materiale specifice artei ceramicii, marcate de raporturile cele mai strînse cu principalele orientări artistice ale secolului XX, de la cubism și suprarealism, la op-art, neorealism și neo-irism. P. Melandri, M. Gatti, S. Geminiani, A. Rontini, I. și S. Vignoli sînt nume de reținut, și nu sînt singurele.

Calitatea și amploarea expoziției face cîinstă și caracterul ei inaugural: este prima expoziție de artă străină de după Revoluție.

Amelia Pavel

Jorge Luis BORGES

Loteria din Babilonia (I)

C A toți oamenii din Babilonia, am fost proconsul; ca toți, sclav; de asemenea, am cunoscut atotputernicia, oprobriul, pușcăria. Priviți: de la mîna dreaptă îmi lipsește arătătorul. Priviți: prin tăietura aceasta din mantie, pe stomacul meu se vede un tatuaj roșu: este al doilea simbol, Beth. Această literă, în nopțile cu lună plină, îmi acordă puteri asupra oamenilor însemnați cu Ghimel, dar mă subordonează celor cu Aleph, care în nopțile fără lună își dădorează supunerea celor cu Ghimel. În crepusculul dimineții, într-un subsol, am jîgănit tauri sacri în fața unei pietre negre. În timpul unui an al lunii am fost declarat invizibil: strigam și nu-mi răspundeau, furam pline și nu mă decapitau. Am aflat ceea ce ignoră grecii: incertitudinea. Într-o încăpere de bronz, în fața bastei liniștitoare a strămutătorului, speranța mi-a rămas fidelă. În riul desfătărilor, panica. Heraclit Ponticul notează cu admirație faptul că Piragora își amintea că înainte ar fi fost Pirus, iar mai înainte Euforb, iar mult mai înainte un alt muritor; pentru a-mi aminti de vicisitudini asemănătoare eu nu am nevoie să recurg la moarte, cu atât mai mult la imposură.

Datorez această deosebire aproape crușă unei instituții pe care alte republici o ignoră sau care acționează în interiorul lor într-un mod tainic și imperfect: loteria. N-am cercetat istoria ei; știu doar că magii nu reușesc să se pună de acord: mai cunosc, din nedelegatele lor taine, ceea ce poate să cunoască un om neinstruit în astrologie, despre lună. Sînt într-o țară aiurită în care loteria face parte principală din realitate: pînă în ziua de azi m-am gîndit atît de puțin la aceasta ca și la purtarea indescifrabilor zei ai sufletului meu. Dar cum, de-

parte de Babilonia, de dragile ei obiecturi, mă gîndesc cu oarecare spaimă la loterie și la blestemele murmurate-n amurguri de oamenii mascați.

Tatăl meu își amintea că în antichitate — treabă de secole? de ani? — în Babilonia loteria era un joc al plebei. Spunea (nu știu dacă e drept) că bărbierii dădeau în schimb monezilor de aramă pătrățele de pergament sau de os, împodobite cu simboluri. Scrutinul se verifică în plină zi: fericiții primeau, fără nici o colaborare cu norocul, monezi bătute din argint. Procedul, după cum vă dați seama, era elementar.

Cum era firesc, „loteriile” acestea s-au ruinat. Virtutea lor morală era crudă. Nu se adresau tuturor facultăților omului: în primul rînd speranței. În fața indifferenței publice, comercianții care fundaseră acestei loterii venale au început să-și piardă banii. Cinea a încercat o reformă: interpoziția citorva norocuri neplăcute în numerele cîștigătoare. Datorită acestei schimbări, cumpărătorii pătrățelelor numerotate începeau riscul dublu, cel de a cîștiga o sumă de bani și cel de a plăti o amendă care uneori era destul de mare. Acest pericol ușor (pentru fiecare treizeci de numere cîștigătoare exista cite unul funest) a trezit, cum era și normal, interesul publicului. Babilonienii s-au dăruit jocului. Cel care n-avea noroc era considerat drept un sfios și un josnic. Cu timpul, această înșelare justificată s-a dublat. Era disprețuit cel care nu juca, dar disprețuiți erau și cei ce pierdeau și plăteau amendă. Societatea (așa a început să se cheme pe atunci) a trebuit să se preocupe de cîștigători, care nu puteau să-și încaseze premiile dacă din casă lipsea întreaga valoare a amenzilor. S-a stabilit o obligație a necîștigătorilor: judecătorul i-a condamnat la plata amen-

zii integrale și a celorlalte cheltuieli sau la un anumit număr de zile de închisoare. Pentru a defrauda Societatea, toți s-au declarat de acord cu închisoarea. Din această sfidare a citorva s-a născut atotputernicia Societății: valoarea ei eclezastică, metafizică.

Puțin după aceea, anunțurile scrutinurilor n-au mai enumerat amenzile, ci s-au limitat la a da publicității zilele de închisoare pentru fiecare număr necîștigător. Acest laconism, aproape neluat în seamă pe vremea aceea, a avut o importanță capitală. A constituit prima apariție în cadrul loteriei a elementelor nepecuniare. Succesul a fost enorm. Forțată de jucători, Societatea s-a văzut obligată să sporească numerele necîștigătoare.

Nimeni nu ignoră faptul că poporul din Babilonia este foarte devotat logicii și chiar simetriei. Și nu era deloc potrivit ca numerele cîștigătoare să se transforme în monezi rotunde, iar cele necîștigătoare în zile și nopți de închisoare. Cîțiva moralisti au apreciat că acordarea de monezi nu determină întotdeauna fericirea și că alte forme ale acesteia sînt mult mai directe.

O nouă neliniște pentru cartierele sărace. Membrii sectei sacerdotale au sporit sumele și se bucurau de toate vicisitudinile teroarei și speranței; cei săraci (cu o invidie normală sau inevitabilă) se stiau excluși de la acest du-te-vino, absolut delicios. Dorința îndreptățită ca toți, săraci și bogați, să ia parte ca egali la loterie, a născut o agitație indignă, a cărei amintire, peste ani, a rămas neștearsă. Cîțiva îndărătnici nu înțeleseseră (sau se făcuseră că nu înțeleg) că era vorba de o ordine nouă, de o etapă istorică necesară... Un sclav a furat un loz roșu aprins, după care, prin tragerea la sorți, a devenit vrednic de a i se arde limba. Iar legea fixa exact aceeași pedeapsă pentru cel care fură un loz. Unii babilonieni au fost de părerea că, în situația sa de hot, ar merita fierul incandescent; alții, mărînișoi, că ar trebui să i se aplice pedeapsa din loz pentru că așa o hotărîse împlinirea... S-au iscat certuri,

a curs singe nevinovat; dar lumea babilonică își impuse în cele din urmă voința, împotriva opoziției celor bogați. Poporul își atîrse în întregime scopurile sale generoase. În primul rînd Societatea a fost obligată să se supună adunării puterii publice. (Această unificare era necesară, datorită vastității și complexității noilor operații.) În al doilea rînd, s-a obținut ca loteria să fie secretă, gratuită și generală. A fost abolită vînzarea norocului pe bani. Odată inițiat în misterele Bel, orice om liber participa în mod automat la scrutinurile sacre ce aveau loc în labirinturile zeului, la distanța a saizeci de nopți și care hotărâu destinul pînă la scrutinul următor. Urmările erau incalculabile. Un joc fericit putea să te ridice în consiliul magilor, să-ți închidă un dusman (public ori intim) sau să te facă să găsești, în întinerul camerei, femeia ce începe să te neliniștească sau cea pe care nu mai așteptam s-o vedem; un joc potrivit: mutilarea, infamia în toate felurile ei, moartea. Uneori, un singur fapt — asasinarea ordinară a lui C, misterioasă apoteoză a lui B — constituia soluția generală pentru treizeci sau patruzeci de trageri la sorți. Combinarea jocurilor era dificilă; dar trebuie amintit că membrii Societății erau (și sînt) atotputernici și vicleni. În multe cazuri, simpla cunoaștere a faptului că anumite fericiri se datorau fabricii întîplării ar fi micșorat virtutea acesteia; pentru a îndepărta o astfel de inconveniență, agenții Societății foloseau sugestii și magia. Pașii lor, gesturile erau secrete. Pentru a cerceta speranțele intime și tainicele erori ale fiecărui, dispuneau de astrologi și spioni. Aveau anumiți lei de piatră, aveau o latină sacră denumită Qaphqa, aveau niște crăpături într-un apeduct plin de pulbere care, după părerea generală, duceau la Societate; persoanele rele, sau binevoitoare își depozitau denunțurile în aceste locuri. O arhivă alfabetică culegea aceste știri de adevăr variabil.

În românește de
Darie Novăceanu

„Aproape de prietenii nostri“

DE-A lungul anilor unei vieți se statornicesc legături și prietenii, acolo unde au ajuns de multe ori, de câteva ori, sau numai o singură dată — pașii călătorului. Slujirea comună a unei discipline științifice și a unor idealuri umane intervine și ea, dincolo de hotare și opreliști, ca liant și aceste relații pot dobândi dimensiuni și reliefuri semnificative, lucru evident mai ales cind, într-o parte sau alta a Terrei, evenimente deosebite se inscriu „în calendarul lumii“.

În cursul unui sfert de veac am legat relații și prietenii statornice, dar niciodată n-am fi crezut că ele se vor traduce în manifestări atât de calde și de puternice față de țara căreia îi aparțin. În lumina citorva zeci de scrisori venite de la învățați de pretutindeni — cu care schimbam gânduri cu prilejul întâlnirilor ori în scris, „cu perdea“, dar cu care stabilisem mai ales un dialog real — am înțeles odată mai mult ce au însemnat în conștiința universală momentele decisive ale Revoluției române din decembrie 1989.

Profesorul Z. Dittich de la Universitatea din Utrecht îmi scria cu evidentă intenție de a nu-mi crea „probleme“ la 20 decembrie 1989, evocându-mi „timpurile în parte minunate, în parte grele“. Cu o săptămână mai înainte, profesorul Imanuel Geiss de la Universitatea din Bremen îmi amintea „schimbările din Est“, adăugind sceptic și pesimist: „Ce contrast cu țara Dvs., cum a demonstrat-o și ultimul Congres!“ Era însă chiar în preziua ridicării eroice a timișorenilor! La 21 decembrie, profesorul Walter Markov de la Leipzig, unul din cei mai de seamă specialiști ai istoriei Revoluției franceze, îmi amintea, profetic parcă, în ziua ridicării minunate a bucureștenilor de care, evident, nu aflate, „acest decembrie al glorioșului an 1989 cu numeroasele sale necunoscute“. În aceleași zile, norvegianul Kare Tonnesson, fost membru al Biroului Comitetului internațional de științe istorice, ezita să-mi exprime gândurile și simțămintele sale de teamă să nu „producă neplăceri“, așa cum mi-a mărturisit în rîndurile sale de la sfîrșitul anului, cînd, entuziasmat, avea să elegeze „această de necrezut explozie de libertate“ ce se desfășura în România.

Cînd fiili națiunii s-au ridicat neînfricați într-o luptă inegală și au biruit, știrile privind faptele lor s-au răspîndit pretutindeni în lume. Posturile de radio și de televiziune, ziarele au difuzat o bogată informație spre surpriza și admirația unanimă. În acele zile, mai ales, întreaga Europă a trăit alături de români. „De la 16 decembrie, îmi scria profesorul Charles O. Carbonell din Montpellier, președintele Comisiei internaționale de istoriografie, ascult zii și noaptea radio-ul din pricina Revoluției voastre și a amestecului de uimită bucurie și de neliniștite întrebări pe care ea mi le provoacă“. Tot din Sudul Franței, profesorul Pierre Guiral de la Universitatea din Marsilia îmi mărturisea simțăminte similare: „...mă gîndesc la Dvs. de fiecare dată cînd deschid un ziar sau invirtesc un buton de televiziune“. „Trăim în România — mai adăuga profesorul Guiral, ca istoric al secolului al XIX-lea, evocînd revoluția poloneză desfășurată în urmă cu 160 de ani — cum francezii trăiau în 1831 în Polonia“.

RINDURI venite din multe părți dezvăluie interesul și surpriza: „Francezii — scria profesorul Fernand L'Huillier, președintele de onoare al Asociației de istorie contemporană a Europei — au urmărit cu interes pasionat tragedia română“. Fostul secretar al Institutului de științe administrative din Metz,

Daniel Flageul, mărturisea în rîndurile sale, animat de evidentă prietenie față de români: „Cite răsturnări! Ce neliniște și ce grijă izbucnite în cursul citorva săptămîni... Niciodată România și poporul ei n-au fost atât de prezente și „în direct“ în conștiința tuturor francezilor. Cel puțin aceasta ne-a îngăduit să ne reamintim cit eram de aproape și cit de legați ne-am simțit de aceste evenimente“.

Evidente sînt nu numai interesul ci și simțămintele de solidarizare. „Dați-mi voie să vă spun, sub impresia știrilor din România — îmi scria spre sfîrșitul anului trecut K.D. Erdmann, fost președinte al Comitetului internațional de științe istorice, profesor la Universitatea din Kiel — cit de adînc sînt impresionat de ridicarea bogată în jertfe a poporului Dvs. contra regimului tiranic și cit de fericit că se poate nădăjdui într-un viitor mai bun și mai liber“. Urmașul său la conducerea înaltului for științific menționat, profesorul Aleksander Gleysztor, din nou președinte al Academiei Polone, îmi semnala, la rîndul său, „puternica îngrijorare“ cu care dînsul și conaționalii săi „au urmărit evenimentele“ din țara noastră. Prin rînduri ale sale, profesorul Jerzy Borejsza de la Varșovia mi-a completat imaginea ecoului Revoluției române în țara prietenă: „Sîntem cu toții pentru România nouă. Țara Dvs. n-a fost niciodată atât de populară în Polonia!“.

Deosebit de mișcătoare a fost mărturisirea profesorului Fritz Klein de la Berlin: „Puteți să vă închipuiți cu ce simțăminte un pe jumătate transilvan ca mine se gîndește în aceste zile la prietenii săi din România: bucurie pentru eliberare, doliu și minie pentru morți, grijă pentru viitor“. Din Bulgaria vecină, profesorul Veselin Traikov, trairic prieten din totdeauna al poporului nostru, îmi comunica satisfacția sa scriînd: „A venit și pentru România libertatea și democrația. Mare bucurie pentru noi, pentru toți prietenii românilor“. Tot de la Sofia, dr. Antoaneta Todorova-Zaprianova îmi mărturisea, la 25 de-

cembrie, că „în fiecare clipă“ se simțea lîngă poporul nostru, mai ales că „radio-ul și televiziunea noastră — impreciza — transmit zi și noapte evenimentele de la voi“. Impresionante au fost și rîndurile pe care le-am primit de la dr. Gyula Gál din Budapesta. „Am trăit totul cu Dvs. prin intermediul televiziunii, scria dînsul. Toți ungurii doreau în felul lor să ajute poporul român. Singele alimente treceau granița încă din seara de 22 decembrie Sute de autoturisme particulare au pornit la drum, oameni și-au riscat viața...“. „Acum, mai arăta dr. Gál cîndreptățire, avem ocazia istorică să creăm un viitor comun, să ne întindem minile. Granițele nu trebuie să ne despartă, ci să ne unească“.

DAR impresia produsă de revoluția română a depășit, neîndoielnic, pentru istoricii limitele națiunii noastre, mulți dintre ei sesizînd însemnătatea universală și mai ales europeană a evenimentelor din România, considerate „extraordinare“ de Jean-Claude Favez, rectorul Universității din Geneva și „fabuloase“ de profesorul parizian Bernard Michel, secretar general al Comisiei internaționale de studii slave care mai aprecia că „viitorul depășește prevederile celor mai optimiste“. De altfel și pentru profesorul milanez Mario Caronna evenimentele sînt îndrituit considerat „zile istorice“. „Acum România se află în avangarda țărilor Europei centrale. Prin suferință — scria profesorul Conrad Tamse de la Universitatea din Groningen — recucerit sentimentul demnității ei și stima generală. Nu numai că ea va face parte integrantă din continentul nostru, dar ea va juca de asemenea și un rol de inspirație în Europa centrală și aceasta prin propriile ei forțe morale“. Și dr. Armgard zu Dohna din Darmstadt îmi releva însemnătatea europeană a faptelor românilor, în timp ce Anita Garibaldi, profesor la Universitatea din Bordeaux și strănepoată a ilustrului Giuseppe Garibaldi, mărturisea în rîndurile ei satisfacția că România va putea fi cu prînsă în marea Europă a libertății! „Urmărim cu multă emoție evenimentele din România — scria dînsa — și sîntem mai mult ca oricînd aproape de prietenii noștri“.

Ecouri ale marelui moment al națiunii le-am înregistrat și la extremitățile bătrînului nostru continent. Profesorul Ercument Kuran îmi comunica, chiar la 1 ianuarie 1990 următoarele: „noi turcii urăm fericire și prosperitate poporului român“. Pedro Sameiro, vicepreședinte al Conferinței internaționale de genealogie și heraldică, îmi amintea, cu două zile mai înainte, că portughezii „n-au uitat să se roage“ pentru România, iar profesorul spaniol José Ferrer Benimeli îmi semnala din Salamanca că evenimentele din țara noastră erau „neconținut prezente în gîndurile și preocupările“ sale.

Ceea ce a înfăptuit, mai ales, un tineret eroic, ridicarea unei națiuni și biruința ei au reasezat România la locul pe care, firește, ea trebuia să-l ocupe. Rîndurile evocate ale unor istorici de peste hotare, prieteni ai națiunii noastre, vin să se așeze ca mărturie ale dimensiunilor de excepție menite a arăta, în judecata slujitorilor zeilor însemnătatea momentelor istorice, tragice, eroice și înălțătoare pe care poporul român le-a trăit și care i-au redat, prin forțele sale proprii, libertatea și demnitatea. Iată ceea ce mă privește — catalizator al contactului între România și Europa — le-am găsit deosebit de mișcătoare și am simțit nevoia de a le comunica, ele depășind limitele unor corespondențe particulare. De asemenea, am mai considerat că ele mi-au justificat drumurile, oboselele și riscurile, din acea vreme, ale dialogurilor sincere!

Dan Berindei

Premiul „Clara Haskil“

● ANUL trecut s-a desfășurat la Vevey — Elveția al 13-lea concurs Clara Haskil dotat cu premiu unic. Cu ocazia acestui prestigios concurs, Asociația „Clara Haskil“ a editat o plachetă în limba franceză într-o prezentare grafică impecabilă și cu o bogată iconografie conținînd interesante și relevante articole privind viața și activitatea pianistică a Clarei Haskil în țara natală și în toată lumea, printre care cităm și pe cel al lui Viorel Cosma (preluat direct din această plachetă de revista „Muzica“). Remarcăm și o fotografie a unui interior al Ateneului Român.

Totodată s-au reeditat și patru discuri ale defunctei pianiste (Philips) printre care și Rondo-ul de concert K 386 de Mozart reconstituit recent.

La început, dl. Michel Rossier, președintele Asociației „Clara Haskil“ și al concursului, a ținut o alocuțiune arătînd interesul suscitat de acest concurs în întreaga lume și a mulțumit tuturor celor care au contribuit la reușita concursului: valorosului juriu condus de Nikita Magaloff, Orchestrei de cameră din Lausanne, dirijorului Uriel Segal din Israel, Radio-Televiziunii romande și „Espace 2“, precum și tuturor autorităților, întreprinderilor, băncilor, indeosebi casei Nestlé etc. mai ales din Vevey și Montreux care au adus un sprijin concret, de asemeni și familiilor care au găzduit pe candidați.

Laureatul celui de-al 13-lea concurs a fost desemnat Gustave Romero (S.U.A.) în vîrstă de 24 ani,

deja solist la Carnegie Hall — dirijor Zubin Mehta. El posedă o tehnică solidă, este dotat cu un simț muzical instinctiv. A interpretat magistral Concertul nr. 2 de Mendelssohn (mai rar cîntat). Este un adevărat artist, un muzician în toată accepțiunea cuvîntului, un pianist care promite să aibă un strălucit viitor. Atît el cit și cele două finaliste au participat la cite un concert transmis în Eurovizione prin Televiziunea romandă și Radio Espace 2.

Gustave Romero a primit numeroase oferte de concerte și va purta departe numele Clarei Haskil. Următorul concurs va avea loc în august-septembrie 1991.

A. MOS.

„România literară“

Săptămînal de literatură și artă coordonat de un comitet provizoriu format din Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Roger Cămpăanu

5 lei